

დროშა

ოკციკიკოული სამხატვრო-სალიტმარატორო შურნალი

განცხადების ტარიფი:

ხელის მოწერა:

ერთი გვრდი	150 ჰ.	ერთი წლით	10 მან.
ნასჯარა გვრდი	75 მ.	საბი თვით	3 "
მეთხუთსი გვრდი	50 მ.	ცალკე ნომერი ყველგან	50 ჰ.

რედაქციის მისამართი:
ბრუსთაველის პრ. № 22.

კონტორის მისამართი:
განათლების სახ. კომისარიატი. სახელ-
გამი. ლორის-მელიქის ქ. № 5.
მიიღება ხელის მოწერა დილის 8-2 ს.

№ 21-22

კვირა, 30 ნოემბერი, 1924 წ.

№ 21-22

შვეიცარიიდან პეტროგრადზე ლენინთან ერთად!

ეს იყო შორეულ ქვეყანაში. დიდი ხანია მას შემდეგ!.. თუ არც ისე დიდი ხანი!..

შვიდი გაზაფხული ამოფარა მკაცრ შვიდ ზამთარს! ასე კი მგონია მას შემდეგ, რამდენჯერმე გარდავიცვალე და დაგიბადე. თითქო რამდენიმე საუკუნემ განვლო, საესემ ტანჯვებითა და ვაებით.

ეს მაშინ იყო, როცა მიმდინარე დღეები, სასვე ტანჯვებითა და ვაებით, ტკივილებს მაგრძობინებდა. წელიწადის მისდევდა და არ სჩანდა დასასრული ცრემლთა დენის.

უცხო ქვეყანაში გადახვეწილს, მშობლიურ ალერსს მოკლებულს, მის მდინარეთა ტკბილ რუკ-რუკს შეგვეუსს, არა დამარჩნოდა, გარდა იმედით ცხოვრებისა. უთუოდ მწიფი ემიგრანტის ყოფა-ცხოვრება. ათეული წელი ემიგრანტობისა, სასვე მატერიალური შევიწროებით, სულიერი ტანჯვებით, უძილო დამეებით...

ღამე მწიფი და დაუსრულებელი... და ელი, ელი განთიადს... და გწამს რომ გათენდება... გათენდა კიდევ!.. როგორ იყო?.. ჰო, იმ დღეს ჩვეულებრივ დროს ავდეგი და უნივერსიტეტის სამკითხველოსკენ გავწიე ანატოლ ფრანსის კრიტიკული წერილების საკითხავად. მზიანი დღე იყო, როგორ არა, კარგათ მასსოგს!.. ხომ არ შეიძლება ის დღე უშუალო ყოფილიყო!

ჩვეულებრივ ფიქრებში გართული, მიეცევიდი კარუვის ქუჩას. შორით შევამჩნიე ორი რუსი ამხანაგი მხიარული სახით რაღაცაზე ლაპარაკობდნენ. დამინახეს თუ არა ჩემსკენ მოაშტერეს თვალები და სიცილი დაიწყეს. გააკვირებული ვუცქერ, გული მომდის. თან ვუახლოვდები შეტყუებნილი წარბებით, ისინი კი სიცილს უმატებენ, ხარხარებენ...

მიუახლოვდი. ის იყო უნდა შემიყვირა, რომ შემომძახეს:

— არ იცი?.. არ იცი?.. ვაი, არ იცის, არ იცის, აი!..

— რაშია საქმე, რა უნდა ვიცოდეს!—გულმოსული შევეკითხე.

— რუსეთში რევოლუციია! ნიკოლოზი გადააყენეს!.. ორივემ ერთად მომხალეს.

— ?!

— თუ არ გჯერა წაიდი იყიდე „La tribune“ და ყველავფერს გაიგებ.

ეს ამბავი მოსალოდნელი იყო. მაშინვე მოეკურცხლე მოედნისკენ, სადაც ჩვეულებრივით გაზეთებს ჰყიდდნენ. მაგრამ ორი ფეხი არ მყოფინდა ჩქარა მისასვლელად. შორიდან ვხედავ გაზეთის გამყიდველს! მინდა დაეფუძახო, მაგრამ შორს არის. და ის პატარა მანძილი, გძელი და დაუსრულებელი შეიქნა ჩემთვის მაშინ.

უუახლოვდები. მესმის გაზეთის გამყიდველის ძახილი: **Demendez la tribune! revolutin en Russie!.. la tribune, revolution, tribune!..**

მისთვის ეს უშინაარსო სიტყვებია და იმნაირივე კილოთი გაიძახდა, როგორც სხვა დროს; რომელიმე სენსაციური ამბის შესახებ, ოღონდ ნომერი გაზეთისა გაეყიდა.

მივიღე და გაზეთს ხელი ვტაცე. ხუთი სანტიმის მაგიერ ათი სანტიმი მივეცი და გამოვტრიალდი.

გადვეშალე გაზეთი, წავეითებე. დაერწმუნდი რომ სინამდვილე იყო...

მთელი არსება კრთის, ცახცახებს!..

უცხათ მოსწყდა მთელი წარსული, როგორც მალღობ გორაკიდან დაშვებული გამხმარი ბელტი ფხვიერად იქცა და საღდაც უფსკრულში გაქრა. გაზეთის ვკითხულობ და აქეთ იქითაც ვიკვირები. და ეს დიდი ხნის ნაცნობი ქუჩები და ვიტრინები, თითქოს სიზმრად მენახოს და არა სინამდვილეში.

ბეჭეტში ხელის დარტყმამ გამომაფხიზლა; მივიხედე. ამხანაგი მოლიმარი სახით.

— მაშ, მივიღვართ, მივიღვართ რაღა!.. ხომ გეუბნოდი ამ დღეებში იქნება რამე მეთქი, შენ კი არ გჯე-

*) გმეგდეთ დ. ლიხევის წერისს. ეს წერილი მოი უფრო სინტერესათა, რომ ავტორი არ გეუფენის კომ. პარტიას.

როდა! ახლა?--სალამოჲ ჭიტინგია დანიშნული maison du peuple-ში, ხომ მოხვალა?..

კიდევ გეხვდებიან ჯგუფები ამხანაგებისა. ყველას მოლომარი სახე აქვს, ყველა წესგულაზე ლაპარაკობს და ამ მხიარულებას ერთი მწარე ნოტა ხელს უშლის. რომელი გზით წავალო! და ამაზე ფიქრს ყველას ვაგწუხებს, ვაგლონებს.

ფიქრობდით რომ არც საფრანგეთი, არც ინგლისი თავის ტერიტორიით არ ვაგვიშვებდა. სხვა გზა კი არ იყო, რადან გარშემო მთლათ საომარი ფრანკთი ვიყავით შემორტყმული.

გაღივდა დღეები. ჩვენი აზრი რომ მოკავშირეები რუსეთში არ გავიშვებდნენ, გამართლდა. მათთვის ხელსაყრელი არ იყო, რევოლუციონერების იმ დროს რუსეთში გასვლა. მგზავრობა კი მხოლოდ მათ ტერიტორიაზე გაეღოთ შეიძლებაო.

ჩვენი მღვდმარობა მეტად ნერვიული შეიქნა. მიუღი დღეები იმის ფიქრში ვაღივდა, თუ როგორ, რა გზით მოგვეტრებინა წასვლა. შევხვდებოდით ერთმანეთს და მხოლოდ ამაზე ვაბასობდით.

ათეული წლების ემიგრაციაში ყოფნის შემდეგ იქნება შესაძლებლობა სამშობლოში დაბრუნებისა და ამ დროს წასასვლელი გზა აკრძალულია! დაღვრემილები დაეიარებოდით ნაცნობ ქუჩებზე...

უმწიფეობს, დაბნეულებს, მღვდმარობასთან შერიგებულებს, მიუღიღრნელათ მოგვეცეს ხმა:

„აზრის გზა!... მე ვასწავლით, როგორ უნდა რევოლუციისკენ წასვლა! გამოძევით ვისაც გინდა, მე მიგიყვანთ რუსეთში და მე გაიწინებთ რევოლუციას!... ეს ხმა იყო დიდი ემიგრანტის, ეს იყო ხმა ა.მ.ხ. ლენინის.

ემიგრაციაში ამ ძახილმა დიდი აურ-ზაური გამოიწვია. განცვიფრებულნი და თითქმის გაბოროტებულნი ყველა მიმართულებების სოციალისტები მიუღელათ სთვლიდნენ ასეთ თავებელობას.

„როგორ! განა დასაშვებია, რომ ჩვენს მოწინააღმდეგე მიმარ-სახელმწიფოს გერმანიის ტერიტორიით რუსეთში წავიდეთ? მერე, რას იტყვიან ჩვენი თანამემამულეები? განა ეს ვაყიფველობა არ იქნება? მერე, რა უნდა ვუპასუხოთ ჩვენ ამაზე? ან შევიფიქვებ განა დროებითი მთავრობა რუსეთში ამ გზით რომ წავალოთ? მერე, არამე გამოგვიშვათ გერმანიამ, განა არ იკითხავენ ისინი? რა, რა! ამ გზით წასვლა გიკრება!...“

ასე ვაიძახდა თითქმის მთელი ემიგრანტობა. რიგი ორატორებისა გამოვიდა ამ კითხვის გამო-

სარკვევით საგანგებოთ დანიშნულ კრებაზე და თითქმის ყველა ავიარებდა ამ აზრის მიუღებლობას და ჰკიცხავდა ა.მ.ხ. ლენინს და ყველას, ვინც ამ გზით წავიდოდა.

მაგრამ, მაშინ ვინღა ილინინებდა, თუ ერთხელ ვადაწვევტლი აზრს, მიუხედავად უამრავი დაბრკოლებისა, ლენინი ცხოვრებაში არ გაატარებდა!

ყოველი დებულება, ლენინის მიერ პირველათ წარმოთქმული, მსმენელი განცვიფრებას იწვევს. მიუღებელი მიგანაია იგი! ხოლო შემდგომ, შენდა შეუტყობოლად გამოირკვევა ეს მაშინ შეიღის არსებით და გატაცებით ეძლევი მას. მიენდობი მას, ჰპრძნობ სიმტკიცეს, ენერგიას, გაბედულებას...

და... безумству храбрых поем мы песню!.. ვინც გაბედვდა ყველას, გაბურჯვდა პარტიულობისა, შეიქმლო ლენინთან ერთად მგზავრობა. მთელი შევიცარიის ემიგრაციაში, რომლის რიცხვი რამდენიმე ათასს უდრიდა, წამსვლელი აღიზრნდა მხოლოდ ოცდაათი.

ლენინის თვისებას ესეც შეადგენდა: მიიღებდა თუ არა ერთ გამორკვეულ აზრს, მის შესასრულებლათ დაყოვნება არ იცოდა, სისწრაფით და ენერგიით შეუღლებოდა კიდევ მის შესრულებას.

ესეცა: რევოლუციის თვისი და აბადებულს, თვით განხორციელებულ რევოლუციისა, განა შეეღი უმოქმედობა, დღემილი, მაშინ როცა მის მშობლიურ ქვეყანაში კოცონი უკვე ანთებულ იყო?..

მაშ, როგორ არ უნდა გადაელახა მის ყოველი დაბრკოლება, რომ ამ კოცონისთვის თავისი ცეცხლიც მიემატებინა...

და ასეთი გაშვებებით ისწრაფოდა იგი რუსეთისკენ. მაშინ ლენინი ბერნში ცხოვრობდა. წასასვლელად იქ უნდა შეეკრებელიყოვით.

შეკრების დღეც დაინიშნა.

წინვიდნენ ხუთი თუ ექვსი წავედით ბერნში. მათს შორის ორი ქართველი, მისა ცხაკაია და ამ სტრიქონების დაწვერი.

სწრაფი იყო გადაწყვეტილება. ერთი დღის განმავლობაში უნდა მოეზადებულყოფითი, ვეშვიღებოდრი ამხანაგებს, ნაცნობებს, ქუჩებს, ენევის მიდამოს, უნივერსიტეტს, ჩემს კვილთ დასახლისს...

ათი წელი ემიგრანტობისა სამარეში ვეშვებოდა. იშლებოდა ახალი კონიზონტი, ახალი გატაცება, ახალი გადავარდნა...

სადგურზე მრავალი გამცილებელი მოვიდა. ერთმა წიეთილ არეშუმის ცხვირსახოცი ვადმოვცა, პატარა ჯოხზე ვაეკეთეთ და ვაგონის ფანჯარაში ვაგმოფინეთ. ფანჯარიან გამცილებლებს ვუქვერდილით მოლომარი სახით და ვაგმრედილით, რომ ისინი შეგენატროდნენ ჩვენ, თანაგკრძობდნენ ჩვენს გაბედულობას... En voiture!.. დაიძახა კონდუქტორმა. ვაგონის კარები დაიხურა და მატარებელი დაიძარა.

„ვამს!.. vive la revolution!..“ დაიძახეს გამცილებლებმა და ცხვირსახოცის და ქულების ქნეთი გამოყვეწნი მიზავდა მატარებელს.

მაღე საღვროს გავცილილით. თვალთ გადავღვლიეთ ენევის მიდამოს, ენევის ტბას, შორით ამაყით ამართულ Montblanc-ს და ვაგონის სკამებზე დავეშვი.

ათი წელი ემიგრანტობისა გამოუტყნობ შავი მანტიით აფარებულ დროს ჩააბრდა.

ღამის ათი საათი იყო ბერნში რომ მივედილით. მეორე დღეს უნდა ვაგსულყოფით ბერნიდან. ვერც ლენინი ენახე იმ დღემს. თათბირი ჰქონდათ ადგოლობრივ პარტიულ ამხანაგებთან კონსპირატიული. სასტუმროში მოვთავსდილი.

მიხა ცხაკაია და მე ერთი ნომერი დავიქირეთ. დაწოლის წინ სასტუმროს მსახურმა ქალაღი შემოიტანა, სადაც ჩვენი გვარი, სახელი და პროფესია უნდა აღგვენიშნა. მე დავეწვე წერა.

ძველი, პარტიულ მუშაობაში კონსპირაციის მიჩვეული მისი მეკითხება:

ეროვნებათა საბჭოს პრეზიდიუმის სხდომა.
მარჯვნიდან მარცხნივ: სოკოლნიკოვი, ელიავა, ჩერვიაკოვი, ნარიშკინი, სერბინიკი, ცხაკაია.

— „რას შერები, ნამდვილ გვასა სწერ?
— მის, რა უნდა დავწერო, ანა? განციფერებით შევეითებ.

— ჰო, კარგი! დასწერე, დასწერე! ეურნალისტები და ეს. ხოლო იმას ნუ დასწერ თუ რუსეთში მივდივართ! რა საჭიროა!..

— კარგი, ეგრე იყოს!.. დავეთანხმე. მსახური გავესტუმრო.

— საზოგადოთ არაა საჭირო იცოდენ ვინ ვართ, სად მივდივართ, რისთვის მივდივართ!.. მეუხნება მიხა.

ჩვენ-ჩვენს ლოკინზე წამოვწყვეით. არ გვეძინებოდა. ვერც იცოდნენ. პაპიროს ვწვივით.

ლილას რომ ავდექით, გავიგეთ რომ 12 საათზე საღვთზე უნდა მოგვეკრიფა თავი წისასვლელოთ და ლენინს აქ ვნახავდით.

დანიშნულ დროს მივედით საღვთზე. ამხანაგების დიდ ნაწილს უკვე მოეკრიფა თავი. ერთი ჯგუფი მიტანილ ბარგთან იდგა, ჩვენც მათ შევეერთდით. იქ იყო ლენინის მეუღლე კრუსკაია.

ლენინი არ ჩანდა. ადგილობრივი ამხანაგები დაფსუსტლებდნენ ბილეთების ასაღებად და ბარგის პაგაეში მისაქმბად.

სხვა ამხანაგებთან ერთად მაღე მოვიდა ლენინიც. წინათაც ბევრჯელ მინახავს იგი, ხოლო ასეთი მოუხეგნარი სახე მას არასდროს ჰქონია. ყველას ჩამოეგაროთა ხელი, მოიკონა ვის სად შეხედდრია ჩვენგანს, განსაკუთრებული ღიმილით და ალერსით შეხვდა მიხა ცხაკაიას. ხიზოიევიც იქ იყო. ხოლო რადეკი მგონი ციურხისში შევიერთდა.

მატარებელიც მოვიდა. ყველამ თავის კალათს წამოაყოლი ხელი. ვაგონისკენ გავეშურეთ. გამცილებლები აქაც ბერი იყო.

ვეწვივდნ ჩამოსულები ავირით ბერნელ ამხანაგებში. ეცნობოდით ერთმანეთს, ვაგონის ფანჯარიდან გავეცქერდით შვეიცარიის გორაკებს და უკანასკნელ სალამს უწმდიდით.

ბერნელ ამხანაგებისაგან გავიგეთ შემდეგი: ლენინს ტელეგრამა მოსვლია ეწვივდნ, სადაც ერთ ჯგუფს ამხანაგებისა გადაუწყვეტია წამოსვლა და იხიზოენ ორი დლით დაცდას. ხოლო ლენინი არ თანხმდება. ამბობს, ასე რომ გავყვით, მე ვიცი ყველა მოვა ჩვენს გადაწყვეტილებამდე და მათ რომ ვუცალო, დრო არ არისო.

შემდეგში ეს მართლაც ასე მოხდა და მთელი ემიგრანტობა იმავე გზით ჩამოვიდა რუსეთში.

ციურხისში რამდენიმე საათი გავჩრდილეთ, ხოლო ციურხილეთ ემიგრანტების ახალშენი ძალიან მკვებეთ შეგვხვდა.

სადგურზე მოვიდა ათეული ამხანაგი და როცა ჩვენ უკვე ვაგონში ვისხედით ყვირილით და სტვენით არ გვესვენებდა. „Измenniки, предатели!“... გვეახდენ და იმუქრებოდნენ.

ჩვენ ფანჯარასაც არ გავეკარებოვართ. ლენინიც ამასვე გვიჩვენებდა. პასუხი არ გავიცოცა. სანამ მატარებელი არ დაძრა ისინი ჩვენს ვაგონთან იდგენ და ილანდებოდნენ.

დაბოლოს მოგვესმა კონდუქტორის „vertig.“—და მატარებელიც დაძრა. ციურხიდან ჩვენ გამოგვყვა შვეიცარიის სოც.-დემოკრატიული პარტიის მდივანი ანბ. პლატენი.

ლენინის სახე კვლავ მოუსვენარი და დაღერმილი იყო. მისი პაწია თვალები სულ მთლად მიიმაღენ ქუთუთოებში. ხმას არ იღებდა.

როცა შვეიცარიის საზღვარს მივადექით და იქაურმა მოხელეებმა ჩვენს ბარგს ჩხრეკა დაუწყეს, ჩვენ განციფერებული დავჩრით, რადგან მათი მოქცევა ჩვენდამი აშკარა მტრული იყო და სულ უბრალო ნივთს გგვდავებოდნენ.

მრავალი ხორაგი, სამგზავროდ ნაყიდი და ნივთები წავგართვეს. ანბ. პლატენი იძულებული შეიქნა შესაფერი ტელეგრამა გავეხანა ასეთი უდიერი მოქცევის შესებებ, სადაც ჯერ იყო.

გადავედით გერმანიის საზღვარზე, ვაგონიდან ჩამოვედით ჩვენი ბარგი. ზრდილობიანათ გამეჭრიდენ სადგურის მოხელენი, გზა გავიკეთეს და ყველა ერთს ოთახში მოგვავთვეს.

ოხამდის მიცხოვრია გერმანიაში. ვიკნობ გერმანულ ხალხს. მათ კმაყოფილ, დაწყნარებულ და ჟინელიან სახეს, ხოლო ომის დროის გერმანელები სროლიად არ ჰგადენ წინანდელ გერმანელებს.

მათი ფერმართალი სახე, ახლა მოუსვენარი და ნერვიული იყო. და მე ვიგრძენი ამ დევგმირი ხალხის სტლისკვებება, რომელსაც მთელი ქვეყანა დახევიდა და ციცხლის ალი ერტყა. როგორც ბუნაგში მომწყვდეული დათვი, გაათვრებოდა იბძობდა და იმედი გამარჯვევისა მუდამ აუღლი ჰქონდა.

არ ვიცი რად, ხოლო გერმანიის ტერიტორიაზე რომ ფეხი დავდგი, გამოურკვეველმა საშიშროებამ, მოუწვიდომეღმა კრთობამ ამიტანა. თითქო მოწყვდი ქვეყნი-

რებს და ვიყოფები ტყვედ, ხოლო ტყვედ გირთა გირის და ზღაპრულ ქვეყანაში.

სალაო ხანი იყო. მალე მოვიდა მატარებელიც ჩვენთვის განსაკუთრებული მიზლი ვაგონი ჰქონდა მიბმული, სადაც ჩვენ მოთავსდით და მთელი გერმანიის ტერიტორიაც ამ ვაგონით გავიარეთ დაკეტილი კარებით. არც ერთ სადგურზე არ გავჩერებულვართ. მხოლოდ ბერლინში დავედქით თითქმის მთელი დღე.

გვეცქეროდა სადგურს, სადაც მოძრაობა ძალიან შენელებული იყო. აღარ იყო წინანდელი ხშირი მამის-ვლა მატარებლების და ადარც გეზავებების.

ძალიან მოგვებზრდა დაკეტილ ვაგონში ყოფნა და როცა გერმანიის საზღვრიდან გემში ჩავსხედით შვეიცის-კენ ვასამგზავრებლად—თავისუფლად ვიწყეთ გემის ბანზე სეირნობა, ყველას სახეზე ღიმი გროვდა.

ეს გემი საბარკო იყო და მის ბაქანზე ორ წყებათ საქონლის ვაგონები იდგნენ. პასაჟირები კი მხოლოდ ჩვენ ვიყავით.

გავიფანტეთ ბანზე და გვეცქეროდათ შორეულ სივრცეს.

ახალგაზრდობა ერთ ღალატ შეგგუფდა და რევოლუციური სიმღერის მღერა იწყო. შუაში ერთი ახალგაზრდა, ალგზნებულის თვალებით და ყელში დაკეპული ძარღვებით ერთი სიმღერას მეროვინ სცვილია და სხვებიც მას მიყვებოდნენ. მარსელიოზს კარმანილია მოსდევდა, კარმანიოლის ინტერნაციონალი და ასე სხვა რევოლუციური სიმღერები.

თუმცა გემი ძალიან დიდი და საქმარისად დატვირთული იყო, მაგრამ ლევოსა გამო ძლიერ ქანაობდა. ყველა თავს ვიკავებდით, რომ ზღვის აედამყოფობა არ დაგვამართოდა.

მგონი ამის ბრალი იყო, რომ ლენინი გამაწარებელი, ვაფთორებული ბანზე ჩქარი ნაბიჯით მიდი-მოდიოდა და ეტყობოდა რაღაც ებრძოდა და სძლევდა.

ღლევა იმდენად ვათავებდა, რომ ბანზე ტალის შეფეტი ისროლა, რაზეც ლენინი დაასყვდა.

— ეტეც შენ, ამხანაგო ილიჩ! ეს პირველი რევოლუციური ტალაა რუსეთიდან მიწავარი, რომელმაც კონკა გიძენა... იხუმრა ერთმა.

ლენინი კი იცინოდა და ცხვირისახოციტ წვეთებს იცლიდა.

როცა ის იცინოდა მისი ისედაც პატარა თვლები, მთლად ილულებოდნენ და მოკლე ხაზად ციმციმებდნენ წინ გადმოდებულ ტიტველა შუბლის ქვეშ. იყო რაღაც თავი-სებური მის დიმილიში.

გემი ტალეებს მიარღვევდა და შვეიცის შქერიან ნაპირებს გვიახლოვებდა.

გემის რწყევამ დაგვალა. მოაჯირის მივადექით, ტალათა მსხერგავს ვუტყვეროდი.

მაღე გამოჩნდა ქალაქი მალე. წყნარა და ნელა მიადგა გემი ნავისაყუდრს და რწყევაც შეწყდა.

მალეშეი არ წავიჩერებულვართ. იმ დამესვე გავედით სტოკჰოლმში და დილის იმ საათზე იქ ვიყავით.

სტოკჰოლმში მოგველოდნენ ადგილობრივი სოც.-დემოკრატები. ჩვენთვის გამზადებული იყო საუკეთესო სასტუმრო—არესტორანი, წერობივით გავემართეთ სტოკჰოლმის აღმართიან ღამებ ქუჩებით სასტუმრისკენ.

სასტუმრო დარბაზში ჩვენთვის გამზადებული იყო საუხმე. შუა გულ დარბაზში გამართულ მაგიდას ვარს შემოღობრტით და ფეხზე მდებარი ვსაუხმობდით. უხვად იყო მაგიდაზე ჩაწყობებული სხვადასხვა საჭმელი. საუხმიდან საღაობაშო ოთახში შევეტროვდით. აქ გვეციდებენ ადგილობრივი სოც.-დემოკრატის ორგანიაციის წარმომადგენლები.

პატარა ბანქონი ვაიმართა. სიტყვები წარმოსთქმეს ვაზეთი „Politiken“-ის და სოც.-დემოკრატის ორგანიზაციების წარმომადგენლებმა, გვილოცადნენ რევოლუციის და გვისურებდნენ მის წაყოფიერ დამთავრებას. მათ უპასუხა ლენინმა და ზინაივიცმა.

სრულიად გამოიცვალა ლენინის სახე. თვალები ბრწყინვდნენ; ვანკარტლებებს იძლეოდა, ჩქარობდა, ადგილობრივ ამხანაგებს ავიღებდა, რომ იმ დღესვე მოეხერხებინათ ჩვენი მატარებლით გამგზავრება.

სწერდა ტელეგრამებს პეტროგრადში. ერთი ტელეგრამაც ქ ჩემიქსელა ვავგზავნეთ მიხა ცხაკაიან და ჩემის ხელმოწერით, რათა მას თავის მხრივ მიეღო ზომები, რომ მისვლისას კადეტურ მთავრობას არ დავეტყსალდებინეთ.

აქვე უნდა მომზადებულიყო რუსეთში შესასვლელი ვიზები. ამის გარდა ჩვენ გამოვიცხადეს, რომ ხელნაწერი და ზოგიერთი წიგნის ყვეტანა რუსეთში შეერღებელი იქნებოდა. ამიტომ შევალა თავის ბარკს ათვალეერება, ხელნაწერებს ადგილობრივ ამხანაგებს ვუტრევებდით ჩვენი მისამართებით, შედგევში გადმოსავგზავნათ.

დავესიენ ვაზეთების კორესპონდენტები. იმ დღეს უშვეც გამოსულიყო „Politiken“-ი ლენინის სურათით და ბიოგრაფიით.

კორესპონდენტების განსაკუთრებული ყურადღება მიიქცია მიხა ცხაკაიამ როგორც უხუცესმა ჩვენს შორის. მეც დაწერილებით ვაცნობდა კორესპონდენტებს მის ბიოგრაფიას, მის არალეგალური მუშაობის ისტორიას, მის დეტალურებს, დევნას, კვლავ პარტიაში მუშაობას და სხვა. განსაკუთრებულ ხაზს უსვამდი იმას, რომ იგი საქაროთველოს სოც.-დემოკრატული პარტიის მამა მთავარა და თვითმპყობებლობის მიერ დევნილი. ათეული წელი ემეგარათეში იმყოფებოდა და ესლა კვლავ ბრუნდებდა საქაროთველოში, რა სათავებო ჩაუდგეს საქაროთველის სოც.-დემოკრატულ პარტიას.

ხოლო მიხა ალბათ მეტად სთვლიდა ჩემს დაწერილებით ცნობების გადაცემას. ეკრძალებოდა ვაზეთადებას და მუებნებოდა:

„აბა, რა საჭიროა ყველაფერი ეგ! ცმარა! საქაროთველოში მივდევარ თუ სადაცა ეგ სულ ერთია! მე მივიღვარ კოსმოსის ერთს პატარა კუთხეში...“

სტოკჰოლმიდან იმ დღესვე ვავედით. ლენინის კუპეში მივდებოდა და პეტროგრადამდე მისთან ვიყავი.

სადგურს დავედით თუ არა ლენინმა საიდგინაო ამიოლო გრევი რუსული ვაზეთებისა, სტოკჰოლმში ამხანაგებმა რომ მოუტანეს, ვიძრო პეჯაკი, ავიდა ზევით საწაწლე, ანათო ელექტრონი, წამოწვა და იწყო ვაზეთების კითხვა.

Володя, ты же так простудился! შენიშნა მეულემ და უნდოდა ზევიდან საუენი დაეხურა, მაგრამ ლენინმა არ ქქანა!

მეც მის პირდაპირ მეორე სხარეს წამოვიწყე და თვალყურს ვადევნებდი როგორი გაფაციცებით ათვალერებდა და სირჭართით კითხულობდა ვახუთებს.

არ უნდა დაევიწყებოდა, რომ ცნობებს რუსეთის რევოლუციის მსვლელობის შესახებ შევიცარიაში ჩვენ მხოლოდ ტელეგრაფების საშვლებით ვგებულობდით, ასე რომ მხოლოდ შევიცარიაში მოგვეცა შემთხვევა სწორე და უშუალოდ ცნობები მივგველო სტოკჰოლმში მოსულ ვახუთებიდან და ამა თუ იმ კრებების ან სხდომის სიტყვები წაგვეკითხა.

მატარებელი მიგოგმანებდა წყვილადით მოცულ სიყრდში.

ჩვენს კუბეში მყუდროება და სიჩუმე იყო; მხოლოდ ისმობდა გაზეთის ფურცლის სწრაფი შირალი და ხმაძალა წაბნობდა როდენის სიტყვები: „ах каналы!.. ах изменники!.. და კარანდაში ბახის გასმა გაზეთის ფურცლებზე.

ჩვენ ვიცოდით, რომ ეს სიტყვები ჩებიტეს ან წერეთელს შეეხებოდა, რომელიმე მათ მიერ წარმოთქმული სიტყვის გამო და ჩვენთვის ვიღიებოდით. „прихвостни, изменники!.. კიდევ კარანდაში ბახის გასმა.

არა, ეს სიტყვა სოციალ-დემოკრატები იმდენათ გათასხირდა, რომ ჩვენ უნდა თვინიდან მოვიცილოთ იგი! სირცხვილია ამ სახელის ტარება! ჩვენ უნდა სხვა სახელი დავირქვათ!..

მოგვიმართა მან ანთებული თვალებით, რომლებიც ელექტრონის სინათლეზე სანთელივით ციმციმებდნენ.

კვლევ გადაბრუნდა. ტიტეტილი მონათელი თავი კედლისკენ მიაღწია და გაზეთის კითხვა გახვარდა.

დენ ხანს იბორკა საწოლზე ფეჯავ გახდილმა. წაკითხულ გაზეთს იქვე ფეხებთან ისროდა და ახლა სხვა გაზეთს შლიდა.

ანთებული ელექტრონი არ მამძლევდა დაძინების საშუალებას. ჰვეითი საწოლზე მისი მეუღლე ჩურჩულებდა მზრუნველობით: „что мне делать, Володи простудится, он без пиджака!.. და ვერც ბედავდა, რომ კიდევ შეეთავაზებინა სახური.

მეორე დილას, როცა ჩაის ვსვამდით ვაგონის ფანჯრის წინ და ტყეს გავცქეროდით, რომლის მაღალი ტანი ლაივით ამართული აბნეულადა ვაბროდენ ჩვენს თვალწინ, ლენინის მეუღლე კი ბუტერბროტებით გვიმასპინძლებოდა, — ლენინმა სიტყვა: „აი მივალ რუსეთში და გერმანიის აფხანაგების მსვავსად დავაარსებთ ისეთ გაზეთს, როგორც სპარტაკია, ოპოზიციაში ჩაფუდვებით სოციალ-დემოკრატებს და ვაიძულებთ რაც შეიძლება მტრსწინე იარონ. ვამხელთ მათ უზრინციობას, ოპორტუნისტობას, ჩვენ კი მათთან თანამშრომლობას არ ვაწყვეთ“...

ჩაის სმა რომ გავთავებთ ლენინი მეუბნებდა: „გადით, ჩამოუარებ ყველა კუჭს და უთხარით კორიდორში მოგროვდნენ. უნდა ვილაპარაკოთ იმაზე, თუ როგორ დაევიპიროთ თავი, რა უნდა ვთქვათ, თუ ვინც იცობა რუსეთში შესვლისას კადეტების დროებითი მთავრობა დაეკატუსალებს“...

მეც ჩამოვუარე ყველა კუჭს და ლენინის განკარგულება გადავიცი. ხოლო კუჭებიდან არაფერ გამოსულა კორიდორში.

ლენინი შემიკითხა: „რა ქენი, გამოვიდნენ თუ არა კორიდორში?“

უთხარით ყველა, მაგრამ არ გამოსულან! მერე და როგორ ვერ უთხარით ისე რომ გამოსულიყვნენ.

მაშინ ვერ მივხვდი ამ სიტყვების მნიშვნელობას. ესლა მისმის თუ როგორ უნდა მთქვამ ლენინისებურად ისე რა მამ გამოსულიყვნენ

მაშინ გავწითლდი, ვერაფერი ვუპასუხე. თვითონ ჩამოუარა.

როცა ვიწრო კორიდორში მოგვროდით ლენინმა განგვიმარტა თუ როგორი შეტევითი ხსათით უნდა ჰქონოდა ჩვენს სიტყვებს მათ წინააღმდეგ. ბრალდებულის სკაზე თვით ისინი უნდა დაეკვსა და ბრალდებაც ის უნდა წამოგვეყენებინა, რომ იმათ სრულიად არ იზრუნეს ჩვენზე და რუსეთში წამოსასვლელი გზა არ აღმოგვიჩინეს, რომ მათ არაფერი წინადადება არ მისცეს მოკავშირეებს, რომ ემიგრანტები გამოეშვათ რუსეთში.

ასეთი გადაწყვეტილება მივიღეთ და ისევ კუჭებში დავბრუნდით.

მაღე მივადევტო ფინეთის საზღვარს. გაყინული პატარა მდინარე ტორნეო ციგებით გადავიარეთ და საღვურში შევედი.

აქ პირველათ შეხვდით რუსეთის რევოლუციურ საღდათებს. ყველას სახეზე სიხარული და აღფრთოვანება იხატებოდა. გვიანოდა ყოველი საღდათი დაგვეკოცნა. თან კი ბურუსთან გაკვირვებას ვგრძნობდი, ჩემს თავს ვეკითხებოდი: ამ აიულო წლის წინათ ასეთმა საღდათებმა დამიპირეს და ციხეში ჩამსვს. ახლა იგივე საღდათები მანთავისუფლებენ ტყვეობიდან.

მაღე სათითაოდ გამოგვკითხეს, ოფიცრებმა დაგვკითხეს და სანკერო ფურცელი შევაგმინებინეს. ამხ. პლატინი მაშინ არ შეუსვს რუსეთში.

როცა მატარებელში ჩავსხედით, ლენინის აქანადის შეკავებულა დიმიოთ ახლა ავტარა სიცილად გადაიქცა. ვერ მაღლა დიხარულს, აღტაცებას. თვალები ციმციმებდენ, უღვაშებო განზე იწყებდენ.

ჩვენს კუჭსთან თავს იყრდენ აფხანაგები და თითქმის აქანადის დაგუბებულმა, თავში მოგროვომა აზრებმა, გამოსავალი ნახეს, — ამხრილად ნაკალულოვით და გვაუწყა ის დებულებანი, რომელიც ლენინს უნდა განეხორციელებინა რუსეთში ჩასვლისთანავე.

ერთი ასეთის ბაასის დროს შემიკითხა ლენინი:

— როგორ გგონიათ, საქართველო გამოიყოფა რუსეთს თუ არა?

— არა მგონია გამოიყოფას, ხოლო ავტონომიის კი მოითხოვს უსათუოდ!

— თუგინდ გამოიყოს კიდეც, ხოლო შემდგეში ისევ შემოგვეტოვებდა...!

— და თუ ახლა ავტონომიის მოითხოვს, უნდა დავუჭიროთ მხარი თუ არა?

— რასაკვირველია! უსათუოდ! მიპასუხა.

— აი, ხომ ხედავ, რას ამბობს ლენინი ავტონომიის შესახებ? უთხარებთ მიხა ცხაკაიას კერძო ბაასში.

— მეც სწორეთ მაგას ვამბობ! და ყველა ის დებულებანი, რასაც ახლა ლენინი ხსნდა მეც ავტრეთვე მაქვს წარმოდგენილი, ხოლო სინჯარის გამო ვერ მოვას-

წარი წამომგლო თან ის ჩემი ნაწერები, რომელიც უნდა ვაწარმოო, თორემ ლენინს ვაჩვენებდი და მასაც გაუხარდებოდა რომ ჩვენ ორივეს ერთნაირი წარმოდგენა გვქონდა რუსეთის რევოლუციის მსვლელობაზე.

ჰელსინგფორსის მახლობლად ჩვენი მატარებლის ერთი ვაგონი სალადათებით გაივსო. ბევრი ამხანაგი გავიდა მათთან. ვეკითხებოდი ემწერთ ჩვენივე უფრო დაწვრილებით, თუ როგორ მოხდა რევოლუციის პიტერში, რა განიცადეს მათ ფრანტზე, რა მოხაწილობა მიიღეს თვით მათ იმ ხანებში და სხვა.

ლენინიც გამოვიდა იმ ვაგონში. ისიც უსვამდა თავისებურ კითხვებს და როცა მათი პასუხიდან თავის დებულებას დამამტკიცებელი საბუთების მიიღებდა, მაშინვე ჩვენ მოგვემართებოდა: უსმინეთ, უსმინეთ!..

ვიბორჯში მუშათა მანიფესტაცია დაგვიხვდა დროშებით. ზინკოვიცა სიტყვით მიმართა მათ. აქვე შეგებლენ კამეჩევი და სტალინი (ჯულიაშვილი).

ჩვენი აღფრთოვანება საზღვარის სცილდებოდა. თვლები გავვიფრთოვანებოდა, ერთმანეთს ვეღარ ვცნობდით. გულის ძვრა ბატულობდა.

ღამე იყო, როცა პეტროგრადაში შევედიოთ ფინეთის საღვართი.

სინემატოგრაფული სურათივით მახსოვს შემდეგი: მატარებელი ვაჩერდა. საღვურის ბაქანი საყვავი ხალხით. ჩვენი ვაგონი წინ გამწვკრივებულა ორ როგათა ჯარისკაცებით, მატროსები თოვლით და მუშათა ორგანიზაციების წარმომადგენლებით.

გვემისა: *Ленина давайте нам сюда, Ленина!*... გაყვანეს ლენინი. დანარჩენები ფანჯრებსა ვართ მიცივნილი და სურათს ვუტკერიოთ. გვესმის კომანდა. წყება ვაბოი შუაზე და ვასავლელი ალაგი დასტოვა. „на каруул.“ ამართის თოვლი შეუბღის წინ. შუაში ჩაატარეს ლენინი, მერე უკანვე ამოატარეს დიდი თაიფულით. განცვიფრებისაგან დაბნეული ვართ!

ახლა, როდესაც ჯარიც ჩვენს ხელშია და სხვაც.— არაფერი განსაცვიფრებელი სურათი არ არის მსგავსი რამ. მას შედეგ ლენინის წინ ათასობით და ათიათასობით გაუვლია ჯარს. ხოლო მაშინ, ასე მოულოდნელათ ჩვენთვის, როცა პირველად დავიხანხეთ ჯარის პარტიისკემა რევოლუციის ბელადის წინაშე,—ჩვენს განცვიფრებას და აღტაცებას საზღვარი არ ჰქონდა!

ლენინი უტყვობს ვაიზარად, ავიდა ზეით და ახლა მიუწოდებელი გახდა ჩვენთვის!..

მერე დიდ დარბაზში შევედი. იქ მისასაღმებელი სიტყვები უთხარეს ლენინს ჩეიძემ და სხვა პარტიების წარმომადგენლებმა. ლენინმაც უპასუხა.

შემდეგ ვართ ვავედიოთ.

მახსოვს პროექტორები, ავტომობილები, ფაიტონები. ავირ-დავირეთ ერთმანეთში. ლენინი ავტომობილში ჩასვს და ვააქორლუს. ჩვენ კი ფაიტონებით წავგიყვანეს.

მოველოდით დატუსალებს. ასეთი აღფრთოვანებული კი დანდა ლენინს პეტროგრაღის პროლეტარიატი, რასაც არც თვით მოელოდდა.

მთორე დღეს პეტროგრადი ვაიყო ორ ბანაკათ: ლენინის ჩამოსვლის მომხრენი და მისი მოწინააღმდეგენი.

ჩამოსვლის შესახებ ვაგოცელდა მრავალნაირი კრუხა ყალბი სებები.

პერი ვაიცილინთა ლენინის სურით. ბევრი ტკბილათ ყნოსდა მას, ბევრი მწარეთ...
 მაშინ იყო პეტროგრადი და იყო ლენინიც! ლენინის მომავალი ზერ იყო, პეტროგრადი მას მისდევდა. დაბრკოლება უმარავი იყო. ლენინი ერთი იყო...
 მახსოვს სათათბიროს შენობის ერთ ოთახში პარტიული სხდომა, ეს იყო მეორე თუ მესამე დღეს ჩამოსვლის შემდეგ. ამ სხდომაზე მხოლოდ პეტროგრადი—ბოლშევიკური კომიტეტის წევრები და რამდენიმე პროვინციებიდან ჩამოსული მოწინავე მუშები დაესწრენ.

პირველად აქ ვააკეთა ლენინმა თავის მოხსენება. მოხსენებებით გამოვიდნენ აგრეთვე პროვინციებიდან ჩამოსული ამხანაგები. უნდა გენახათ მაშინ ლენინი, როცა რომელიმე მოწინავე მუშა გვისურათებდა თუ როგორ მოხდა რევოლუციის ამა თუ იმ ქალაქში და როგორი გამოცდილი მიიღო მან ქარნებში. უბრალოდ მოთხრობით ამბავი მისთვის განძინი მასლა იყო თავისი დებულების განსაზღვრებლად და ურწმუნოთა დასახლებლათ, ხშირათ ჩაურთავდა ხოლმე: უსმინეთ! უსმინეთ!

ამავე სხდომაზე გამოვიდა ლენინი შეურთებელი მოწინააღმდეგე მენშევიკებთან ვაერთიანებისა. პეტროგრაღის მუშებში მაშინ ეს კითხვა დღის წესრიგში იყო დასმული და პეტროგრაღის ბოლშევიკური კომიტეტიც ამ გზაზე იღდა.

მახსოვს კუთხეში მდგარი კამეჩევი გძელ უღვამებს რომ თითები ვამწვრებული ივრცხდა.

ეს სხდომა დამთავრებული არ იყო კიდევ, რომ შემოვიდა წარმომადგენელი და განაცხადა: დიდ დარბაზში კრება. ლენინს სთხოვენ აქ ჩამოვიდეს და ვაკეთოს თავისი მოხსენება. მყისვე შესწყდა სხდომა და დიდ დარბაზში დავეშვიოთ.

ეს კრება შესდგებოდა ყველა სოციალისტური პარტიების წარმომადგენლებისაგან. სავე იყო თითქმის დარბაზი. თავმჯდომარეობდა კ. ჩხვიციანი. მისვლისთანავე სიტყვა მიაკუთნეს ლენინს.

ეს იყო პირველი ვამოსვლა ფართო მასის წინაშე! ვეფხვივით ტირალებდა ტრიბუნაზე და ტიტველა თავზე და წინ მოვადრინო შუბლზე მომდგარ ოფლს იდავეებით იწმენდდა. ორ-საათ ნახევარი ილაპარაკა ათი წუთის შეესვენებით.

დარბაზი სმენად იყო ვადაქცეული, ხოლო ყველას სახეზე ვაფთოთრება ისახებოდა. დიდი ნაწილი პროტესტს აცხადებდა მის დებულებათა წინააღმდეგ, მხოლოდ ეს პროტესტი მხოლოდ იყო და ვაგუბნადვი. მკირე ნაწილი ტაშის კვრით ევიარებდა მის შეხედულებას, ხოლო აქაც ვაუბედობა და იჭვი ინატებოდა.

საერთოდ მთელი დარბაზი განცვიფრებული შესცქეროდა მას და პირდალუბლ ვაკვირვებოთ უტკერობა, მის ვადაქორლ და ვაგედულ ნაბიჯებს.

როგორც მოწმენდილ ცახე უტყვობ ღრუბელი წამოვა და ქუხილს იწყებს—ისე ლენინის სიტყვები იყო მოულოდნელი პეტროგრაღის სოციალისტურათ მოაზროვნე პირათთვის...

პეტროგრაღის ცხოვრებაში—ახალი ეპოქალური ხანა იწყებოდა!..

ტაგებუკა, დავის კუნძული.

თავი პირველი.

1.

მგზავრები თანდათან გონზე მოდიოდნენ.

— ცოცხალი ვარ! ყველა ცოცხალი ვართ! ეს იყო მათი პირველი ფიქრი.

რა იყო ეს: სიზმარი, მოჩვენება, თუ მართლა მოხდა რამე?

უყურებდნენ ერთმანეთის შეშინებულ სახეს, დალაპარაკება ვერ გაეხდათ, თვალები დარბოდნენ ერთი საგნიდან მეორეზე.

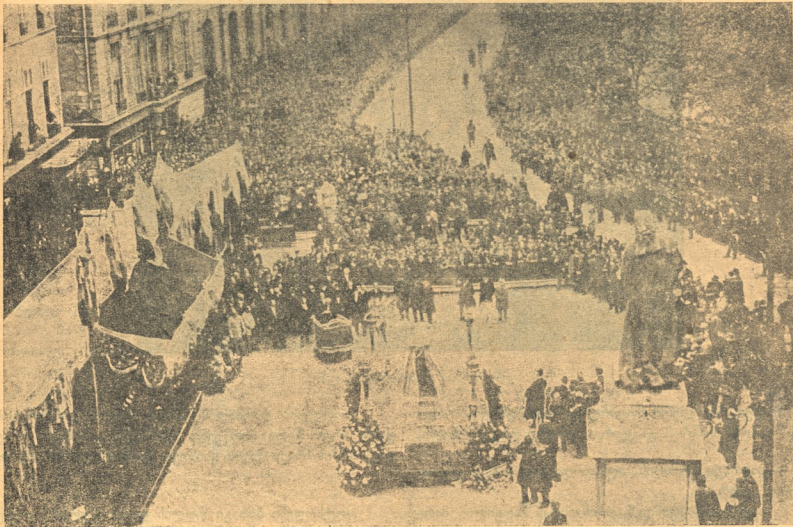
— დალამდა, თუ ჩვენ დაგვარგეთ ხედა? უცრად გაისმა მორუსს ჩუმი ხმა.

ხმამ ყველა გაახარა, მაგრამ პასუხი არავის გაუცია. როლღერმა გააჭრა წუმწუმას. კაიუტა განათდა. გამოჩნდნენ ლანდები.

— ღამე ყოფილა! გაისმა მეორე ხმა, უფრო დამშვიდებულ ვიდრე მორუსის.

როლღერს უცრად მოხვდა სხვისი ხელების სითბო.

— რა მალე დალამდა! თითქმის ყურთან ქმოსმა

ანატოლ ფრანსის დაკრძალვა პარიზში.

ყველაფერი ნაცნობი იყო — კაიუტა, ვიწრო ფანჯრები, სავარძელი, პატარა შავი მაგიდა და მაგიდაზე საფერფლე ნამწვავებით სასე.

თითქოს არაფერი შეცვლილა. მაგრამ ყველა გრძობდა, რომ მხოლოდ ეხლა გამოფიხიზლდა, რომ მოხდა რალე საკვირველი, გამოუცნობი და საშინელი.

კაიუტაში ისინი იყვნენ ოთხნი — ფრანგი მორუა, გერმანელი გომბერ, ამერიკელი როლღერ და ჩისი საცოლე მისი ირბი.

არავის მოსვლია აზრათ გაეგო რა დრო იყო. დრო თავისთვის იყო, ისინი თავისთვის. უყურებდნენ მხოლოდ ერთმანეთის სახეს, ფეხს, ხელს და ხელებზე თითებს, რომელზედაც ბრწყინავდნენ ბეჭდები.

კაიუტაში მალე დალამდა და სიბნელემ დაფარა ყველაფერი.

როლღერს და მან იგრძნო ჰერის სითბო, რომელიც გამოიტანეს სიტყვებმა ქალის ტუჩებიდან.

— გეზინია.

პასუხის მაგიერ ირბის მკლავები სალტესავით შემოერტყა როლღერს.

თანდათან უპარუნდებოდათ მგზავრებს დროის გრძნობა. თანდათან დრო ეჩვეოდა მათ და ხდებოდა გრძელი, დაუსრულებელი, დამალონებელი.

ვათენებას, რომელიც მეორეთ დანახებს, ეხლა ოთხივე მეთი სიზარტული შეხვდა.

როლღერს უცრად რაღაც მოაგონდა. წამოიჭრა სავარძლიდან და წინ გაეჭანა. რამოდენიმე წამის შემდეგ ისეთივე ნერვოზული ნაბიჯით გამობრუნდა, მოჰხვია ხელი ირბის და ჩაჰკოცა.

გულჩახვეულ ამერიკელის ქცევამ თანამგზავრები გააკვირვა.

კინო-სურათი „სამ სიციხლიდან“.

შემდეგ როლლერი მოუბრუნდა თანამგზავრებს და ხმით, რომლის სინაზემ გააკვირვა ფრანგი და გერმანელი, სთქვა:

— პილოტი არ არის, ალბათ დაიღუპა, ჩვენ ღვთის ანაზრათ ვართ..

მგზავრები მისცვიანდნენ კაბინკასთან. ადგილი მარ-თლაც ცარიელი იყო.

უეცრად მათ იგრძნეს მთელი საშინელება მდგომარეობის. ეხლა ყველაფერი გათავებულია. ვადარჩენაზე ფიქრიც შეუძლებელია. სიკვდილი ყოველ წუთშია მოსალოდნელი.

მაგრამ ამის გაგება თითქოს იმისთვის იყო საჭირო, რომ მათ შორის სიმშვიდე და მოსვენება ჩამოვარდნილიყო. მათ იგრძნეს, რომ შეურიგდნენ ბედს. და გულს სიმშვიდე მოეფინა.

— საკვირველია, სთქვა მორუამ, ყოველგვარი იმედი გაპტრა, მე კი სრულიად დამშვიდებული ვარ და ტკბილი მეტყვნება ეს წუთები, როცა ასე პირდაპირ ეფუტკერი სიკვდილს!

ყველას გამოცოცხლება დაეტყო. სიამოვნებით უფუ-რებდნენ ერთმანეთს და უხაროდათ, რომ ხედავენ.

— სად გაქრა ის კაცი? ისე იკითხა გომბერომა, თითქოს პილოტის დაბრუნება კიდევ იყო მოსალოდნელი. პასუხი არავის გაუცია.

როლლერმა ხარბად მოსწია თამბაქო: კვამლის ცისფერი ზოლი ნელა მიიწედა ჭერისკენ. ბოლს, რომელიც ირმის ნახტომივით გაიწევა. ყველამ გააყოლა თვალთ.

2.

ცოტაოდენი მარაგი წყალის და საქმელის, რომელიც კაიუტაში მოიპოვებოდა. თანდათან ილეოდა.

დღეები გასაოცარა სისწრაფით სცვლიდნენ ღამეებს. მორუას ყველაზე უფრო უხაროდა ლაპარაკი:

— როგორც სიანს, ჩვენ უკვე რამოდენიმე დღე-ღამე გავატარეთ მანქანაში. ეს რომ სინამდვილეა, თუ გნებავთ იმითაც დაგმიცვიკებთ, რომ თქვენ, ბატონო გომბერ, წარსულ ღამეს გეძინათ და ტკბილადც ხვრინავდით.

— მაშასადამე ისლა დამჩრენია, მოვიხადო ბოდიში თქვენთან, ქალბატონო ირმა!

ირმის გავლიმა გერმანელის თავაზიანობაზე ისე, როგორც ელიმება ავადმყოფს მეგობრების დანახვაზე.

ყველაზე უფრო როლლერს აწუხებდა ეს გაურკვეველი მდგომარეობა. გასტეხოს ფანჯარა და გადაიხედოს? მაგრამ ეს საშიშია. შესაძლებელია ქარი, გაგაყვებული ჰაერი, მიაჭროლებდეს სივრცეში მანქანას. შეიძლება მათი აფრენის შემდეგ მოხდეს უეცარი კოსმიური კატასტროფა, დღემდამისგან მოგონებაც აღარ დარჩა და შემთხვევით მოხვედრილი სხვა ატმოსფეროში ეს პატარა მანქანა

„სახკინძრეწვის“ კინო-სურათი: „სამი სიცოცხლე“
წარბა (ყოფიანი), ესმა (ნატა ვაზნაძე).

გადიქცა მუდმივ მოხეტიალე ნივთიერებად. თუ ასეა, მაშინ ეს უცაბელი უბედურება კიდევ არ არის სამწუხარო. იგლოვოს და მიიგონოს, მაგრამ ვინ და რა, როცა შესაძლებელია აღარაფერი არსებობდეს და ყველაფერი იყოს გადაქცეული ქაოსად. როგორ მოხდა ეს, როგორ დაიწყო? აფრინის დღეს არაფერი მომხდარა, არაფერს ელოდენ. დღე იყო ჩვეულებრივი. მზიანი, ქარი ქრიადა. არა ის უფრო უღონო ნიავე იყო. მაგრამ როდის არის ისეთი დღე, რომ ჰაერი სულაც არ მოძრაობდეს! ასეთი დღეები გამოერევა ხანდახან იელისის სიციხეებში, მაგრამ ეხლა ხომ შემოდგომაა!, სახლიდან გამოვიდა დილით. იყო ის დრო, როცა მოხელები მიიქარებენ კანცელარიებში, მსახურე ქალებს კი გამოაქვთ ფურინდან ცხელი პუშმელსაც ასეთი გემრიელი სუნი აქვს. ქუჩებში კიდევ თეთრ ტანსაცმელში დადიოდა. ფოთლებს შემოდგომის სიყვითლე შერეოდა. მზე კიდევ იყო, იო, თუმცა ჩრდილს აღარავინ ეძებდა.

ბევრი რამ, რისთვისაც როლერის ყურადღება არასოდეს მიუქცევია და არ ეგონა, რომ ისინი სხონეშია დარჩებოდენ, გადაიშალა მის წინ და ვაცოცხლდა. ახ, ყველაფერი ეს, რა თქმა უნდა, უმნიშვნელოა, როცა შესაძლოა აღარ არსებობდეს საყვარელი ქალაქი, სახელმწიფო, როცა შესაძლოა აღარ იყოს მთელი ქვეყანა.

მოგონებები მოდიოდენ ნაწყვეტებათ. ერთმანეთს არ ებმოდენ, ერთმანეთს არ უცდიდენ. იმ დროს, როცა როლერი დიქრობდა მომავალ ბედზე, უძერაღ ვადანერავდა აზრს სრულიად უმნიშვნელო რამზე, შეიჭრებოდა სხონეში რომელიმე წვრილმანი წარსულიდან: წვიმიან საღამოს როგორ გადადიოდა ქუჩას უქნობი მოხუცი დედა-

კაცი, რა ნაღვლიანი ხმაურით გადაიფრინა ქალაქზე ელექტროს შუქით შეშინებულმა წვრილების გუნდმა!

რამდენი დღეა, რამდენი ხანია რაც ეს უბედურება დაატყდათ? როლერი ცდილობდა უფრო ხშირად ამაზე ეფიქრა, მაგრამ ვერაფერი გაერკვია.

— ენახათ როდემდის გვატრიალებს ბელი... ვიდრინოთ, მეტი რა გზა გვაქვს!

როლერმა შეამჩნია, რომ მისი თანამგზავრებიც გართული იყვნენ წარსულით. გომბერი ჩაფიქრებული სწედა პაპიროსს. მორუა კაიჟტის ბოლოს მისწერებოდა და ეტყობოდა დღევანდელზე არ ფიქრობდა. ირბის, საბრალო ირბის, ჩასძინებოდა საეაჩქელში.

— ჩემი ტვინი, ალბათ, მათხოვარის ჩანთასავით ყარს! სთქვა უეცრად გომბერმა.

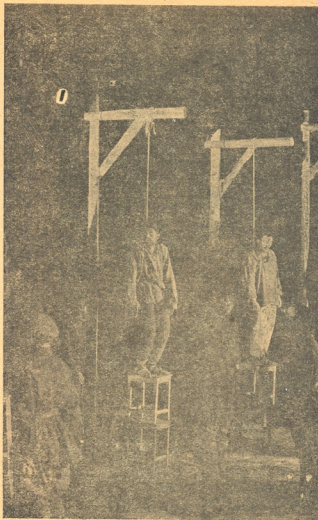
მორუამ და როლერმა გაკვირვებით მოიხედეს მისკენ.

— შეუნახავს ყველაფერი გლახა ძუნწივით, რომელიც ბოკავს გამოუსადეგარ ბინძურ ნაჭრებს, გატეხილ ბოთლებს, აფთიაქის შუშებს და სხვა ათასგვარ შპორს... არაფერი დაუყარავს წარსულიდან... საღ დავითა ყველაფერი, ან რა საჭირო იყო! საკვირველია!...

გომბერს აბრაზებდენ წვრილმანი წარსულ დღეებიდან. წარსული თითქოს უკანასკნელ პარადს აწყობდა მის წინაშე. ბევრს უყურებდა ზილით, ზოგიერთი კი ახარებდა.

ეხლა მტვერიც აღარ იქნება აღუბალის ხეებიდან, რომელიც შარშან დარგო თავის პატარა ბაღში. საბრალო ბედურები, რომლებსაც ჰქონდათ იმდენი ჭკუა თავის ჩიტის თავში გაავიოთ, რომ გომბერს ეცოდებოდა

„რკინის რაზმი“
ბარსკის დადგნა

ისინი. რა უშიშრათ და ხარბათ კენკავდენ აიგანზე და-
ყრილ პურის ნაფხვენებს!

— ყოფილხართ პარიზში, კომედის თეატრში? იკით-
ხა მორაუამ.

— რამდენიმეჯერ, უპასუხა როლლერმა.
— იქ ერთი ქალი დადიოდა. მას ჰქონდა ისფერი
თმა. თქვენ ალბათ არასოდეს გინახავთ ისფერი თმა...
ო, ეს ისეთი სილამაზეა!

— ახ, რა სულელური მოგონებებია! ამოიოხრა გომ-
ბერმა.

— თუ კი სხვა არაფერი მაგონდება?! ყოველ შემ-
თხვევაში, ბატონო გომბერ—ლიმილით დაღმატა მორაუამ
—მე თქვენთვის არ მომიცია უფლება ასე უხეშათ შემი-
წყვიტოთ ეს სასიამოვნო მოგონება. ისიც არ უნდა დაგა-
ვიწყდეთ, რომ მე ფრანგი ვარ და ფიცხი... თუ მოხდა
სასწაული და კიდევ მოვესწარი დედამიწაზე დაბრუნებას,
იცოდეთ რომ პასუხს მოგთხოვთ:

— გაქვთ კიდევ იმედი? დაკინეით იკითხა გერმა-
ნელმა.

— არავითარი! ცივათ წამოისრილა როლლერმა.

— თქვენ გგონიათ? შეეკითხა მორაუამ.

— დარწმუნებული ვარ.

რამოდენიმე წნის შემდეგ ისევ მორაუამ დაილაპარაკა:

— ეს, რა თქმა უნდა, სიზმარი არ არის, მაგრამ
არასასიამოვნო სინამდვილეა. ყველაფერი ეს თუ გენ-
ბავთ მომხიბლავი რომანტიკა... ჩვენ ვგვევართ ზღაპრულ
მოგზაურებს ვარსკლავეთის სივრცეებში, მაგრამ სამწუ-
ხარო ისაა, რომ შესაძლებლობა აღარ მაქვს დაკვიცხნო
ენიმესთან..

3.

ირბი დიდხანია ღრმა ძილში იყო.

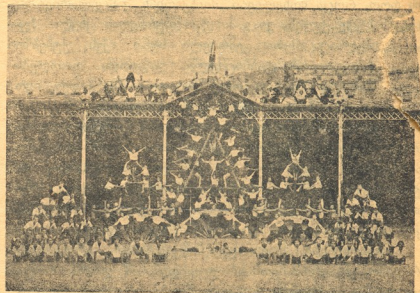
როლლერს, მოუსვენრობა ეტყობოდა. მიძინარეს
თვალს არ ამორებდა.

სერგო კლდიაშვილი.

(შემდეგი იქნება)

ტანვარჯიში „სპარტაკ“.

ტანვარჯიში „სპარტაკ“.

გაგანიანი ლოკარნოუი.

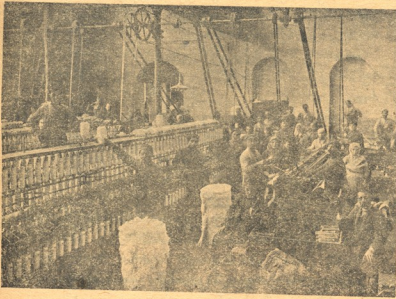
(მოგონებდამ)

1869 წ. დასაწყისში, პეტერბურგის უნივერსიტეტის მოსწავლეთა შორის მღელვარების გამო, რამდენიმე ჩვენი თანამემამულე სტუდენტები იყო უნივერსიტეტიდან დათხოვნილი *. ამით შორის ერთი ახალგაზრდა, პირველი კურსის სტუდენტი, ძიგოვეცი,—ისი, ერთობ ნიჭიერი და კარგი მიმართულების ყმაწვილი, მაგრამ, სამწუხაროდ, უკვე ძალზე დაავადებული ფილტვების ავადმყოფობით, რასაც ხელს უწყობდა პეტერბურგის ჰავა... აქვე უნდა მოვიხსენიო, იმ დროს, ამ ავადმყოფობამ იმსხვერპლა მეორე ჩვენი თანამემამულე ახალგაზრდა სტუდენტი ბეს.

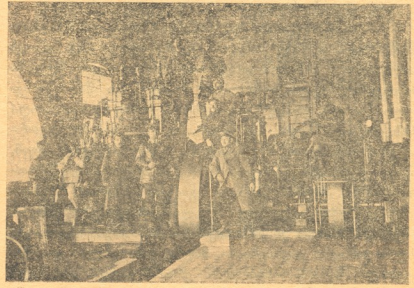
ჩვენებური მოსწავლე ახალგაზრდობა ბლომად იყო გერმანულ შვეიცარიის ქალ. ციურისის უნივერსიტეტსა თუ პოლიტექნიკუმში.—ჩვენთან ერთად ციურისში ცხოვრობდა და სწავლობდა თბილისელი ახალგაზრდა სომეხი პ. იზმაილოვი.

პ. იზმაილოვი უფრო ქართველი იყო, რადგან თბილისში და ციურისშიაც ის სულ ჩვენი მოწინავე ახალგაზრდობის წრეში ტრიალებდა და მუშაობდა, სასწავლო-გარეთიდან დაბრუნების შემდეგ, ის იყო თბილისის ქალაქის საბჭოს მდიენად არჩეული, შემდეგ—გამგებობის

საგმთა აღმშენებლობა

საფეიქრო ტრესტი. ბაბის ქარხანა.

ქალაქის სასაკლაობის სამანქანო განყოფილება.

ხამაშურიძე, რომელზედაც დიდს იმედს ამყარებდა მაშინდელი მოწინავე და საზოგადოებრივი მოძრაობის ხელმძღვანელი ჩვენი ახალთაობა..

ძიგოვეცი როგორც ღარიბ სტუდენტს დიდს დახმარებას უწევდა ცნობილი ნ. ი. ნიკოლაძე, ამ წელს ეს უკანასკნელი პეტერბურგში იყო და რუსულს დიალომზე იჭერდა ეგზამენს უნივერსიტეტში. ის ძიგოვეცს დაახლოებით იცნობდა. ნ. ი. ნიკოლაძის მეოხებით, ერთმა ძიგოვეცის უნივერსიტეტის ამხანაგმა სტ. ზარაფიშვილმა,—ტფილისელი შემდეგული სომხის შვილმა, დიგოვეცს დაუნიშნა სტიპენდია და თავისივე ხარჯით გაისტუმრა იტალიური შვეიცარიის პატარა ქალ.—ლოკარნოში საცხოვრებლად. ქალ. ლოკარნო ტენისინის კანტონშია და გაშენებულია მდინ. მედის შესართავთან, ლავო-მადჯოროს ტბასთან. თავისი რბილი დ უქარო ჰავით და ამასთან ზამთარ-ზაფხულ მშვენიერ მოკული არე-მარეთი, ლოკარნო კლიმატურ სტანციად ირიცხებოდა.

ძიგოვეცი დაბინავებს ლოკარნოში 1870 წ. ამ დროს

* ნ. დ. ციგინი, ნ. ჯაფარიძე, ივ. ჯაბაჯარი, ნ. ჩიკოძე, ლ. მღებრიშვილი და ს. ს.

წევრად და ბოლოს—თბილისის ქალაქის თავად.—ამ თანამდებობამ იზმაილოვი ერთობ გადახარა და სომეხთა უკიდურეს შოგინისტად გადაწათლია.

ძიგოვეცის ავადმყოფობის მდგომარეობა თხოვლობდა, რომ იმასთან ვინმე ჩვენთავანი მუდამ ყოფილიყო. მე და იზმაილოვს შეგვხდა ავადმყოფთან მორიგეობა,—ერთს თვეს იზმაილოვი მორიგეობდა, მეორე თვეს—მე. ამის ხარჯიც იკისრა აგრეთვე ზემონსენებულმა ზარაფიშვილმა.

ეს მორიგეობა იმიტომ მიზიდავდა, რომ ვიციოდი იმ დროს იქ, ლოკარნოში ცხოვრობდა ცნობილი მ. ბაკუნინი, რომლის ნახვა და გაცნობა ერთობ მენატრებოდა.

ამვე მიზნით იყო შვეიცარიის ქალაქებიდან ლოკარნოში განუწყვეტელი „პოლიგრიმობა“ რუსის ახალგაზრდობისა;—ყველა ესენი დანატრებული იყვნენ ერთხელ მაინც ენახათ ბაკუნინი,—ის ადამიანი, რომელიც მეცხრამეტე საუკუნის თეულ ომოციან, ორმოცდაათიან და სამოციან წლების განმავლობაში ევროპის „საფრთხოს“ უძახოდენ და ერთი სახელმწიფოდან მეორეში დატყვემბლეს ისტუმრებდენ ხოლმე (პრუსია, საქსონია, ავსტრია,

საფრანგეთი, რუსეთი), სანამ ციმბირიდან გამოქცეულმა (1860 წ.) თავი არ შეაფარა ჯერ ლონდონს და მერე შვეიცარიას, სადაც, როგორც ზევით ვამბობ, დაბინავდა ქ. ლოკარნოში.

დაბეჯითებით ვიცოდით, რომ რუსეთიდან შემოხიზნულ ახალგაზრდობას ბაქუნინი ძალიან იშვიათად უხასლოვდებოდა.—ყველას ასოსეს უყოფით, რომ ცნობილი ნებავე, სანამ კარგათ არ გაიცნო დაახლოებული პირების შემწევობით, ახლოს არ გაიქარა—რუსის შვიონს უხსბდა.

ჩემს მორიგეობის დროს, ლოკარნოში რომ ჩავდიდი და მივედი ძიგოვევთან, იქ უკვე ბაკუნინი დამხვდა,—თურმე ეს ერთობ დაახლოვებდა ვადამყოფს და ყოველდღე ნახულობდა მას, დღებით თუ საღამომობით.

ავადმყოფმა მასპინძელმა გამაცნო ბაკუნინს, რომელმაც ის ამხედ-დამხვდა, რომ ეტყობოდა, არაფრად ვე-ვაწივებ ასეო ნაქნობი, თუმცა მერე და მერე, ვინაი-დგან ერთმანეთს ერთობ ხშირად ეხვედებოდით ავადმყოფ-თან, დარწმუნდა, ალბათ, რომ მე „საშიში“ არა ვარ, და ერთობ დამიახლოვდა.

აი დაახლოვებით, ბაკუნინის სურათი: ფეხზე მდგო-მი წინდამ, ყლოკზე ამდგარ ვეებერთელა შავ დათვის ჩამოვავდა; ზორბად მსხვილი იყო, მაღალი და ბუკებში შესაფერად სქელი; პირის სახე მოშვოდა და წამომკვინი-ბული ჰქონდა, რომელზედაც უხვად ეყარა, ალბათ, დიდი ხნის დღუვარცხნელი წვერა-ულვაში, უკვე ძალზე თეთრ-ნარვეი; ვისი ღიღს შავ თვალებს, სქელ წარბების ქვეშ, თვისი კლავარა ჯერ კიდევ არ დაჰკარგოდა; ჩამულო-ბა ერთობ ღარიბი ჰქონდა: გარედამ ზამთარ-ზაფხულ განუწყვეტლად ატარებდა იტალიანურ უსახელი მანტოს —კლოკს, მარტო ქისრის საკინძი და დაზარებულს; თავზე ეხურა ვანიერი კალთებიანი, ძალზე გიხსურული და მო-ცვეთილი შლიაპა.—სიარული ერთობ დინჯი და ნელი იცოდა, რადგან გულის ცემას უჩიოდა; სიარულში კოქ-ლობდა და მიტომაც იყო, რომ ერთობ მსხვილს ბზის ჯოხს ატარებდა.

ერთხელ რომ დვეციოზე კოქლობის მიზეზი, მიხბრა —ეს ქალ. ოლმისუცის საპყრობილეს ნაწიქარი მაცქო. ცნობილია, რომ, როდესაც ბაკუნინი „არჩვენარ“ აესტ-რიას შეხვბო, აესტრისის მთავრობამ იგი ქალ. ოლმისუცის საპყრობილესში მოათავსა და თან ეძღვლებუ მიაბა ჯაჰკით —მეჭი თვე ასე მიჯაჭვული ყოფილა.

ჩემი ბინა ძიგოვეცს ოთახში იყო და, მამსადაამე, ბაკუნინს ყოველ დღე ვნახულობდი, ვინაიდან, როგორც ზევით ვამბობ, ის დღე მუდამ ნახულობდა ჩვენს ავად-მყოფს. ხშირად, როდესაც ავადმყოფს მივძინებოდა, ბაკუნინი და მე გამოვიდოდით ქალაქში სასყირნოთ; ხშირად ქალაქის მიდამოებსაც მოვივლიდით, ერთს ამისთანა სყირნოების დროს, მან მასტუმრად და გამაცნო იტალიელი ემიგრანტის საუცხოო ოჯახობა—ემიროისი და რუსის ემიგრანტი ზაიცივი..

ორიოდ სიტყვა ამ ზაიცივეზე. ბარლო. აღ.—ქე ზაიცივი სამოქალაქო წლების ლიტერატურული და საზოგადოებრივი მოძრაობის ერთი თვალსაჩინო მოღვაწეთაგანი იყო რუსეთში; ის იყო ახლობელი და შემწველი თანამშრომელი იმ დროინდელი ლიბერალური ჟურნალებისა—„Русское слово“ „Дело“-სი,

„Отечественныя Записки“-ს და სხ., რომლებშიაც ხშირათ ათავსებდა ისტორიულ და ფილოსოფიურ მონი-ტრავიებს, ბიბლიოგრაფიულ შენიშვნებს და სოციალურ, თუ პოლიტიკურ სხვადასხვა კითხვებზე რიხიან სტატებს. იმ დროს რუსეთის მოსწიველ ამხოგაზრდობა ეტრფოდა და ეწაფებოდა ზაიცივისა და მისი ენასაზრის და ერთი მიმართულების მოღვაწის—დ. ი. ენსარევის ნაწერებს.. სამოციან წლებში არსებულმა რეაქციამ და „Русское Слово“-ს დახურვამ ზაიცივი აიძულა საზღვარგარეთ ეცხოვრა და ამანაც თავი შვეიცარიას შეაფარა,—ლოკარ-ნო ირჩია საცხოვრებლად.—1882 წ. ზაიცივი გარდა-ცვალა; დამარხულია შვეიცარიის პატარა ქალაქში კლა-რანში, ევენეის ახლო.

ბაკუნინი ხშირათ ვევიამბობდა თავის წარსულიდან. თუმცა ეს მოგონებები იმას იმდენად არ ახალისებდა, რამდენათაც აღლევებდა... ხშირად ოხვრით დამაითრე-ბდა ხოლმე რომელიმე ეპიზოდს თავისი წარსული მღლვარ-ბე ცხოვრებიდან.—ამავე დროს ის ავადმყოფს არ აძლევ-და ლაპარაკის ნებას,—„შენ უყრი გვიგენ, თორემ გავ-ჩუმიდებოდა.“—ხშირად ეტყოდა ხოლმე მას. ასე უფლი-და ის ჩვენს ავადმყოფს!

ერთხელ, მახსოვს, ტკბილი ბაასის დროს რუსეთის მუარე ამბებზე, ბაკუნინმა აღმაცქერად გადმოიხვდა და ოხვრით მიხბოა:

„მიუხედავათ ამისა, სულ ტყუილია თქვენი ოცენბა... რეაქციონური რუსეთი თქვენ არ მოგეკმით ცალკე არსე-ბობის საშუალებას. გათელავენ ერთ მეჭა ხალხს...“

—„სამოქალაქი წელიწადია რუსეთი გველოდა და ჯერ კიდევ ვერ გავგეთლა.“—მეთქი, მივეუბ მე.—სხევი-ბიც რამდენჯერმე ვადაყლაპავს ლამობდნენ, მაგრამ ში-ნელმეცს უწამინდითო...“

ჩვენს ლაპარაკში ძიგოვეც ჩავძინა, ჩვენც ფეხაკრე-ფით გამოვევით გარეთ. ბაკუნინმა დიასახლისი ვაფერ-თხილა,—ხშირად შეხედნდა ავადმყოფის ოთახში.

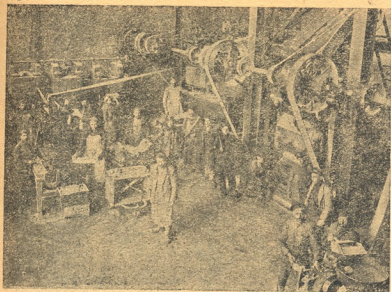
გარეთ რომ გამოვევით, ბაკუნინმა მიხბრა—გავი-სყირნოთ დიდი ქუჩით და ერთს ახირებულ სურათს გი-ჩვენებო. მეც ვაგყევი და შევდგით ფეხი ამ დიდ ქუჩაზე თუ არა, მომესმა ქუჩის აქეთ-იქთა მხრიდან პატარა ბავ-შეების ყვირობა—„Eviva!“. იმ პირველით ყური არ მი-ვაქციე ამ ყვირობს, მაგრამ პირველ გამომაბილს თანდა-თან ეხმოვებოდნენ—Eviva, Eviva! ქუჩის ყოველ მხრი-დან და შეიქნა ერთი ზრიალი ბავშვებისა, შევეციოზე ბაკუნინს—„ვის ვეგებზიან ამ ამბით ბავშვები“ მეთქი.—„მეო“ მითხრა და ამ თქმზე ვავიხედ თუ არა, ქუჩის ორივე მხრიდან გამოვივიდნენ ოცამდე 7-10 წლის ქალ-ვაჭირ, მხოვრევივინენ ბაკუნინს, წაავლეს ხელი მის კლოკს, ზოგმა მარჯვნივ, ზოგმა მარცხნივ და ასე ვაფარევაშეხული მიპ-ყავდათ იგი, თან განუწყვეტლოვ ყვიროდნენ „Eviva“, „Eviva“-ს! კარგი მანძილი გავიარეთ ამ ამბით; ბოლოს ბავშვებმა ხმლორბა შესწყვიტეს, და ახლა თვით ბაკუნინმა დაიბღავლა თავის ჩახლერწილი ხმით—„Eviva“. ეს საკ-მაო იყო, რომ ბავშვები გამომხარებოდნენ სოცარის ყვიროლით „Eviva Bakounin“-ს „Eviva!“—ბავშვების მშობლებიც, ზოგი ბაქანზე გამოსული, ზოგიც დახვრე-ბილამ სიკულ-ხარხარით შესცქეროდნენ ამ სურათს.

ცოტა ხნის შემდეგ, რომდესაც თავაიაც დაიდა-ლა და ბავშვებიც შეატყო ორამ მოქანცნენ, უთხრა მათ,

საბავშვოთა აღფრენობა

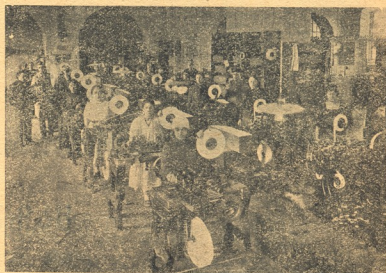
ლითონის ტრესტი ქარხანა.

ლითონის ტრესტი. ჩამოსხმული განყოფილება.

ლითონის განაბის სამკვდლო ცეხი.

ღვინის სახ. თამბაქოს ქარხნის საციფხო განყოფილება.

რომ გეყოფათო და აბა ახლა სახლში წაღით! ბავშვებმაც, ამის თქმის უშალ, შეუშვეს ხელი კლოკს, და შინ მიმავალი კიდევ ბრუნდებოდნენ და ხელის სიღამით ბაკუნინის მიმართ, შესახიზოდნენ—„Eviva,“ „Eviva!“—ეს ხმაურობა ბავშვების არ შესწყდა სანამ ჩვენ დიდ ქუჩიდან არ გავღუხვიეთ, რომ მათ არ დაეცნებთ.

შემდეგაც ხშირი მოწამე ვიყავი ბავშვების მიერ ამაგვარი ოვაციებისა ბაკუნინის მიმართ.—ეს, რასაკვირველია, იმის მიხედვითელია, თუ რამდენად პოპულიარი იყო ბაკუნინი აქ ბავშვთა შორის, რომლებთაც, უმეტესი, დიდებისაგან ჰქონდათ გავილილი—თუ ვინ და რა კაცია ეს ვეცებოთელა ადამიანი—ბაკუნინი.—თავათაც, უნდა გითხრათ, ეტყობოდა, რომ ერთობ მოსწონდა ბავშვების ანაირი აღტაცება და ბავშვური მღელვარება. საზოგადოთ, ვატყობდი, რომ ბავშვები ძალიან უყვარდა, ზოგიერთ მათგანს იცნობდა პირადათ და სახელით და გვირით მოიხსენებდა ხოლმე ამისანებც.—ვუჭიქობ, რომ ბაკუნინი ამ ბავშვების მღელვარების დროს ოცნებობდა უფრო დიდების მიერ მღელვარებაზე, რომელთაც ის ერთ დროს წინამძღვრობდა წარსულ ამბოხების დროს დრეზდენში, თუ სხვებან ...

ლოკარნოში ბაკუნინი ერთობ განაღვლებულა ცხოვრობდა და—ფიქრობ, თავის კარგი წარსულით უფრო ოცნებობდა. მაგრამ იმიტომ კი არა, რომ მოქმედების სურვილი და გამბედაობა აღარ უჭირდა, არამედ იმიტომ, რომ ამისათვის ღონე აღარ შესწევდა,—ერთობ

დალილი და მოქანცული იყო წინეთ რამდენიმე ათეული წლის განმავლობაში რევოლუციონერი, გამაგებელი და დაუცხრომელი მუშაობით... არც ისე მოხუცებული იყო წლოვანობით,—ლოკარნოში ის 57—58 წლის თუ იქნებოდა (დაბად. 1814 წ.).—

საბრალო ძიგოევი ლოკარნოში გარდიცვალა და იქვეა დამარხული. ჩემდა სამწუხაროდ, არც ერთი მისი თანამემამულენი მის სიკვდილს და დასაფლავებას არ დასწრებია,—ერთადერთი მისი ჰირისუფალი ბაკუნინი ყოფილა, რომელსაც მიუღია თავზე მისი დაწარხვა სამოქალაქო დასაფლავების წესით,—ერთი პატრი არ გაუკარებია სახლოევის, წინააღმდეგ მიცვალბულის დიასახლისის დაჯინებულ თხვნისა...

ლირსასინაშნავია, თუ რამდენი გულ-ლომობიერება, ნახი გრძობა და ზოყვასთა სიყვარული ღვიოდა კიდევ ოდესმე ამ მუღამ მღელვარე, ჰეამაზზე და „მხგრველ“ ადამიანში!..

ამის დასამტკიცებლად საკმარისია წარმოვიდგინოთ ზემო მოყვანილი ორი სურათი—ბავშვების მშობლებრივი აღერის და მისთვის ვიგინდარა ავადმყოფის მოვლა და პატრონობა!..

ბაკუნინი გარდიცვალა 1876 წ. შვეიცარიის ქალ. ბერნში, სადაც იგი დასაფლავებულია.

ივ. მცხტი.

თბილისი, 15 ნოემბერი 1924 წ.

ა. ყაზბეგის ავტობიოგრაფიის ოცხალი მოწმენი:

სისია მელიქიშვილი.

გენატი იოსელიანი.

ყაზბეგისა

კიდევ ალექსანდრე ყაზბეგი.

მეტად მაკვირვებს მოქ. ზანდუკელისა და ხართი-შვილის გამოსვლა ალ. ყაზბეგის წინააღმდეგ. განსაკუთრებით დ. ხართიშვილმა გადააქარბა თავის წერილში ("ჩირადანი") ალექსანდრე და დიმიტრი ყაზბეგზე.

მინდა მოგახსენოთ, რომ დიმიტრი ყაზბეგზე, წინა ლულ სხვა აზრისა ვიყავი, იმიტომ რომ მე იმას ვიცნობდი ილია ჭავჭავაძის სიტყვებით. როდესაც ილია იყო არჩეული ბანკის თავმჯდომარედ, მაშინ მას დ. ყაზბეგი უნდოდა გადმოეყვანა ბანკში დამფასებლად. ილიამ მე მთხოვა, რომ მომეგროვებინა დიმიტრი ყაზბეგის ხმები, რადგან მე ბევრი მეგობრები მყავდა, რომელთაც ხმები ჰქონდათ. მე, რასაკვირველია, მივეუბრე, მაგრამ დ. ყაზბეგი ილიამ ვერაფერი ვერ ჩამოიყვანა. ამიტომ აღარც დაუდგეს არჩენის ყუთი.

მე ერთხელ ვკითხე რატომ აგრე ზრუნავ დ. ყაზბეგზე? ილიამ მიპასუხა, რომ დიმიტრი ჩემი ამხანაგი იყო პეტერბურგის უნივერსიტეტში. როცა ჩერნიშევსკის ამბები მოხდა, მაშინ რამდენიმე ჩვენი ყმაწვილები, ციციშვილი, ჯაბადარი, ჩიკოაძე და ჩერქეზიშვილი გაგზავნილი იყვნენ კატორღაში და დიმიტრისაც როგორც მონაწილეს, საფრთხე ელოდა. მაშინვე მე მივმართე კ. აბაზას, გამოვართვი საჭირო ფული და დ. ყ. ვაგისტურით სასლვარ-გარედ, რომელიც პატარა ქალაქში, არ მახსოვს კარვად. იქიდან დაბრუნდა თავის სამშობლოში მხოლოდ 1868 წ.

როცა მე დანიშნული ვიყავი დუშეთის გამომძიებ-

ლად, მაშინ დიმიტრი მე მოვიწვიე გამომძიებლის ბოქალად.

ილია ხშირად იტყოდა, რომ დიმიტრი განვითარებული კაცია, შეიძლება მწერლად გამოდგეს. მაგრამ უნდა მისცე მასალა, კისერზე უნდა აჯდეს, რომ დასწეროს რამე. თვითონ ის ვერაფერს ვერ დასწერს, თუ აწნაირად არ მოიქცევა. იმიტომ მინდოდა თბილისში ჩამომეყვანათ.

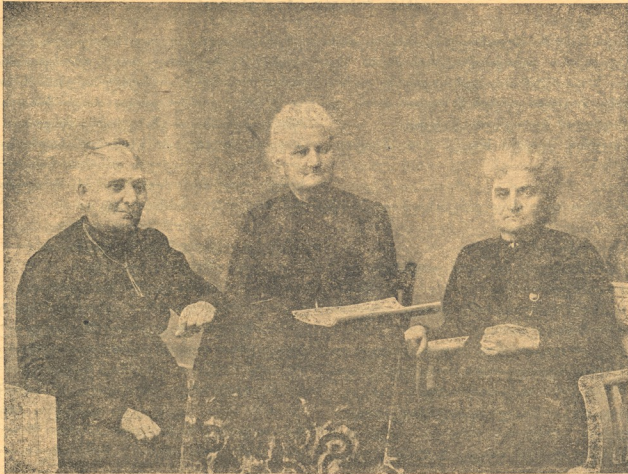
მაგრამ დიმიტრი არ ჩამოვიდა, ილიას გაუტყრულა იმედები.

იმ დროს მეტად ცოტა გვეყვანდა ქართული ლიტერატურის მოკვარულები და ყველა დიმიტრისთანა კაცებს ებლაუჭებოდა, რომ მოემზადებინათ ქართული ლიტერატურისთვის თანამშრომლები.

ამ ნაამბობის შემდეგ იმ აზრის ვიყავი, რომ დიმიტრი ყაზბეგზე შეიძლო რაიმეს ვაკეთებოდა, ხოლო, რასაკვირველია, სხვის ხელმძღვანელობით, ესაა, როდესაც ხართიშვილი გამოილაშქრა, მაშინ დიმიტრიზე ჩემდა სამწუხარო აზრი გამოვიცვალე იმიტომ რომ, როგორც სანას, იმას თავის სამშობლოში ლითოზის მეტე არადფერი გაუკეთებია. რუსული ანდაზა ამბობს: „სულელი მეგობარი მტერზედ უარესია!“ რა ბრალსაც სდებს ზანდუკელი ალექსანდრეს, აღმოჩნდა, რომ ლიზა ყაზბეგის მონაწილე ყოფილა. მე ეს ვიცი, რომ ლიზას ისე ეგავებოდა და შურით უყურებდა ალექსანდრეს რომ ის არაფერს ნაწერს არ დაანებებდა ალექსანდრე ყაზბეგს. პირიქით, სწორედ როდესაც სახელი გაითქვა ა. ყაზბეგმა, მაშინ

ა. შაზაბების ავტორობის ცოცხალი მოწმენი:

ან. წერეთლისა

ექ. გაბაშვილი

ექ. მესხი.

ლიზას ერთ ათად აღეძრა შურისძიება, უნდოდა რაღაც გამოეგონა. პირველ ჩემს წერილში აღენიშნე ლიზას განცხადება, რომ ეგ ნაწერები ჩემ ძმას ეკუთვნის. როცა ჩემი პასუხა მიიღო, ძალიან ეწყინა და თითქმის მთელის წლის განმავლობაში აღარ მელაპარაკებოდა. მას შემდეგ გაჩუმდა, ხმა არ ამოუღია. ახლა ვამოსულა მ. ზანდუკელი და ხართიშვილი და ამტიკებენ, ვითომც ავტორი დიმიტრი ყოფილიყოს. რაზედ ემყარებიან? ორი მოხვევის განცხადებით ბევრსა სწერდა დიმიტრი, მაგრამ არავის არც უნახავს და არც წაუკითხავს. რა დასაჯერებელია, რომ დიმიტრის ჰქონდა დიდათ ღირსეული მოთხრობა, როგორც აისი „ელგუჯა“, სხვას კი არ წააკითხა, ან არ გააცნო.

მაგრამ ცოცხალი მოწმეები არიან, როგორც მე, ეკატერინე მესხის და ვიკით, რომ ჩვენ თვალწინ სწერდა ალექსანდრე. ამის გარდა, მე ვიწვევ იოსებ მერკვილაძეს, რომელიც იმ დროს მსახურობდა „დროების“ რედაქციაში. რატომ ხმას არ იღებს? მას ხომ სველსველი ნაწერები თვით წაუღია რედაქციოდან სტამბაში?! მან იცის, თუ ალექსანდრე როგორ სწერდა ან როგორ ვაიძლებდით დაწერას, როდესაც კი რედაქციისთვის მასალა დაგაკლდებოდა. ამ წერილთან ერთად გიგზავნით ზაქარია რუსიშვილის წერილსაც, იგი იმ წლებში ასოთ-ამწყობთ იყო „დროებისა“.

სოსიკო მელიქიშვილი.

ლიზ ზაჩილი ი. გელიაიშვილთან.

ერთ ჩემს ნაცნობს წაეკითხა „დროშაში“ № 16—17 თქვენი მოკონება—ალექსანდრე ყაზბეგზედ. მე ძალიან აღმაშფოთა ზანდუკელის ცილის წამებამ, რომელიც სწერს თავის წიგნში, ვითომც ალექსანდრე ყაზბეგის ნაწერი კი არ არის, ვილაცა დიმიტრი ყაზბეგის და მე მოგყვიარ დამსწრეთ და მოწმეთ. მაგრამ ერთი საბუთი გამოგიშვიათ, უთუოდ არ გახსოვდათ, რომ მე, კობალაძე —დიმიდელ და სხვანი ასოთ ამწყობები იყვენ თხოვნისა დროს. ძალიან ვთხოვეთ ჩვენ ყველამ, რომ კიდე გეჩვენე ელგუჯას ვაქაცობა და ჯერ ნუ მოკლაო. მაშინ—ალექსანდრე ყაზბეგმა პატივი გვცა და იქვე ჩვენთან შესცვალა იმ ფელეტონის ბოლო, იქვე კანტორაში დაჯდა და დასწერა ჩვენი დასწრებით გაგრძელება ფელეტონისა შემდეგის ნომრისათვის, კარგად არ მახსოვს, ორს თუ სამს „დროების“ ნომერში იყო დაბეჭდილი: მოგვთხოვა „ოტისკი“, ბოლოც გადააკეთა ის „ოტისკები“ დაიდო წინ და შემდეგი ნომრისათვის დასწერა გაგრძელება და სველ-სველი დაწერილი გადმოგვცა ასაწყობათ. ჩემდა საუბედუროთ, მართო მე დავრჩი იმათგან—მოწამე. ისინი რომ ცოცხლები იყვენ ჩემზედ უეტეტსათ აღშფოთლენ-ბოდუნენ.

მე მაკვირებს აისითანა დაუფიქრებელი გამოლაშქრება ზანდუკელისა.

თქვენ კარგათ იკით, რომ მე 1866 წ. ემუშაობდი ასოთ ამწყობათ ვაზეთ „დროებაზედ“ იმ დრომდისინ, მანამ დაიხურობოდა.

თქვენი პატივის მცემელი ღრმა მოხუცებული და აღშფოთებული ასოთ-ამწყობი

ზაქარია რუსიშვილი.

გ ა ვ ნ ე ს უ ლ ე გ ი .

ამბავი მოხვევთ ცხოვრებისაგან.

ერთს მოხვევის სახლში სხედან: ივანე, პოვლე, სამი სტუმარი და დედაკაცები. დედაკაცები კერის პირსა სხედან და კაცებივითა ზოგი პატარა სამეფვა სკამებზე და ზოგივითა ვეღუ სკამებზე, რომელი დანის მაგიერი არის და ლასტის ერთი ბოლოდამ მეროდის წყვდება.

— იცი, ხალხნო, წუხელი პოვლეს რაი მოუვიდა, იტყვის ივანე.

— რაი?

— ოხშობის*) დრო იყო, ისრი გარეთით პოვლეს ხმა მოგვედინა.

— ქალავ! ა...ა ქალავ!

— რაიო, გარეთ მყოფს მალიკომ დაუძახა.

— ჩირალი გააქვერლო.

— „ავაი მე, ჩემს დანელებას!“ დაიწყო ტირილი ქალმა, ავიამე, ჩემს მახსებუასაო!

ჩირალი გააქვერეს და მას უკან შვიდა პოვლე და პირდაპირ დასაწოლათ მივიდა თავის საგებელში. ადამიანებს მთელი ღამე ერთი ოგახი-ლა ეღდა.

— წმიდო გივარგი, შენ გეშველე: წმიდო გივარგი, შენ გეშველე-ლა, ვაზა-ხოდეს. აბა იმ ღამეს რას-ლა ვკითხავდი. წყულებს რომ უწოდებოთ, ის კი გავიგეთ. ღღეს დილაზე-ლა გვიამბა.

— ჩვენც გვიამბე-ლა, პოვლე როგორ იყო, ეტყვის ერთი სტუმარი.

— იმ გორა, რომ სტეფან-წმიდით რომ არ წამოვე ეკალრი ერთი მელის მაგიარი რაიმ დაშხედა. გამიძღვა წინა და ერთი ვერის რაილაც ჩემ წინ იარა. მამრე ვაქრა კიდევ. მამრე ბატარაი რომ ამოვიარე, ორი ადამიანი (დედაკაცი) შამხედა გზაზე, ერთი ერთე უღდა გზასა და მოორე მოორეთეც, და ჩემს სახელს მიძახოდეს. შაშინდა ცხენი, კიდევ გამაიქცა შინისაკე. ამ რბოლაში უკენ რაიმ შამამიფრინდა ცხენზე. გავიძვერ სატევირი კიდევცა, და დაუწყე უკენ ქნევა. როდის დამანება თავი წყუღმა კი, არ ვიცი. სახლთან რომ მოვე, მაშო-ლა მომაგონდა— ცხენი თუ არ დაგვერ მეთქი სატევირის ქნევითა, მაგარამ, მაღლობ ღმერთსა! არ დამიჭრია.

— კათა, თუ ღმერთი გწამს, შეგშინებია და ისაა, ცხო არც რა.

— რაი შაშინებია! იტყვის ერთი სტუმარი; მაშ ეშმაკი არა-ა?... ეშმაკი რომ არ იყოს, ჩვენ მაშ მიგულდს**)

რაისთვი ვცხოვრობთ?

— როგორა?

— იმ გორა, რომა ჩვენ ხეცსურები ვიყვენით და ხეცსურეთს ვიდევით, იქნება შენც გაიკონე, რომა ეხლაც ვაქონდა აქა მამულზე დავა და წავგართევს კი ის მამული; და ეშმაკის წყალობითა ვართ ეხლა მიგულდას.

— აი კიდევ!

— რაი აი კიდევაო!.. უფრი დამიგდე-ლა, მე გიამბობ როგორც იყო.— ჩვენს პაპის პაპის პაპასა როსტომ

ექვინა. ძრილ კაი კაცი სადმე იყო, რომ მეტი არ შაიძლება, 24 შვილი ხევალია, ბევრი ცხორი, ბევრი ფური.— ისრი, რომ მეტი არ შაიძლება, იმასთან თურმე მტრობასა მტერიც ვერ ღბედავდა ისითი ძრილი ოჯახი თურმე ხეინდა. ერთხლა გზაზე სადმე მოდიოდა და ვასკერა კიდევცა, და ეშმაკები გზის პირს სიფროზე სხედან, ლული არაყი ღდის ვერცხლის თასებით წინ უღვიათ; სკამენ, სომენ, ლხინობენ, რომ მეტი არ შაიძლება, რომ დინახეს როსტომ, დაიამხეს კიდევცა:

როსტომ მოდის რეშითა,

ცხენი მოხვევავ ხენეშითა;

ეშმაკებო, მეცალეთ,

თორო დაგხეთქსთ ფეხითა.

ეს რომ ვიგონა, გამააქნა როსტომმა კიდევცა. ერთსა ბალი ხევალიყო აკონი; ვააქულებინა ის ბალი, დასცა ერთს ლუდის თასსა ხელი, (ვერცხლისა არის, მამრე ხატს შასწირა იქაურსა, ხეცსურულსა. ასეთია, რომ არ შაიძლება არცა და ისითი)... ა, შენი კურიმე!.. დასცა იმ თასს ხელი, კიდევცა, და გამააქცია ცხენი. მამრე დასწია თურმე ეშმაკმა, კიდევცა, ერთი შვილი მყონდაო და ისაც მოიქცალო; ღმერთმა შენს სახლში ერთის მეტი ნუ

ა. ყაზბეგის ავტორობის ცოცხალი მოწმე

ასოთ-ამწყობი ზ. რუსისშვილი. 85 წლის მოხუცი.

*) ვაშშობის ნაცვლად აქ ოხშობაა. ხშირად ვა—ქართულში ო იქცევა და ვიტყვი ხოლმე: კომლი (კვამლი), დასლი (დასღვა). მთაში მცხოვრებელმა ქართველებმა ეს უფრო ხშირად იცანა.

** არგებულს“ რედაქციის შენიშვნა

ამყოფოს შვიდ შვილობამდე, რომ არც გასწყდეთო და არც გაშენდეთ, ისრია. მასუკენა დახარაღდა როსტომის სახლი; ზოგი ჰიართი გაუწყვეტ შვილები; რომ დაიოტავენდეს, მამრე მტერმა მიხზყო ხელი (ანა კაის კაცსა მტერი რად არ ეყუადებოდან?!), ახლა იმან დახეცა. ისრი, რომა ერთი-და-დარჩა, ისიც ხმლით დაუწყწილით და სწეულ-ი. აღარ ეტხოვრებოდა მტრის შიშითა ხევისურებში და მიგულა* გარდმისახლდა. მასუკენა, ეხლა მელა მყავე ვისი, რომ თავის მამა იცნა თორო, როგორც* შვილი ვის გაუწყნან, მამა მოკვდის; შვილი მამას ვერ გაიკონბდის-კე ესრე იყო... ეხლა შენ დაგიყინია; წყეული არ არისო. მა ეს რაია, თუ არ არისო!..

— როგორ არა-ა, ჩემო გულაო: წმინდამ გიერაგმი დაწყისა, რომინენ უნახია და რომთენი უწოდების! დაი-ძახებს ერთი დედაკაცი.

— არის კაცო! მაგარა ეშმაკი გულადსა და ჯანინანს კაცს კი არ ეტანება. რომელსაც მხრებში სინათლე არ გახდის, იმან ეტანება, ცხოს არა გულადსა და ჯანინანს კაცს კი დევი ეტანება, იტყვის ერთი სტეფანო... მე და ჩემი დედაკაცი გულამაყარს ვიყვენით ხატრიგა. (ძრიალ ძრიალი ხატია დიდებმა იმასა და ზაგწიასთ იმის მაღლი!) ა, შენი ჰიომე!... ვიყვენით...

— აცა-ლა! რომინე ხატია, დიდებმა იმის ძალსა? იკიანამს ერთი დედაკაცი.

— ფუციან ანგლოზს, შეგეწიასთ სუყველას იმისი მაღლი!

— შენიმე შამწევი იქნება, ეტყვიან სხვანი.—...ა, შენი ჰიომე!... ვიყვენით ხატრიგა, კიდევცა და ერთი თუში მასულციო იქავ; შორით რაიმ იყო ძრიალა. დიდის სამსახურით მასულციო: მეტრანა ერთი საპაწე ლვინო, მიყვენა ერთი მწეგერი, ისეთი, რომე კაცი ვასაკრეგე-ბული რაიმ იყო, ლომის მაგარი;—ჭეყენა იმას-ლა ხკვი-რდა... ა, შენი ჰიომე!... თავათ თუში ისეთი ვეცაკცი, რომ რასლა იტყვის კაცი: მაღალი, მშვენიარი, დაუწყეს კიდევცა კითხვა: ვინა ხარო, საითა ხარ? რაის სოფლის სახელი-თქო; კი აღარა მახსოს, იქითა ვარო. თავის სახე-ლიც ვეითხრა და ისაც დამაიწყუდა. ა, შენი ჰიომე!... მამრე გვიანდა კიდევცა: მე აი როგორი მოვე ამ ხატის კა-რხედა, დიდებმა ამის ძალსაო. სამამუხნი ცხობრი მედგაო და ერთხალა ერთი ასამდე ცხობრი მამისხლტაო საითკე-ლიცაო. წავე იმათ სამეხნელთაო. წინა ლაგმა ბატარი თალო მოვიდა, ისრი აკაყვის მაგარი. (კარვა ხანს ვიარ-რო, მილაძებებოდა კიდევცაო დილას წამოსულს კაცსაო. მაგარე ჩემის ცხობრისა კოლიც ვერცადა ვნახეო), მამრე ის-ისა-ა დაბინდებანს რომ აპირებდაო, ირმის კოლასა ზახებლი, ვიპოვენ და ღმერთმა მამცაო... ა-ა, შენი ჰიომე!...

მანამდი დამიღამდა კიდევცაო დავეცი ერთის ხის ძირსა, დავანთე დიდი ცუტლი, გავათლე ორი შამწუერი და დაუ-წყე წყიდებს წვაო... ა, შენი ჰიომე!... ჩემს ახლო მთა იყოო და ერთი დიდი ხევი ჩამოდიდა ტყინიო. ბატარამ ხანმა რომ ვიპარა, დადგა ერთი საშინელი ქუბილი და მევედა ამ ხეეს ცეცხლიო. კაცს ეგონებოდა, ქვეყანა იქცევა, ისეთი ამბავი-ლო იყოო. ამ ვაგლაზნი

მიეტიკერო და ერთი მთის ოდენაი კაცი წამამადა... ზე-
და: მოვიდა და ცეცხლთან კი ჩამომაჯდაო.

— წმინდამ გივარგო, შენ დაგეწერე ჯგობი, იტყვიან დედაკაცი.

— ა, შენი ჰიომე!... ჩამოჯდა ცეცხლის პირასაო, აილო ერთი შამწუერიო და შამწუერიო და კიწიწორა, კიწიწორა, ეს მწოლი ჩემთენი შამწორა.

გამაივლა შამწუერი პირი და ცარიალი შამწუერი-
და კი ვარაძამივდაო. ახლა მორთე აილა, „კიწიწორა, კიწიწორა, ეს მწოლი ჩემთენი შამწორა“. ისიც ისრი ვა-
მაივლა პირი და შამწუერი კი ვაძამივდაო. მწოდები ავაგეო და იმეტსაც ისრი უყო. ვიფიქრე, რაი ექნაო. ჩემი თოფა ხეზე მიყუდებული იყო და ვინავ როგორ-კე დაინახე, ავიღე და მუხლებზე დავიდევო... ა, შენი ჰიომე!... ახლა თოფი მუხლებზე მიდევს, და ვეჭკობო: ვახ-
ლა თუ რაი ექნაო? ვახლა და ზარბაზანიც ვერაც უხა-
მსო; არ ვახლა რაი ექნაო? დაუწყე ხატებს ხეწენა, კი-
დეცაო: დიდებულნი ღვთის ანგლოზნი! თქვენ ჩამოველეთ. დააღნა დაშნი კიდევცა და ღლუ ღლუ-ღლუო. ჩამოეთოლემ ხატების სახელები: კობალე გვირო, ლამარის ჯგობა, კიდვე ცხთვრებიცა და აბაი ღლუ-ღლუ-ღლუო. მაჯავრებს კი-
დეცაო: ვიცოდი რომ ერთი რაიაცა სალოცავი არისო, წყეულების მტერი; ვაგონილი მქონდაო, მაგარე სახელი კი ველარ მოვიტონო. როგორც ის ჩაფიფიქროო, და წა-
ვიდის ფერი კიდევცა: ბევრი ვიწვი-ვიღაცო და ვერ მოვიგაენე იმის სახელო. მამრე ბოლოს დროს-და დავი-
ძახეო. კიდევცა: დიდებულო ფუტის ანგლოზო, შენ მემე-
ხნარე შენს უქმოს ყმასაო!—უქმო ყმასაო! და ეგ რაილა-ა, შენ გენაცვალე, იკითხავს ერთი დედაკაცი.—

— ეგ ის არის, რომე კაცი რომ ჩამევი ხატის საყ-
მოში არა ცხოვრობს, იმასა, იმ ხატის უქმოს ყმას ჰქენი-
ნებენ...

ა, შენი ჰიომე! დავიძახეო კიდევცა: დიდებულო ფუტის ანგლოზო, ღთის შვილო... მიშველე შენს უქმოს ყმასა და, შენმა მაღლმა, სამსახურით შენს კარზე მოვი-
დეთ. ვიჭკო თუ არა, წამოვიდა ცაი ის დალოცვილი, ცეცხლის მაგარი, დაასქდა ამ დევსა და ნაცრად იქცა კიდევცა ეს დეო. ორანი ხატარიანი ყურანი-ლო და რარჩნეს... ა, შენი ჰიომე!...

— ზო, ეგრე იცის დევმა; რომ რამე არ მოხვალეს, თითონ კი ნაცრად იქცევა-კე და ყურანიკი დარჩებიან-კე... წესი არა-ა, რომ ყურებიც ნაცრად იქცეს.

—...ა, შენი ჰიომე!... ნუ გეშინიან ჩემო უქმი ყმარო, მითხრა კიდევცაო. ადგე და ამ ქალს თაქვე დახევე; თოფის სროლით და კვილით ჩაიარე და სამჯგობის მეტლა-თი ნუ ახლი. ვათენების პირზე შენს ცხობრსაც იპოვნი. მე კი აქათით მაღლანის ქოყანაი უნდა წავიდე; ურჯულოებანი ერთ ზემ ყმას უნდა მიგვეშვაო... ეს რომ თქო, კიდევცა, წავიდა ის დალოცვილი ისრიცა, ცეცხლის მაგარიც ცაი... (არ შვიძლება, თუ რომ კაცი ეგვის ვა-
ჭკირებანი იქნას და შეეხეწვას რომ არ მიველას). მა-
რე, შინ რომ მოვე, არც მე ვიცოდი და ვერც ცხებმა მითხრეს—როდის არის-კე იმ დალოცვილის დღობა. რ-
თმა სასაცილოდ საქმე მიშველა მავ ვაჭკირებანი.—ეს
მახედა, აქ რომ მოვიყუნე, თითარი ვიყიდე, არ უშდგა-
ხედა საქონელსა, ველაქ შამოვადდეთ სახლი. ერთს დღეს

*) სოფელი მიგულა მდებარეობს ითიქამის 10 ვერსის სიშო-
რზე სტეფან-წმინდის (ჟაზბაგის სტაწკილამ).

„კობულის“ რედაქ. შენოშ.

თითონ შამოვიდა სახლი და დიკვილა: მამრე დაბრუნდა და გავიდა გარეთ. გავიკვირდა, ეს რაი ამბავითა, რომ აქამდე სახლი ძალითა ვერ შამოვაგდეთ და ესლა თითონ მოვიდა... ა, შენი ქიმიე!.. იმ ერთხალა ყური არ ვათხოვეთ. მოორეთ კიდევ შავიდა და კიდევ ისირი ქნა. გამოვე, კიდევცა და გავყევი. წინ ის მიმიძღვება უკან ცქერითა, ითამ—მამდეს თუ არა? ამ შინა-კი ვიფიქროვ: ეს იქნება დიდებულიის ფუტის ამგეორობის ნანტიები საკლავი მეთქი. ეს რომ გავიგე, მევეზხადე საქაროდ, ვიკრეფ ერთი საპალნე ლინიკა და გავყევი ამ მახეურსა. იარა, იარა, ამ უკან მივედ და სწორათ რა დროსაც უნდოდა, იმ დროს—კი მამიეონა ნათეს კარზე.—ესრე კი გვიამბა იმ თუმბა.

დ. უ. (დომიტრი ყაზბეგი).

სოფ. სტეფან-წიმიდა.

ვანო სარაჯიშვილი

ყველაზე უნტიემისი სექსური გზნება. თანვე: ყველაზე უფლიერისი. არაფერი ისე არ სახავს ამ გზნებს, როგორც „ხმა“. ხმაში მოციმულია მიოლი სქესი. ხნის ნაფუნსები ამ გზნების ნაფუნსებია. შესაძლოა ვინმეში მართო ხმა გიყვარდეს, უფრო მეტი: შესაძლოა ვინმე მარტო ხნისთვის გიყვარდეს. კიდევ მეტი: შესაძლოა უნახავი მხოლოდ ხნით შეიყვარო (სადმე გვირეთი, საცა მხოლოდ ხმა გესმის). გარდაცვილის ხნის მიკონება უფრო მძაფრია, ვიდრე მისი სახის გახსენება. ხმა რომ ინახებოდეს ისე, როგორ საზე ინახება, სიკვდილის საშინელებას ბეჯი რომ წაერთმევა. ხმა თითქმის ყველაფერია: მასშია სურნელება სხვადასხვა ყლორტების, მასშია ფოთლები უთვალავი ფერების. ინდივიდუალობის გადმოცემა არაფერს ისე არ შეუძლია, როგორც ხმას. მართალია ყვეთამდე ვასილი როზანოვის სიტყვა: პუშკინ რომ იცოდე, მისი ხმა უნდა გემწონდეს. პოეტი უპირველესად ხნით ცნაურდება. ლესტი, ავტორის ხმის გარეშე, მხოლოდ გრომოფონის მითითებითა. მრავალი არტისტის სახელი მხოლოდ ხნით არის ახალისებული. ელეონორა დუშეს ლამაზს ხელმეს ეჯიბრება მისი ხმა. სარა ბერნარს ხნისთვის უფრო აღნიშნებდენ. სანდრა მოისის ხმის ჯადოვანი ატარებს დრამატულ პასაჟებს. კანალოვის ხნით ტუილისიც იქნება დატყვევებული. არის ხმა, საცა მიოლი რასსა მეტყველებს. ასეთია ხმა შვლიაპინის. მისი ხმის ტემბრი თვითონ დიდი რუსეთის ვლადიკოვოდამაც იტის გროვადი, თოვლი, გავარანდა, გავიკება.

ვანო სარაჯიშვილის ხმაში მოსჩანდა საქართველოს რასიული ტემბრი, სარაჯიშვილი იგივე იყო საქართველოსათვის, რაც არის შვლიაპინი რუსეთისათვის. ქართული ლირიზმი ხარაჯიშვილის ხმაში იყო უთოიოდ. ამ მხრით იგი პირველია ქართველთა შორის. საქართველო სიმღერათათვის: მარტო სიმღერა. აქ ყველა მღერის. ხმა მრავალა. არც ერთს ერს ასეთი დიდებარი სიმღერა არ აქვს, როგორც საქართველოს. მიოლი ერის რასიული ამდერება უფრო კულტურულია, ვიდრე ინდივიდუალ. მით უფრო მაღალი იყო ვანო სარაჯიშვილი: მასში მღერის ქართველი ერი ქალღიადან მიყოლებული კავკასიის კალთებამდე. არის ხმა უფრო ძლიერი, უფრო მაგარი, უფრო მაღალი. მაგრამ სარაჯიშვილის ხმაში იყო ისეთი „დარბილება“ და თან ისეთი „ქეცხლმოზობლება“, რომ მისი სიმშვიდე უძვირფასეს კეცს წააგვდალ არ შეიძლება ამ ხმამ ძირაძედ არ შეგარბიოს. არის ხმა, რომელიც მარტო „სმენას“ ხედება. სარაჯიშვილის ხმა პირველად

რედაქციის შენიშვნა:

ურჩილი „დროშის“ რედაქცია, აღმქანდრე ყაზბეგის ავტორობის საკითხში, თავიდანვე გამოვიტყვა ყოფილიყო მიუდგომელი და მხად იყო მოვადგებინა თავისი ურჩნალის ფურცლებზე ყველა მასალაზე, რომელნიც შეეხებოდენ ამ საკითხს. რედაქცია ამ ნომერში პეგდავს დომიტრი ყაზბეგის ერთად ერთ გამოკვეთვად მოსახრობას, რომელზე დაბეჭდილი ყოფილა 1872 წ. „კრებულში“. ამით დაბეჭდა სურს შეადარის დომიტრი ყაზბეგის სტილი და წერის მანერა იმ ნომერებზე, რომელთა ავტორად ცნობილი იყო აღმქანდრე ყაზბეგი.

მიოხვეული დარწმუნდება, რომ „მავნე სულების“ მიხედვით მეტად ძნელია დომიტრი ყაზბეგისთვის მიკონება ავტორობის აღმქანდრე ყაზბეგის ნაწარმოებთა. ყოველ შემთხვევაში რედაქცია შეეცდება ახლო მომავალში გამოისთქვას უკანასკნელი შეხედულება ამ საკითხზე.

შეცდომის შესწორება: უფრ. „დროშის“ № 19—20-ში გაიბარა შემდეგი შეცდომა. სწერია: ყაზბეგის დედამამბე, უნდა იყოს: დები.

„გულს“ ეკრებოდა. ამისათვისა, რომ იგი საყვარელი იყო ყველასათვის. ასეთი ხმა საუკუნეებში ერთხელ იხადება. ყველას ახსოს სარაჯიშვილის პირველი ვასტროლები. მამინ ტუილისი მარტო სარაჯიშვილით ცოცხლობდა. დიდი აფიშები არშინაინი ასოუბით და თეატრის კასისათა პეული „კულები“. მამინ იყო ტრაუმები არტისტის როგორც არტისტის. ძეგლს ჭელვალაში რომ ყოფილიყო ეს ამბავი, სარაჯიშვილის ნახევიარ-ღმერთად გამოაცხადებდენ და მის კულტს დაარსებდენ.

დრო არაფერს ისე არ აჩნევს ყველს, როგორც ხმას: რადან ხმა არის ყველაზე უნახავი და ყველაზე უფვიფილესი. სარაჯიშვილის ხმას დრომ თავისი დალი დასო.

მაგრამ სარაჯიშვილი არტისტი იყო ამ სიტყვის უკანასკნელი დაწმუნდით და ყოველს არტისტს დიონისეური ლეფიერობა ამესებს. ამ ავსილობით არტისტს შეუძლია დასძლიოს დაუძლეველი. სარაჯიშვილი რომ დიდი არტისტი იყო, ამას გამოხატავს ყოველი თეატრი, საცა კი იგი გამოსულა. სარაჯიშვილი ჭკნინდა არტისტულ ფლორადებს. როცა იგი სიმღერის იწყებდა, თეატრში ელექტრო გადმოვარდებოდა უეცრად. ასეთ წამს სარაჯიშვილმა არ იცოდა, რა იყო სიმღერა. ხანდახან იგი სუსტი იყო. მაგრამ ნამდვილი არტისტი არ შეიძლება იყოს ყოველთვის უძლეველი. ეს სხვათა შორის, დიდი მახასიათებელია. სარაჯიშვილიც ასეთი იყო. კიდევ: მასში იყო არტისტული დინამიზმი. მასხვის მისი სიტყვა „როგორ უნდა ვიმღერო ერის ატმში, როცა თინდათან მხოლოდ ბოლოში ვსიმღერებო?“ ასეთი თქმა შეუძლია ნამდვილ არტისტს, მართლაც: ასეთს „გადაღრმავებაში“ სარაჯიშვილი ისეთს დინამიზმს იჩინდა, რომ თვალწინ ვიდებოდა სარაჯიშვილი პირველი ვასტროლებს: ამსოლტურტი სმენა სარაჯიშვილის ცნობილი იყო. შეუძლებელი იყო მის ნოტაში მიმედირალიყო სიყალბე. დიდი ტალანტი—უდაყო.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ სარაჯიშვილი იყო დამწყვეტი ქართული იპერის. „ამესალმე და ვიერთი“ გერ მოეცოდებოდა სცენას, რომ სარაჯიშვილი არ ყოფილიყო. სარაჯიშვილი პირველია ქართველ მიმდრეველია შორის.

როგორც ნამდვილი არტისტი, რომელშიაც დღიოდ დიონისის თესლი, სარაჯიშვილი ახლო იდეა პოეტებთან და პოეზიასთან. როგორც შვლიაპინის სახელი ლეგენდათ გადაიქცევა რუსეთში, ისე საქართველოში სარაჯიშვილის სახელი გახდება ლეგენდათ. ამ ლეგენდის პირველი ავტორები ჩვენ ვიქნებით პოეტები.

გ. რ. რომაძე.

ვანო სარაჯიშვილი.

ანკაბუჯი ვანო სარაჯიშვილზე:

ვანო სარაჯიშვილი.

დიდი მოგზაარალი.

პირველი მერცხალი მახარობელია ბუნების გაღვიძების, ვაშლის და აყვავებისა. გულის გასახარი მისი ჭიკჭიკი აღვიძებს ზამთრის ძილში წასულ ბუნებას და საგალობელ ჰიმნს უმღერს ახალი ცხოვრებისათვის გამოფხიზლებულ ქვეყანას.

ქართულ სიმღერაში, ქართულ ოპერაში ასეთი მერცხალი იყო ვანო სარაჯიშვილი.

არაჩვეულებრივი სინაზის, ტკბილი ხმა, იშვიათი ტემბრისა, ხმა რომელშიაც ჩართულია ერთსა და იმავე დროს სიხარული და სევდა, ვნება და ისევარული, ტანჯვა და გმირობა. ვანა ეს ხმა არ იყო ამოხეთქილი ქართველი ხალხის გულის სიღრმიდან.

ამ ხმაში იყო რაღაც რაც ახლო გვანათესავებდა ჩვენ ყველას მომღერალთან, იყო რაღაც, რაც გამოხატავდა ხალხის საუკუნოებით ტანჯვას და ვაებას და იმავე დროს ახალ ცხოვრებისაკენ მისწრაფებას.

ვანო სარაჯიშვილის „ურემული“ ეს ხომ გოდედა იყო შრომით გატანჯულ, სოფელურ გლეხისა.

„თავი ჩემო ბედი არ გიჭერია“ ვანა აქვანოს სევდიანი ხმით არ გოდებდა ქართველი ხალხი ძველი ცხოვრების სიღუბლეებს და უსწავსობას?

ქემსობრივად სახალხო მომღერალი იყო ვანო სარაჯიშვილი.

ი. გედევანიშვილი.

რაც უნდა დიდი და სახელგანთქმული მსახიობი არ იყოს, მაინც მისი ცხოვრება წამიერია. იტყვიან: დიდებულ არტისტი იყო, კარგი მომღერალი, აუდიტორია თავის მომხიბლაობით ხელში ჰყავდა, მაგრამ ეს სიტყვები მხოლოდ იმ ხალხს მოახვდება და ისინი იგრძნობენ, რომლებმაც თვალით იხილეს და ყურით მოისმინეს.

სხვებისთვის? შემდეგ თაობისთვის? დარჩება მხოლოდ ფოტოგრაფიული სურათი სხვა და სხვა როლებში, ან სიმღერებში ფირფიტაზე.

იქნებ რომელიმე კრიტიკოსმა შეაფასოს—რომელი შეფასებაც შეეძლებოდა სუბიექტური იქნება და ვერაოდეს ვერ გადაცემს, რასაც თვით მსახიობი იძლეოდა.

პოეტები, ლიტერატორები, მხატვრები ამ მხრივ სიკვდილის შემდეგ უფრო ბედნიერები არიან;

მათ დარჩებათ ნაწარმოები, რომლით თვითველს ჩვენგანს შეუძლიან შეაფასოს, ან დაიწუნოს ან მოიწონოს; მსახიობი კი თავის თამაშთან და სიმღერასთან ერთად თავდება.

ამ სტრუქტურების წერის დროს მაგონდება ვანო და გული მწყდება: ნუ თუ ჩემი ძმა და მეგობარი, მომჯა-

დოეტი ყოველ ოპერის თამაშის დროს, შეუდარებელი და განუმეორებელი „ახესალიმი“, პირველი დიდი ქართველი ოპერის მსახიობი—ჩემს სხოენასთან ერთად წვახ და შემდეგ თაობას საშუალება არ ექნება მასზე ნამდვილი წარმოდგენა იქონიოს? ისევე დასტკბეს მისი სიმღერებით, როგორც სტკბებოდენ მისი თანამედროვეები?

ორაოდენ ბედნიერები ვართ ჩვენ, ვანოს შემსწრენი,

მომავალ თაობაზე! ჩვენ ვიხილეთ ვანო, ჩვენ განვიცადეთ იგი და ჩვენ დაგვტკბო!

მოიხვედ თაობას კი ვარდადეცემა მხოლოდ მოკონება! მოკონება კი ლანდია უსულდემულო! ვგლოჯობ ვანოს უდროოდ დაკარგვას! და ვაძაგობ, რომ ვანო ვიხილე და საკუთარის გრძნობებით განვიცადე.

ხანდრა შანშიაშვილი.

ვანო სარაჯიშვილი.

ვანო სარაჯიშვილი ჩვენი უსაყვარლესი ხელოვანი იყო, რადგან მისწინ ჩასვენილი იყო ნამდვილი ქართველური სახიერება; მისი ნაზი, ტკბილი, გრძნობით აღვსილი ხმა ზედმიწევნით გამოხატულებული იყო იმ ერის თვისებებსა, რომელსაც იგი ეკუთვნოდა; იგი იყო ღამანი როგორც არის ქართველის სული, რამაც ისეთ სიმაღლეს მიღწევა ხელოვნების ყოველ დარგში, რომლით ის შედის თამაზად კაცთა საერთო ძმობაში. ამიტომ მისი ერი გულისთ გლოვობს მის დაკარგვას, დაკარგვას უდროოს და უღელთს.

დავ. კლდიაშვილი.

ვანო სარაჯიშვილი.

ყოველ ერს აქვს თვისი საკუთარი სული, რომელიც ნათლად და მკაფიოდ მოსჩანს ერის სარკვეში—იმის საზოგადო კულტურაში, ხოლო კერძოდ—ხელოვნებაში. ვანო სარაჯიშვილის გამოჩენამ ქართულ ხელოვნების სასიმილერო დარგს სულიერი ცის ახალი კარი გაუხსნა, ხოლო იმისნა ნადრეგება გაქრობამ ეს კარები ისევე მიჰკეტა.

ჩვენი სიმღერას წინადაც ჰყავდა და ეხლაც ჰყავს ერთგული და თვინადრებული მუშაი, მაგრამ მას არც ჰყოლია და არც ჰყავს ვანოსავით გამოკვეთილი ხელოვანი. ძუნწმა ბედმა დაუფიქვარ ვანოს უხვად აჩუქა კულტურული იერი, მუსიკალური განათლება, ვაკეცკური ტანადობა, ნათელი პირისახე, ხუჭუქა თმა, არტისტული ცეცხლი, ზაფერდიანი ხმა და ჩვენი სულის ამფორიამებელი და აღმგზნებელი ღვიფიური ნიჭი.

ბევრს მოგვისმენია ჩვენსა, რუსეთსა და ევროპაშიც უდიდესი ხელოვანნი, მაგრამ მე არ მაგერა, რომ ვანოსავით ვინემმ დასძლიოს და ამოსწუროს ჩვენი სვედიანი ღამური ღრმული და შეიდასართულიანი გიფურ-გენიალური კაბური.

სარაჯიშვილი უმთავრესად პოეტია.

მე მას წარმოვიდგენ, როგორც პილოტს—სილენძის თვალბით, რომელიც ღირთიბლის ფრთებიდან ეხმარება უღანოს სამუხს.

ხანდახან მისი სიმღერა ისმოდა, როგორც კეთილი ვერლენის სურათის.

დაწმენილი ხმა, ღირილედ განცდის ნაფუნსი, ქართული კოლორიტის სიჭარბე—ატრიბუტებია სარაჯიშვილის ნიჭის.

მისი სახელი შევა პოეზიაში, როგორც სახელები: ტირტის და ორჯის.

მას თან წაჰყვება სიყვარული და მადლი ქართული მიწის.

ვახილ გორგაძე.

ქართულ ოპერასაც დედა-ბოძი გამოეცალა. დაობლება ყველას და ყველაფრის ხვედრია, მაგრამ ასეთი დაობლება და ასე ეფულად დარჩენა ჩვენთვის და ჩვენი ნორს ოპერისთვის მეტის მეტად გაუძღისი და სასტიკია. ალბად კიდევ კარგა ხანს ვივლით ვულკალიფინნი და თვალცრემლიანი ყველანი—ქართულ ოპერისა და სიმღერის შმენენლნიც; მომღერალნიც, შოთას დამწერი არაჯიშვილიც და აბესალომის მამა შაქრო ფალიაშვილიც.

არ ვიცი, ამიერიდან ვისი კახური აგვშობავს და ავციტაცებს ცაში, ვისი ურმული და „თავი ჩემო“ გავივლიხობს გაყინულ სულს და რომელი აბესალომი დაგვწვამს იმჭვესიფორ სამაფრ შანთით.

დავობდებოდი და დავლიამიდი. და ნუგეშად დაგვარბა ღამა იმდენ, რომ ჩვენი მადლიანი და უხვი მშრომელი ხალხი თავისი იდუმალსა და დაუშრეტელ ზოფაში კიდევ გვიპოვნის ახალ მშათობს, რომელიც ვანოობას გავციწვეს და ჩანწილბულ სულიერ ვანს კვლავ ვაგვიანთავებს. უღვეელი და უზღურბლოა მისი გული!

მიხეილ ჯავახიშვილი—
აღამაშვილი.

ვანო სარაჯიშვილის დასაფლავება.

„ხელოვანთა სასახლე“ ყველაზე პოპულარული სახლი გახდა ტფილისში.

აქ ტყვენა ვანო სარაჯიშვილის ცხედარი. მას სდარაჯობდენ ქართველი პოეტები, არტისტები, არ დარჩენილა არც ერთი ქართველი ხელოვანი, რომ მას არ მოეხება ვალი საპატიო ყვარულისა, სარაჯიშვილის ცხედრის წინაშე.

ხუთშაბათს ღამით, როდესაც დარბაზში თითქმის არავინ იყო, სახალხო არტისტი ვასო აბაშიძე, მთელი საათი იდგა მიტყვალბულის სასაფლაოთან. ნახევრად დაბინდებულ, დათალბულ დარბაზში, ვასო აბაშიძე ჰვავდა ფრთებ დამპერალ ბებერ ორბს, გაყუჩებულს და მთელმარეს. კუმბოსთან, ნოხზე დახმობილია მარო სარაჯიშვილი, განსვენებული სილი და მზარუნელი, რომელიც

ვანო სარაჯიშვილი.

უკანასკნელი ამბები ჰქუსხან
და ამ ცხოვრების ყველა ხვეული
ქანაობს, როგორც ბუნებრი მუხა
ტრალ მინდორზე ძირ-შერყეული.
ვანმეორებით რეკვენ ხმები
და იზნიქება შავების ღილი...
სამშობლო მხარე! ვაშალი თიბი,
ალარ გყავს ვანო სარაჯიშვილი!
სიკვდილი მოდის, ვინ გასცემს პასუხს?
გულს კაეშანი აეგლისება...
ეს ტკივილები ვინ დაგვიფაროს,
ეს დანაკლისი რით შეივისება?
ვიცი არაფრით... მაგრამ იქნება
საშვილი-შვილოდ ლეგენდარული:
გაუგონარი ტკივილ—სმოენება,
დაუსრუტელი გრძნობის აოული.
ჩვენ ყურთა სმენას ჯერ კიდევ აღზენ,
რეკს როილი, კენეს პაიზინო...
შენ, დიდ ხელოვანს გიყვარდა ხალხი
და ხალხთან ერთად კახური ღვინო!..
ღვინო, მუსიკა, ვინ მოსთელის ძმო,

რამდენი ტანჯვა... პირს აღებს კუბო...
მაგრამ გრძნობები ვით დიგუბის
შავ, გარიანდებულ ყრუსასაფლაომ?
„იტრევი მარო, გული იჯრევი“,
დე, ბანდეს ცრემლი აღესილ ღაწვებს!
ბედო! წკრიალა ხმებით მოღაწე—
რად მოგვიკაია, რად შეგვიტრევი?
ალარ ხარ, არა, მაგრამ არ კმარა—
ეს მშობელ ერის სანუგეშებლად!
მის სამსახურში დაიწვი ფერფლად,
მუსიკა, ხალხი გახსოვდა მარად,
და ეს ლეგენდა, ეს სიყვარული,
ეს მუშხარება, ეს სათნოება,
განცდის გრძნობებში შემოპარული:
უკანასკნელი გამოთხოვება—
დარჩება ისევ ყოფნის სიმბოლოდ
რომ განცდა გრძნობით წამოიყვანოს...
და ზღვა გულუბში იქნება მხოლოდ:
უქვდავი მარად სახელი ვანოს!

იონა ვაკელი.

ვანო სარაჯიშვილს.

ძეირფასო ვანო!

ქართული ასოთ-აწყოებში დამწებებულნი შენი უძროოდ
გარდაცვალების გამო, შენს ცივ სამარესთან გიძღვნიან უკანასკნელს
სალამს:

ძეირფასი სურა ცრემლებით სავსე,
ცივ სამარეში თან ჩაიტანე,
სანამ სკოცხლობდი, ჩვენი იმედი,
განაზრწყინვალე, ცას აიტანე...

მაშინ გვიმღერდი, როს ფიქრი—სედა,
გაონების ფერფლად გავცვივდებოდა;

და ჩვენ დაღვრემილთ ისევ რიყრაყი—
ნათელ-სხივებლად გვიღვივდებოდა!

დე, საყვარელი დღეს ძეგლი შენი
მშრომელთა გულში ღრმად ჩამარხოს,
რომ ჩვენს მომავალ შთამომავლობას
უფრო ბრწყინვალე ვანო ენახოს!

„დროშის“ ასოთ-აწყოები

დათიკო დღაღვრემი.

გულმოსაკლავად ატრადება, როდესაც მეორე დარბაზი-
დან მიიშის ორკესტრის ზრიალი—„თავო ჩემო ბედი
არ გიწერია“.

ხალხმა გაიგო მიცვალელების გადმოსვენება სასა-
ხლეში, ყვავილების გვირგვინები მოსკუთრავენ დარბაზში,
როგორც ფერადი ვენეციის გონდოლები.

მეთაური ტვლისის მუშხარა დღეების კოტე მარ-
ჯანიშვილი.

ძეირფასი „დადგმა“ ვანო სარაჯიშვილის გასვენე-
ბისა მას უფრო გაუწენლდა, ვიდრე ყველა მისი ფანტა-
სტიური გამარჯვებანი სცენაზე.

შუალამედის არ იშლება დემონსტრაცია. გასვენე-
ბის მოწყობმა კომისიამ, მილიციამ და კომენტატორამ
ვერ შესძლეს შეერტებით ხალხი, რომელიც მოაწყდა
სასახლს პარასკევს და შაბათს გასვენების წინა დღეებში.

ვანმეორედ დღეები ილია პეპეავების და აკაიო წე-
რეთლის დასაფლავების.

მარტო ქართველებისაგან არ შესდგება ეს უნაბირო

ზღვა, აქ არის ყველა ეროვნება. მუშხარება აქ ლაპარა-
კობს ათეული ენით.

სომხეთის მსახიობი აღხანიანი, ქართულ ხელოვნე-
ბის ძველი მეგობარი კუთხეში სიღვას გაკმენდილი. მის
დანახავაზე მაგონდება ოვანეს თუმანიანი.

ოპერის მსახიობმა პოპოვამ, თითქმის მიიღო თავის
თავზე ყვავილებზე გამეგობა. მზრუნველობით ალაგებს
გვირგვინებს, ფრთხილად ეხება ვარდების ფურცლებს,
ასწორებს მათ.

● ყარაულად სდგანან ძმები ფალაშვილები.

კიდევ ისმის მეზობელ ოთახიდან მუსიკის კენესა:
„თავო ჩემო ბედი არ გიწერია“ ორივე ძმა შეტორ-
ტმანდება, ებრფვიან ცრემლებს.

მათ სცვლიან დავით კლდიაშვილი და კოტე მა-
ყაშვილი.

კუბოდან მარცნივ სდგას ხუთი ძმა სარაჯიშვი-
ლები. მათ იციან, რომ მათი რჩეული ძმა ყველას უყვარდა,
მაგრამ მათ არ იცოდენ თუ ეს სიყვარული გადაიტკეპოდა
ნიავარათ.

შაბათ ღამეს ორკესტრებს სცვლიან ორკესტრები, ხოროები მორიგეობენ. მანაბლის ქუჩა ირხვევა, როგორც დიდი მიწის ძვრის დროს.

ყოველ წუთში ხალხში გაისმის კივილი. არიან და-შაიებულნი. დედები ეძებენ დაკარგულ ბავშვებს.

სასახლის ალაყაფის კარებს ხალხი აწყდება ისე— თითქოს ხანძარია და თავის შველა უნდათ.

მხოლოდ ღამის ორ საათზე დაიკლება დარბაზი, მაგრამ ცხედარი მაინც არ ჩრება მარტო. მას ფუტკარი-ვით ესევინა ახალგაზრდა მხატვრები, რომ შეუწახან მომავალს სარაჯიშვილის გადაცვლილი, მაგრამ მაინც ძვირ-ფასი სახე.

კვირას ვასვენება გადაიღო სამი საათისთვის, რად-გან იმავე დღეს ზემო ავქალაში მიდიან მთაერობა და ორგანიზაციები, რომ დაესწრონ „ზაპისის“ დღესასწა-ულს:—მტკვარი საუკუნეებით მიჩვეული თავის ნაპირებს, იმ დღეს გადადის ახალ არხში, მიტომ რომ მისცეს ტფილისს ახალი სინათლე და ბრწყინვალეობა.

სამ საათზე იწყება ვანო სარაჯიშვილის გამოსვენე-

ბა. ხელოვანთა სასახლის კარებთან მანაბლის ქუჩა უტყარად გადაიქცევა ათას ფეროვან ბაღად.

საერთო მწუხარებას უფრო აღრმავებს და ტირი-ლად აქცევს სკრაპეით, ვილონჩელით და რიალით შე-სრულებული ლისტის პანაშვილი. უკანასკნელი მუსიკა-ლური სიტყვა ეკუთვნის მანსტრო გოროვიცს.

სახალხო განათლების სახელით ლაპარაკობს იოსებ გედევანიშვილი, კომპოზიტორი იპოლიტ ივანოვი ეთხო-ვება მიცვალბეულის ცხედარს რუსული ხელოვნების სა-ხელით.

შმახანავები ოპერიდან მიასვენებენ კუბოს. ხელო-ვანთა სასახლის აივნიდან მთავარი კომიტეტის სახელით ლაპარაკობს პაოლო იაშვილი.

ათამდე ორკესტრი შეხედება კუბოს სამგლოვიარო მარშით. ქუჩის მარცხენა მხარე ელვარებს ჯარებით, იხრე-ბიან უმპრავი დროშებით. უზარმაზარი კოტე ფოცხვერა შვილი, შემდგარი მავიდაზე, თითქო ჰფარავს ქუჩას თავი-სი გძელი ხელებით, რომელთაც ემორჩილება რევოლუ-ციონურ სულთანანს შემსრულბეული აკადემიური ხორი.

მანაბლის ქუჩიდან ოპერის თეატრამდე—ხალხი სდგას როგორც მინაში ჩალურსმული.

შური ს გაიქვალ

I

ჯავახიშვილი—ადამაშვილი.

ძელზე ჩამოგდა. აწეწილი და ხუჭუტა თმა შეისწორა და დიდრონი უმანკო თვალები ქმარს შეანათა.

— რა გინდა? რა მოხდა?

ქიხოსრო გალიაში დამწყვედიულ მხეცივით დარბო-და ოთახში.

— საზიზღრობა მოხდა. ამ ჰარამზაღამაც მომატყუა.

— ეხლა რომ გავიდა?

— ჰო, ეხლა რომ გავიდა. იმ რუსმა მაინც თავი-დანვე ხელი აიღო. მიიღო ხუთი თუმანი და გადაიკარგა. ამ ჯიბგირმა კი თორმეტი თუმანი გამომარათვა, სამი კვი-რა მატარა და ეხლა მეფუნება: არ შემიძლიანო, კარგი ვაჟაკიყო, ვერ გავიმეტეო.

— კარგი ვაჟაკიყო! ვიღაც ჯიბგირი ყოფილა ეგ შენი მიკია, თორემ ლევან ნარიშვილის ვაჟაკიობა რა მოსატანია!

— შენ ეგა სთქვი, და! ან რომელი ვაჟაკი გამო-მინახეს ლევანი?! ჯორანივით შავი, მოპრანჭული და დიდ-ცხვირა! ჰმ! ვაჟაკიო!.. ჰარამზაღა ვაჟაკიო!.. ჯიბგირი!.. სალახანა!

— მაშინვე გითხარი, ლევანს მე თვითონ მოგკლავ მეთქი. მაგისთანა საქმეს დაქირავებულ ნაძირალს ნუ მიანდობ, თორემ გაგვცემენ და დაგლობენ მეთქი.

ქიხოსრო გვერდით მოუხუდა მაიკოს.

— გენაცვა, მაიკო. შენ როგორ გავიმეტეო, თორემ შენი გეგმა ძალიან კარგად არის შედგენილი.

— რომელ ვაჟეტებზეა ლაპარაკობ, ქიხოსრო! ჩემი გამეტება რა მოსატანია! ერთხელ კიდევ გეუბნები: ეშმა-კიც ვერ გაიგებს ამ ამბავს. ყური მიგდე...

და მაიკომ მეთუჯერ გადუმალა თავის ქმარს გეგმა ლევან ნარიშვილის მოკვლისა.

ქიხოსრო კი მესასჯერ გაიძახობდა:

— არა, მაიკო, არა... არ შემიძლიან, არ შემიძლიან.

— მაიკო! გესმის, მაიკო! აქ მოდი... აქ შემოდი, ჩქარა!

მაიკოს ქმარი ქიხოსრო ღართიშვილი შეფიცხებუ-ლი იყო. აღწეწილი დარბოდა ოთახში, ხელბებს იქნევდა, წვერ-ულვაშს იწეწავდა და ბრავს ავეჯეულობაზე იყრიდა.

— გესმის, აქ მოდი მეთქი!

სკამი გარახუნდა და ფეხები გაფშვია. საფერფლემ დაიქაბუნა და ძირი ქერს მიუშვია.

— მოვდივარ... რა გინდა, რა დაგემართა?

— დაჯექი.

პატარა, შვეგერმანი და ფუნჯულა მაიკო სავარ-

ვერ გავეწირავ, ამ საქმეში ვერ ჩაგრევ. აბა რა ქალის საქმეა კაცის მოკვლა!

მაგრამ დღეს მისი „არა-არა“ წინანდელზე უფრო ლბილად ისმინდა, მისი სიმტკიცე იზზარებოდა და საცაა უნდა ვაგებობოყო.

ლოჯინში შუალამემდის ჩურჩულებდნენ. შურისძიებით გახერხილი მაიკო რამდენიმე საათს ქმარსაც ხერხავდა. ტრნშიშველი და გავეწვილი, თითქმის გატეხილ შარბის თავთ წაბოჯდომოდა და ისედაც დაღლოლ ტვენს უკორტნიდა:

— იქნება შენ დაივიწყე ის ამბავი, თორემ მე სიკველილამდის ვერ დაივიწყებ. დღე არ გავა, რომ სიმწარისგან გული არ წამოვიდეს და ბავშვიით არ ავტორღე. ამენი წვლიწადი წელში ვსწყვდებოდათ, სიმწილს ვიომენდიო, ტიტვლები დადიოდიო. ბედმა ძლივს გადმოგვხედა და ოროიდ გროში მოგვანოდა. ისიც ვილაც ოხერ-ტიალმა ნარიშვილმა შეკლაა! თავის საყვარლებს შევაპირა მე კი... მე ფეშმეშველი დადიოდი... მთელი ზამთარი ვარეთ ვერ გავედი, რადგან ჩაუტემლი ვიყავი... სტუმარც ვერ მივიღე... ოჰ, ღმერთო! ღმერთო!

მაიკო ასლუკუნდა.
— კარგი, გენაცვა, კარგი... გეყოფა, დამშვიდდი.
— როგორი თუ დამშვიდდი! ნეტა შენ, რომ ავრე არხინად გძინავს. ოღონდაც! ზოგი ჩემს გულში ჩაიხედუ და ნახე, იქ რა ჯოჯოხეთი ტრიალებს. მიწოლიდა არხინად და სხვას არაფერს ეკითხება. შენ ვაჟკაცი კი არ ყოფილხარ, შენ... შენ ქალაქიან ხარ! დიად, ქალაქიან ხარ მეოჟი?

ქაიხოსრომ წამოიწყო, ოთახი გაანათა და მაიკოს ვალერიანის წამალი დააალეგინა. თანაც ამშვიდებდა:

— ჯერ დაწყნარდი და მერე ერთხელ კიდევ მოვიფიქრობ.

— რალა დროს ფიქრია!—სლუკუნით შეეუტა მაიკომ. ორი თვეა ფიქრობ, საქმე კი არა სჩანს.

— კარგი, თუ ავრეა, ლევანს მე თვითონ მოვკლავ, მაგრამ...

— აია. ათასჯერ გითხარი, შენ ამ საქმეში არ უნდა ჩაერიო მეოჟი. შენ განზე გადგეკი და ისე მოაწეე საქმე, რომ ხელი ვერ ჩავკიდონ, თორემ, თუ დაგვიჭირეს, მეც ულუჯაშაურად დავგრები და რკინისგზის საქმეც ხელადნე წავიგვა. მართალია, შურისძიებით ვაგვდებობ, მაგრამ არც ის საქმე უნდა წავგივიდეს ხელიდან.

კვიდე დიღანს ზომეს და სწონეს ლევან ნარიშვილის მოკვლის გეგმა, რომელიც ძალიან კარგად იყო დლაგებულ: მაიკოს უნდა იგდითობა გაეწეა და მოეკლა ქაიხოსრო ღართიშვილის ოჯახის ოლოფერნი—ლევან ნარიშვილი, რომელმაც ღართიშვილები გაანაივა.

ლევან ნარიშვილმა და ქაიხოსრო ღართიშვილმა ერთ თვეში ერთმანეთი გაიცნეს, დაიმეგობრეს და ერთს ისეთ საქმეს მოჰკიდეს ხელი, რომ ის საქმე ოქროს ყუთს უდრიდა.

ნარიშვილს ჯიბეში ედო მოსაკვები საქმე—რკინის გაზასთან დადებული მეტად სახერო ხელშეკრულება. მაგრამ ფული არ ჰქონდა. მუდმივ უფულად და უსაქმო ქაიხოსრო ღართიშვილს სწორედ იმ დროს ფული გაუხდნა: იმ ხანებში იმისმა მარტახელმა ბიძამ სული განუტევა, ხოლო მისი სახლი ქაიხოსროს დარჩა. ქაიხოსრომ იმ

სახლის შემოსავლი გამოიანგაროშა, და რადგან აღმოჩნდა, რომ ის სახლი შემოსავალზე მეტ ხარჯს მოითხოვდა, მაშინვე იგი თავიდან მიოშორა.

ნარიშვილი და ღართიშვილი ისე ენდნენ ერთმანეთს, რომ ხელწერილი არც კი დასდეს. ფული და საქმე შეერთეს და ოქროს ყუთს წააწყდნენ. წააწყდნენ და მოგების განაწილებაში ერთმანეთს წაეტიდნენ. ბოლოს დავა იმით გაათავდა, რომ ერთხელ ქაიხოსრო ღართიშვილი თითქმის გულწასული დაბრუნდა სახლში.

— დავიღუპე... დავიღუპეთ... ფული დამცინცლა... საქმე წამართვა...

ერთი საათის შემდეგ, როცა ქაიხოსრომ გული მოიბრუნა, გამწარებული ცოლ-ქმარი ჯერ ერთმანეთს დაეტაკნენ. ერთი-მეორეს აბრალებდნენ, ლანძღავდნენ და საყვედურით აესებდნენ. მერე ორივენი ნარიშვილს დაბრუნდნენ:

— მოკლაო!.. მოვაკვლევინიო!.. არ შევარჩენიო! შურისძიების გარდა ქაიხოსროს ნარიშვილის საქმის დაჩემებაც ელანდებოდა.

ამ წვილ-კვიელსა, უძალო ღრენისა და მოკვლის სამზადისში თვეზე მეტი გავიდა.

გაწიწამტებული მაიკო მოსაკვლავ იწვედა, ხოლო ქაიხოსრო ცოლს არ იმეტებდა. თითონაც ეწინიდა საკუთარის ხელით ანგარიშის გასწორება, რადგან არც დაპატიმრება ასცდებოდა და საქმეც ხელიდან წაუფიდიოდა.

დრო გადიოდა. მაიკოს ბოზი არ კლებულობდა, დღითი დაღე კიდევაც მატულობდა. დილიდან რომ მოჰყვებოდა ქმრის ხერხებს და ღრღნახ, შუღლამეს ძლივს გაათავებდა:

— დიაცო!.. ლაჩარო!.. ქალაქიანა! შე უნდა ვყოფილიყვი მამაკაცი, შენ კი ქალად უნდა დახადებულყოფი. ვერც შენ ახერხებ იმ ჰარამზანსა გათავებს და მეც ხელფეხს მიკრე. დიაცო!.. ქალაქიანა!.. ნაცარქეჟიკი!

ბოლოს ქაიხოსრომ ვეღარ გაუძლო და იმ ღამეს მაიკოს კისერი მოუფრია:

— გეყოფა, გენაცვა, იმარე... თანახმა ვარ. ოღონდ ერთხელ კიდევ უნდა მოვიფიქრობ, თვითფული ნაბიჯი უნდა ავწონოთ და ვავსომოთ, თორემ...

— ყოველფერი ასჯერ ავწონე და ვავსომე. გათავებულა! ხვალეც საქმეს შევედგები. გაჩვენებ ვინც ყოფილა მაიკო... ნახვა... გაიგებ.

ბურანში შუაფული და დღევით მოქანცული ქაიხოსრო ლულულელებდა:

— კეთილი... კარგი... ხვალეც შეუდგეკი... ძალიან კარგი...

II

მეორე დღეს მაიკომ ჰკითხა ქაიხოსროს:

— სად ატარებს საღამომობით დროს ნარიშვილი?

— დიაცა, ქალო, ნუ აჩქარდები. ერთხელ კიდევ მოვილაპარაკობ.

— გეყოფა ამდენი ჩიჩრკედლობა!—შეუტა მაიკომ.

სთქვი, სადა ატარებს დროს?

— ქალოდ კლებში, ზოგჯერ სინემაში. ზოგჯერ ლალიქსთანაც შევიდის ხოლმე.

— კეთილი. დანარჩენი მე ვიცი.

— რაკი არ მოვიშლია, ერთს კიდევ გეტყვი: მაშ ასე: შენ ლევანი ადვილად ავკვებია... მოსწონხარ.

— მოვწონვარ? საიდგან იცი?

— თვითონ მითხრა ხუმრობით.

— რატომ აქამდის არ მითხრა?

— რა ვიცი, დამვიწყდა. მაშ ასე: ადვილად ავკვებია მეთქი, მაგრამ შენ ისე უნდა მოახერხო, რომ სხვებმა არ დაეინახონ. შეგხვდება თუ არა, მაშინვე აიყოლე და მიყრუებულ ქუჩებში გააჭყეი, ხმა, კონტრა არ დასძრა ჩემი ანგარიშების შესახებ; ვითომ შენ არაფერი იცი, თორემ საქმე თვიადნე ჩაგვეფუჭება.

— ვიცი, ვიცი! ნული მასწავლებ.

— იცი, მაგრამ ერთი რამე კიდევ უნდა გითხრა: ჯერ დაათვრე და მეტი... თორემ... ჰა, ფრთხილად! არაფერი მოხდება... ნამუსს ნუ დასთმობ...

— კარგი, ვაათავე, ხომ არ გავიქდი! სინიღისი აღარ გაქვს, მაგას რომ მიუბნებები?

— ნუ ცხარობ, ქალო. ვინ იცის შეიძლება ისე დატრიალდეს საქმე, რომ იმან თავისი გაიტანოს და შენ შენი საქმე შენვე შეასრულო. თუმცა... ერთი სიტყვით შენ იცი... მერე იმედით ვარ. ეხლა სად მიხვები?

— პატარა ხანჯალს ვიყიდი. ისეთს პატარას, რომ კაბის ქვეშ ადვილად დავმალო.

— სანამ შენ ივლი, მეც უნდა ვიარო აქეთ-იქით. საბუთი უნდა მქონდეს, რომ იმ ღამეს მე ამხანაგებთან ვიყავი, თორემ... მაშინვე მე მტაცებენ ხელს.

სალამოზე მაიკო კოხტად მიირთო. კაბის ქვეშ ერთი მტკავლის სიგრძე ხანჯალი ჩამოიკიდა და სთქვა:

— ისეთ ალაგს ვიყიდე ეს ხანჯალი, რომ ეშმაკიც ვერ მიაგნებს იმ კაცს.

— მე საათის პირველზე ან ორზე დაგებრუნდები. შენ უნდა ჩემზე ადრე დაბრუნდე.

ორივენი ლელავდნენ, ერთ სამთქმელს სამჯერ იმეორებდნენ, კვლავ ერთმანეთს არიგებდნენ და გულის ფანქცაობით წასავლელად ემხადებოდნენ. ბოლოს ერთმანეთს ჩაეხვივნენ, ჩაეკონკრნენ და ექამდის ველარ მოსწყდნენ, სანამ სული არ შეუფუტდათ. ორივეს თვალთ ცრემლი მოერიათ:

— ვინ იცის... იქნება... ვინ იცის, რა მოხდება...

— არაფერიც არ მოხდება მაგრამ... მიიჩქ...

კიდევ ჩაებუტნენ და ისე გამოეთხოვნენ ერთმანეთს თითქოს ერთმანეთის ნახვის იმედი აღარა ჰქონდათ.

— აბა, შენ იცი... შენი ქუჩის იმედით ვარ. მ'ვიდობი!

— მშვილობი! მშვილობი!

ორივენი გავიდნენ. ქაიხოსრო გერისკენ წავიდა, მაიკომ რუსთაველის პროსპექტისკენ ჩაუხვია. მიდიოდა და ქუჩის ორივე ნაპირს ათვალეობდა.

ჯერ ერთ სიმეშაშზე შეხვდა.

ლევანი არსად მოსჩანდა.

მაიკომ "ეთერსა" და "არლასტოსკა" მოავლო თვალი. არც აქ იყო ლევანი.

ჩაიარა გრძელი ქუჩა, მიბრუნდა, ლალიძეს ყავახანაშიც შეიხედა და ისევ გატრიალდა.

ქართულ კლუბში შევიდა და დარბაზიდან სკამზე ჩამოჯდა.

კლუბის ხეივანი თანდათან ხალხით ივსებოდა. მუ-

სიკა უკრავდა. ოციოდე თეთრი მავიდა მუშტარს ელდებოდა.

მაიკო ჯერ ლელავდა, მერე დაშვილდა. ფიქრობდა: — შეიძლება დღეს არც კი მოვიდეს. ტყვილად არ უნდა ავლედდ, ნერვიული ენერგია უნდა გამოვიზოგო. ისე უნდა ვამავარდ, როგორც კაცი, თორემ... შეიძლება მიმიხედოს. დაკლებუბი, ან შევეცხებები.

მაგ სკამზე უსიონი ჩამოსხდნენ. ლაპარაკობდნენ შესახებ ცხოვრების გაძვირების, სახვლების გაიაღების, ჯამბორების დაკლება-მომამეტებისა და აუტანელ სიციხისა.

მაიკომ მაშინ ვაახსენდა მაიკოს, რომ ბალშიც გაუძღისი სიციხის ბული სტრიალდებდა. ხელსახოცი ოთღის მარგალიტები მოიწმინდა და ისევ თავის ჰპრს დაუბრუნდა.

ბოლოს თვალი მოჰკრა ლევან ნარიშვილს. ძლიეს იცნო.

— დმერთო ჩემო, ორ თვეში როგორ გამოივლიდა! თვით ფეხებამდის თეთრებში იყო ჩაქცული. ახლად გარეცხილს და დაუთოვებულს ჰკვავდა. გვერდით ქურთა ქალი მოსდევდა.

— ჰარამზადე! რომ იზრანება კიდევცა!... ნეტა ეს ქალი ვილა არის? არსად მინახავს... ესეც იგონება... შორიდან უფრო ღამაში მოსჩანდა... მერტს-მეტად წავლესილა... თვეის თვალები აქვს.

ორივენი მაიკოს გაუსწორდნენ.

— ჰარამზადე! მაიკოს ჩემი სლაბი! მაიკომ თვალები მოუჭტა, ლევანს გაუღიმა და ორჯერ-სამჯერ მეგობრულად ჩაუქნია თვით. გულში კი ზხამიანმა ისარმა გაჭკრა!

— ჩემი სლაბი! ჰმ... დამაცა, სლაბს ვაჩვენებ!.. მაღე, დაგეჭვირებ მაგ პრანქიას... დამაცა... ჰარამზადე! უსინიღისო სლაბანავე!

და ერთის წუთითაც არ მოაშორა თვალი ნელის ნაბიჯით მიმავალ კობტა ქალ-ვაგს.

უკან რომ გამოტრიალდნენ, ლევანმა მაიკოს ისევ ჩაუღიმა:

— მარტო ბრძანდებით, თუ ქაიხოსროც აქ არის?

— ჯერ მარტო ვარ. ქაიხოსრო არ შოვა.

წავიდნენ. ქალებმა ერთმანეთი შულის თვლით გაზომეს.

— ეს კარვად ვუთხარი.— ვაიფქრა მაიკომ.— ჯერ მარტო ვარ მეთქი. ესე იგი, ჩემთან მოსვლის ნება მიეცა... მოვა, უეჭველად მოვა... ნეტა ვამავებინა იმ ქალის ვინაობა... პრანქია! მავანჯელს! მაღე ავიტოვებ მაგ თვეზის თვალებს! ჯოჯოჯო!

ათიოდე წუთის შემდეგ ლევანმა ის ქალი ვილაქას გადაულოცა და თვითონ მტკიცე ნაბიჯით პირდაპირ მაიკოსკენ წაიფიდა.

— სალამო მშვილობისა, ქალმატონო მაიკო! რა ამბავია, რა მოხდა? ამ კლუბში მხოლოდ მეორეჯერ გხედავით.

ახლოს მოუჯდა და ხუერდის თვალეებით მოუაღწრსა.

— მეორეჯერ? საიდან იცით? წინათ ხშირად მოვდიოდი.

— და ხშირად მხოლოდ ორი თვეა რაც გავიცანი, მაგრამ შორიდან ხუთი თუ ექვსი წელიწადიც ვიცნობთ. ორ ბრძანებ? საიდან გიცნობ? დანაშავე ვარ. თქვე-

ნისთანა ქალს ძალაუნებურად დავადგი თვალი... არა, ღმერთმანი არ გეფერებო. მთელი ქალაქი გიცივნოსთ.

— მართალს ამბობს,— ფიქრობდა მაიკო, სანამ ლევანი ფიქვლობდა.— გულწრფელი კაცი მოსჩანს. მართალი ვთლი თბილისი ღამებ ქალად მყოფის, ეს კაცი რაიად უნდა ქლესაობდეს?.. იღბანი ამასაც მოგწონარა, აქი ქიხიხოსრომაც მითხრა. კარგი... ძალიან კარგი... თვეში ბადეს ეტანება.

— მართალია, მე და ქიხიხოსროს უსიამოვნებდა მოგვივიდა, მაგრამ თქვენ აღბად განხვ სდებხართ. დარწმუნებული ვარ, რომ ქიხიხოსრომ თქვენ არ მოგცხით ის შხამი, რომელმაც ჩვენ ერთმანეთს გაგვეყარა. თუმცა... აღბათ გვიამბოთ...

— ჰო, რაიაც მიამბო, მაგრამ მე... დამიგწივდა კიდევ... არც დაფუჯერე.— ხმამაღლა ლულულუღბდა მაიკო, ვფულე სი ძივის იმარებდა სიავისა და ბოროტების შადრევისს.

— სხვა ჩემ მაგივრად ქიხიხოსროს საბატეროში ჩასვამდა. მე კი ვერ გავიმეტე... თქვენ ვერ გავიმეტეთ, თორემ ქიხიხოსროს არ დაეინდობო.

რაო? რას რომავს ეს საღახანა? ქიხიხოსრო და საბატერო? მე ვერ გამიმეტა! ეს ჯიბგარი თვითონ უნდა იჯდეს ცხრაკოტულში... ჩაჯდებდა კიდევ, თუ დასცალდა... თუ მაიკომ დააცალა.

— არ მესმის... რა ჩილია იმისთანა ქიხიხოსრომ?

— არ იცი? არ ვიამბოთ ქიხიხოსრომ? მეც ავრე მეგობრ. ნამდვილი ამბავა აღბათ ყოჩამაღა ვადატრიადი, თავის თავი გათეთრა და მე ვამაზავა. რაკი ვერე მოიქცა და თქვენს თვალში აღბად საღახანად ვამომიყვანა, მეც იმუღებელი ვარ ქიხიხოსროს გავიმეტო და ყველაფერი მოვახსენიო.

და მოხსენი.

ეს რა ამბავია? რას ამბობს ლევანი? დივიჯეროს მაიკო? რაო, რა სთქვა? ქიხიხოსრომ საერთო ფული მიიღო რჩინის ჭნის საღაროდან და ვაფლანგა? ქალადში წაგაო... ამ კლუბში?... ანგარიში ვაგაწორეს და ლევანის ფულიც ზედ დაედო!.. დაუჯერებელი!.. შეუძლებელი! მაშ რის იმედით უჩივის სასამართლოში ლევანს?

— მაშ ავრე ვამაზავა ქიხიხოსრომ—სესაჯობს ლევანი.— რაკი ქიხიხოსრომ არ დამინდო, მაშ არც მე დავინდობ და ერთ სამართლებს კიდევ მოვაგსენებო, დაიდ სიხაროლეს, რადგან მეცოდებო. ფულის ვაფლანგვის მიზეზი მართო ქალადი კი არ იყო, არამედ... ქალიც.

ღმერთო დიდებულო! ეს რა მხეი დაატყდა მაიკოს? ლევან, ნუ ხართ მაგრე დაუნდობელი და პირადიბრი! მაშ ქალე ურეგია ამ ქუქკიან საქმეში? ვინ... ვინ არის ის ქალი? ლევან, ნუ უშალავთ მაიკოს... ნუ სტანავავთ საწყალ მაიკოს. რაკი შხამი მოაწოდეთ საბარალო ქალს, ბარემ დაეკლებინეთ კიდევ... სთქვი ვინ არის ის ქალი? ნუ გეშინიანთ, მაიკო პატიოსან სიტყვას ვაძღვესთ, რომ ქიხიხოსროს არადერს ეტყვის. თქვენს სახელსაც კი არ ახსენებს... უთხაროთ, ყველაფერი უთხაროთ: ნუ შეშინდებით, მაიკოს გული არ წაუვსა... არც იტირებს. რაო? მაიკო სტირის? სირუხელია ტირილი ამოდენა ხალხში? ჩრილოდო სხედან, მაიკოს ხმა არავის ესმის... არც მის ცნობის შევიდვენ... ვარგა, ვარგე. მაიკო აღარ სტირის, აღარ იტირებს. ოღონდ უთხაროთ, იმ ქალის სახელი

უთხაროთ ვინ არის? ნინო შალიშვილი? ის ქალია, წყლან რომ რომ ლევანი მოსდევდა? ესლა სად არის? სად წავიდა? ნუ ეშინიან ლევანს. მაიკო ხმას არ გასცემს იმ ქალს. მაიკოს მხოლოდ ის უნდა, რომ ერთხელ კიდევ გადახედოს იმ შალიშვილს... რა, კლუბიდან წასული? თოპ, საღახანავ? მეძაგო... მაგლაჯუნა... ჯოჯო... ლევან ნუ იტირო, თავი დანებეთ მაიკოს რა თქმა უნდა, მაიკო უნდა წავიდეს, თორემ ქიხიხოსრო და ის უნამუსო უნდა სადღაც დროს ატარებდენ და მაიკო კი აქ უნდა იჯდეს! დანებეთ თავი ნუ მისდევთ, მაიკო მარტოც წავა. აქი გითხარბა მაიკომ, რომ მას კარგი გული აქვს... არც იტირებს, არც გული წუჯვა...

— მაიკო, დამიჯერეთ, რომ ძალიან ენანობ ქიხიხოსროს დაბეზუბებს, მაგრამ ჩემი ბრალი არ არის. რაკი თვითონ არ დამინდო, აღარც მე მოვიერიდე.

ლევანი ტყველად ნანიბის. მას ცოდავ არ ჩუღენია. პირიქით, მაიკო დიდი მადლობელია ლევანისა და იმის სიტყვის არ დაივიწყებს.

— ტყველად მიღიხარო ქიხიხოსროს საქმენლად. სად იპოვეთ ესლა ქიხიხოსროს და ნინოს?

არა, არა! მაიკო ესლავე უნდა წაეიდეს. მთელ ქალაქს ვადაბარუნებს და იპოვენ... უნდა საკუთარის თვალთ დარწმუნდეს, თორემ... იქნება ლევანი სტყუის? იქნება თავის პარანალიზბას კოროთ შვალავს? ვინ იცის... ჩვენს დროში ყველაფერი შესაძლებელი ყოფილა.

ჰო? მაიკოს ფეჭება ლევანის ნაამბობო? კითილი და პატიოსანი. მაშ ლევანი დღესვე დაამტკიცებს თავის სიამართლეს. კეთილი, მაშ ვაჯუყეს ლევანს მაიკო!

III

ეტლში ჩასხდნენ და წაიღენენ. ლევანმა ორ-სამ ალაგას გააჩერა ეტლი, ვადანტა, საეჭვო სახლუმში შევიდა, გამოიკითხა ვერ იპოვნა.

მაიკო ვაღმა წავიდნენ. მაიკო სდუმს და ცახკახებს. პატარა საგულედან გასიეებული გული ამოვარდნას ჭლამობს. გათითრებულ ტუჩებს ვიკნებტ, ვაციეებული პაწაწინა თითებს იმტერებს და ქეთიანს ძლივს-ძლივგობით იმარებებს.

ვერის ხიღს ვასცდნენ და ერთ დიდ სასტუმროს ბნელ ქვირად მოუარეს. ლევანი სასტუმროში შევიდა, მერე ისევ ვამოვიდა და მაიკოს ცივად მიუგლო.

— მოხვევით. მაგრამ ვახსოვდეთ თქვენი პატიოსანი სიტყვა: ხმა, კინტი არ დასკრათ.

ბნელი ქვირად შევიდნენ. ვიწროსა და ჩანებულ ტალანს ვაქცენებტ. მარჯვნივ და მარცხნივ დაეკეტო კაბინეტებია ჩირიჭებული. ორიოდე ოთახიდან მხიარული სიცილ-ხანჩარა მოისმის.

ლევანი ერთ კარებთან შესდგა და მაიკოც შეაჩერა. — ყურა მუეღდეთ, ოღონდ ხმა, კინტი არ დასკრათ.

მაიკომ ვაბრუებული თავი კარებს მიაღო და ვაინაბა. მერე შეტრიალმანდა, წაბარაცდა და ლევანის მკერდზე მიესდგა.

— სტერო, ვაღუე თავისუფალი კაბინეტი, ჩქარა! წყალიწ შემთარბენი... აწკარო! გათითრებული მაიკო თითქმის შეიტანა მერე კაბინეტში და საწოლზე მოსვენა.

ათიოდე წუთი გავიდა. მაიკო სულგანაბული წევს და ზოგჯერ ხელსახოცით თვალბნის ისრესავს. პირმოჭუ-შული ლევანი გვერდით უხის და ოთახის კუთხეს მისჩერებია...

მაიკომ ხელსახოცის ქვეშ წაიჩურჩულა:

- ლევან, იმ ოთახში... იმ ოთახშივე არის ტახტი?
- არის.

ისევ სიჩუმე დამყარდა.

უცებ მაიკო წამოდგა, გაიზორა, ორივე ხელით აწწოლი თმა შეისწორა და გაიარ-გამოიარა. მერე ლევანის წინ შესდგა და უცნაურად დააქექურდა.

გათეთრებული პირისაგან ნერვიულის ღიმილით უთრთოდა. დიდრონი შავი თვალები უფრო მეტად გასდიდებოდა. ისე ათვალთვლებდა ლევანს, თითქოს პირველად: ჰხედავდა და იმ ოთახში იმის ყოფნას ჰკვირობდა.

მაიკომ ორი თვის წინად თითქოს გაკვირით გადაახვედა ლევანს, მაგრამ—საკვირველია!—რატომ ვერ დაინახა მისი მშვენიერება? საოცარია! რა ხუჭუჭა და ხშირი თმა ჰქონია! ალბათ ბუმბულივით ღლილი იქნება. ჭიხოსროს თმას კი არა ჰკავს,—თხელსა და ჯაგრიანს. ღმერთო ჩემო, რა თვალები ჰქონია! ნახშირივით შავი, კაკლის ოდენა, ცეცხლმოკიდებული და მწვანე... წითელი, ფაფუქი ტუჩები... კობტა უღვაშები, პირის კანი ატლასივით სუფთა... ჩაიკრული ტანი. ალბათ ვეფხვივით მოქნილი და ღონიერი იქნება, მიხვრა-მიხვრაშივე ეტყობა. ჭიხოსრო?—რა სახსენებელია!—უშნო დათვი...! ბაყაყია!..

რად მათვალთვლებთ ავგერ რიგად, მაიკო!

— რად გათვალთვლებ? ვერ მიხვდი? ანა გამოიკანი. ვერა კი შეიმჩნია, რომ შენბოდი დაუწყო ლაპარაკი. ისევ ჩაიკებთ ჰსინჯავდა და ცბიერად ილიმბოდა.

— მიხვედრილობა მაკლია. მაინც?

— მაინც ისა, რომ შშაან... შშაან და მწყურაან.

მსახუმამ საჰმელი და ღვინო შემოიტანა და ისევ გავიდა. მაიკომ კარებს თვალი გააყოლა. მერე იდუმალის ღიმილით ლევანს გადმოჰხედა და თვალები ისევ კარებს მიახვჩინა.

ლევანი მიხვდა. კარები გადარაზა და ღვინო დაასხა ორივემ დასცალეს დიდი ჭიქები.

— მაიკო დაბძანდი, გენაცვა.

— არ მინდა. კიდევ დაასხი.

თითო კიდევ დალიეს.

— მაიკო... ნუ მერიდები.

ხელები ხელეშში წაალო და მოიზიდა, მაგრამ მაიკო გაუძაბლიანდა, თან შემინებული თვალები ისარივით ჰჭონდა გაყრილი.

— დაცა... დამაცა... რალაც უნდა გითხრა... უნდა გაჩვენო.

ერთი ხელი ხელიდან გამოსტაცა და კაბაში ჩაიყო.

უცებ პრილა პატარა ხანჯალი გაუწოდა:

— აი... აი... ხანჯალი... გამოშარო?

— ხანჯალი? რად მინდა ხანჯალი?

— გამოშაროვით მეთქი... შენია... შენთვის..

უცებ ხანჯალმა იატაკზე ბზრილი მოიღო. იმავე წუთს მაიკო სიცილით და ქვიითინთ ვადაიგებია გაშტერებულ ლევანს, თან სლუქუნით ჰპოდავდა:

— მამატერ ჩემო ლევან... ჩემო უმანკო მეგობარო...

ჩემო კარგო მეგობარო.

ლევანი მიხვდა. ერთი წუთი ცოცმანში იყო. მერე

თვითონაც მკლავები მოხვია მითროლოვარ დედაკაცს და ტურებით ჩააჭრა სიცილ-ქვითინის შადრევანი.

ორი საათის შემდეგ როცა ლევანი მაიკოს კაბის ღლეშებს უჩკავდა, მან იატაკზე თვალი მოჰკრა ბრწყინავ ხანჯალს. დასწვდა და მაიკოს გაუწოდა:

— სახსოვრად შეინახე... ისევ გამოგადგება.

მაიკომ ლევანს კისერზე ხელი მოხვია და ცბიერის ღიმილით ჰკითხა:

- როდის გამოიმადგება?
- ხვალ. ცხრა საათზე, ჩემს ბინაზე.

შუალამე გადასული იყო, როცა მაიკომ ხელმეორედ გაიხადა თავის საწოლ ოთახში და შეჩვეულ ღლილ ლოგინში ჩავარდა. ისხლილ სამურად უჩქევდა, ძარღვებს ტკბილი ერთამული გაჰქონდათ და ბურანში წარული მაიკო წყვედიღში ვილაცს ეშმაკურად უღიმიდა.

მამულებმა რომ პირველად იყვილეს, ჭიხოსრო ფეხ-აკრეფით შემოვიდა, მაიკოს ლანდივით თავთ წაადგა და შიშით ჰკითხა:

- რა ჰქმენი მაიკო, მაიკო?
- უჰ, შენა ხარ?.. შემაშინე. რა გინდა?
- რა ჰქმენი მეთქი? ნახე ლევანი?
- არსად შემხვდა. იქნება ხვალ შევხვდე სადმე.
- კეთილი, ავგერ იყოს. ძილნებისა, ჩემო კეთილო.
- ძილნებისა, ჩემო ხოსრო.

და ორივემ მალე ფშვინვა ამოუშვეს.

საღამო ფაზი რომ მოახლოვდებოდა, მაიკოს თანდათან მღელვარება ემატება. სარკეს მიუჯდება, თმას ივარცხნის და ჭიხოსროს ვკითხება:

— დადევრო, რომ დღესაც ვერსად შევხვდები იმ ჰარამზადს?! სამუდამოდ ხომ არ დიკარგება ის ჯიბგირი, ისა! დღაცაღის... დამაცადოს...

მერე ხანჯალს ჩაიმაჯავს ხოლმე კაბის ქვეშ და მუჭებით გადის სახლიდან. ჭიხოსრო უკან მისდევს. მალე ერთმანეთს შორადებიან. ერთი მარცხენივ გაუხვევს, მეორე — მარჯვნივ.

ასე იარეს ღამ-ღამობით ცოლქმარმა იმ დრომდის, სანამ ერთხელ ჭიხოსრომ არ უთხრა მაიკოს:

— ლევანს თავი დაანებე. დღეს შემომითვალა: შენს ვალს ნაწილ-ნაწილად გადაიხდი. ოღონდ შენ თვითონ ნუ დამეჩანებებიო. სახლში მიდი, ნახე და გაუთრგვი.

— წავალ, თუ პირობას შემისრულებ: ის ფული ჩემია: აღარაფერი მაქვს, ტანთ შემომეხია... ოჯახსაც ათასი რამე აკლია.

— კარგი, გენაცვა, ავგერ იყოს, ის ფული შენთვის მიჩქმებია, ოღონდ მოახერხე მისი დაბრუნება.

მის აქვთ მაიკო ვკირაში ორჯერ მაინც მიდის ლევანთან ვალის გამოსართმევად. იმ დღეს, როცა პირველად მივიდა ფულის გამოსართმევად, უცებ შევერცხილი ხანჯალი მაგიდაზე დაუღო და უთხრა:

— გათავდა. მამს იქით ხანჯალი აღარ მინდა. გიძღვნი იმ ღამის და ჩემი უღრმესი სიყვარულის სახსოვრად. ლევანმა მაიკოს ცხელის კოცნით გადაუხადა მადლობა. მერე შევერცხილი ხანჯალი აიღო და გასინჯა.

ქარქაშის ქვეშ თვალი მოჰკრა წარწერას:

„ზოგჯერ თურმე ხანჯალი სიყვარულის ხიდი ყოფილა“.

ზაქსის შთაბეჭდილებაანი.

18 ნოემბერი ზაქსისთვის საღმრთესო დასრულებული დღე იყო.. დილის ცხრა საათიდან ზაქსის ტერიტორია ივსება აუარებელი ხალხით. აქ არიან: მთავრობის წევრები, სახელმწიფო და საზოგადოებრივ დაწესებულებათა წარმომადგენლები, მეუბები, გლეხები, კომუნისტური ახალგაზრდობა, მოსწავლეობა.

რუხი, ტინელიანი დღეა...

სტუმრები ჯგუფგაგუფად დადიან და ათვლიერებენ გრანდიოზულ „მდეურს“ ნამუშევარს.

იქ სადაც სამი წლის წინედ იყო ცარიელი უდაბნო, მუხღრო, მშვიდობიანი მინდორი სახნაური მწირობით დახერგილი, დღეს იქ ჰქუხან მანქანები, მოტორები. უზარმაზარ მბურღავს მანქანას, ვეშაპივით რო ჰშინავს, ამოაქვს მთელი მიწას შიგნიერი და ისერის ზემოდ. მუშების არმია დაჰსევია მიწას და ებრძვის გააფთრებით.

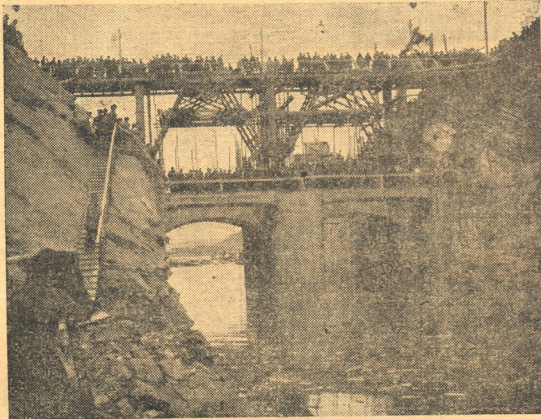
და საბჭოთა აღმშენებლობას დღითი დღე ემატება გამარჯვება. თითოეული მტკაველი გათხრილი მიწის აძლიერებს ამ გამარჯვებას.

უდაბურსა და ურწყელ მინდვრებში გადის არხები. მიუღდომლ ადგილებში იმართება მიძრო ელექტრონის სადგურები, ველურ ტყეებში გუგუნებენ ქარხნის საყვირები.

აქაც მალე დაიდგება უზარმაზარი ელექტრონის სადგური. აქაც სულ მალე აგუგუნდება დინამო მანქანები და შვაშვოთებენ წყნარს მტკვარს, უძველეს მცხეთას. მცხეთა...

ზაქსისა...—

ორი საქართველო. ძველი, ჩაყუდებული სიზმრებში, წარსულის ბურანში. ძილში. საქართველო: რაინდების, ციხეების, დარბაზების... მონოზობა..

ზაქსი აფეთქებამდე.

და მეორე:

საქართველო—ატეხილი ახალი ენერჯითი.. საქართველო მანქანების, შრომის, ბრძოლის, თავისუფლების..

დღეს ორ საათზე ნალმებით უნდა აფეთქდეს განათხარი გამაგრებული ბეტონით და გადმოუშვან მტკვარის პატარა ნაწილი. ეს არის მიზეზი ამდენი ხალხის შეყრილობის..

ხალხმა დაასრულა დათვლიერება ყველა ნამუშევარის და ეხლა უნდა უყუროს აფეთქებას..

ახლოვდება ორი საათი:

ხალხი ნერვიულობს:

ბევრს ჰგონია, რომ მთელი მტკვარი უნდა გადმოიყვანონ...

წყალი დაშრება. აუარებელ თევზს დაიჭერენ.. საშინლად გააიფიდება თევზელი..—ოხუნჯობენ ირგვლივ..

ხალხი უახლოვდება მტკვარის ნაპირს. იქ—სადაც ბეტონით ამოშენებული ჯებირი უნდა ააფეთქონ.

ორს უკლია ათი წუთი და მთელი ხალხი სულგანაბლული მისაკლა მტკვარის ნაპირებს გაღმოდან, გამოღმიდან.

ზოგი კი საყენათ დამდგარ შვალეებზე ასულა და იქიდან უყურებს სერის..

მენიშემ მისცა ნაღმისთვის პატრუქის წასაკიდებელი სიგნალი თოფიდან სამჯერ გასროლით და კინკებივით ჩაცვიფნულები დაესიგნენ ჯებირს და პატრუქებს ცეცხლს უკიდებენ.

თვრამეტი-ცხრამეტი პატრუქი უკვე ბოლავს. თვლის დახამხამების უკან წამკიდებლები გამორობიან..

წყუთი და...

თითქოს ქვეშენეთს შაენჩქრია მუცელი შეტორტმან-

ზაქესი. ამაფეთქებელ მასალათა ჩაწყობა.

და ყველაფერი მტკრეფით.. ასედა შავუნდებული ნისლი და ცაში გახეთქილი—მძინვარე ხმებით გადმოფენინა ძირს..

მას მოჰყვა მეორე, როგორც გარისხებული ვეშაპი მესამე როგორც გვიზერი... მიეხუთე ..

ამსკდარ ვულკანს ამოაქვს დაგუნდავებული ქვა, შეშა, ბეტონი, წყალი, ცეცხლი და ყველაფერი სკდება ჩვენს თავზე მრისხანებით და საშინელებით...

მაგრამ არავის ეშინია. ყველას სიხარულის ღიმილი მოსდგომია პირს...

დასრულდა..

გირლიანდებით, ყვავილებით და დროშებით მორთულ ლამაზი ხიდებიდან გაკვირვებული ხალხი უყურებს გაბეტქილ ჯებირს.. თითქოს გამოლადრულა ვეშაპის მუცელი. გეგბირი რვაჯერ არის გადმოჰკრილი. წყალი პატარა ტოტე-

ბად გადმოსკდა, და წელანდელი ქვით გაფიცრული კალაპოტი წყალთ გაივსო. მზიარული ამხანაგები ნავით დასცურავენ. სიმღერით უსკამენ ნიჩაფს და თევზს ეძებენ..

ერთმა მათგანმა ხელი სტაცა განგრეულ ბეტონში

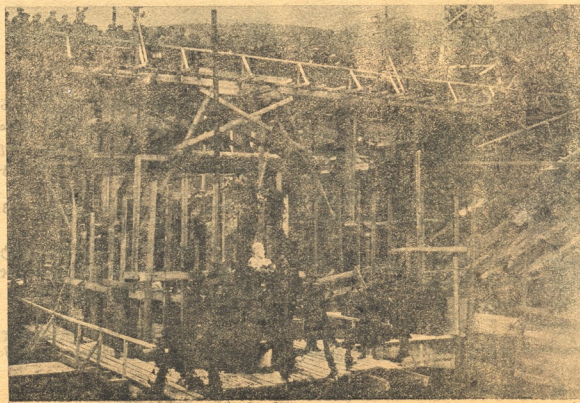
ოცდაათ გირვანქიან ქანარს და ნავში ჩაათრია..

ხალხი ათვლიოერებს წელანდელ საშინელ აფეთქების ადგილს. სურს გაიგოს ყოველივე წყვილობანი..

ავტომობილები დაიძრა თბილისისაკენ.. ჩამოიღვა საგანგებო მატარებლებიც...

ყველა ჩქარობს თბილისისკენ, რომ ჩაუსწრონ ძვირფასი ენო საოჯიშვილის დაკრძალვას. ბაქანთან მწუხარებით იგონებენ მის უტკბილეს ხმას. მაგრამ ზაქესის

განცდილი სურათი საქართველოს ეკონომიური წარმატების და პოლიტიკაიტის გამარჯვების—ანელებს ამ სევდის.. —ლი.

ზაქესი. მიტინგის ადგილი.

ო. ჰენრი

(1862—1910)

ო. ჰენრი ცნობილი ამერიკელი მწერალია. ცხოვრების ის საუკეთესოდ იცნობდა და თავის სიცოცხლეში მან პრაქტიკა პროფესიონალი გამოიკვლია. ვიდრე მწერალი გახდებოდა ის იყო: აუთიაქარი, მხატვარი, კავშირი, ბუხალტერი და ბოლოს როცა იძულებული გახდა სასამართლოს დენისგან თავი მოეფარებინა, მან შემოიარა თითქმის მთელი სამხრეთი ამერიკა რკინის გზის ქუჩების ბელადთან ერთად.

მან საუკეთესოდ გაიცნო ეს: ქურდები, ჯიბვირები და ავანტიურისტები. რადგან ციხეშიც მათთან ერთად ცხოვრობდა.

წერა დაიწყო ძალიან გვიან, სიყვლილამდე რამდენიმე წლით ადრე. წერილი მოთხრობების გარდა მას არაფერი არ უწერია.

მისი ცნობილი რომანი „მეფეები და კომპოსტო“ ნამდვილად რომანი კი არ არის, არამედ შეკრული სხვა და სხვა მოთხრობები, მხოლოდ გარეგნობით შეფარებული.

ო. ჰენრი.

სრასტი, როგელიც გამოურდა.

ერთხელ ჩვენ ტრესტი დავარსეთ. მეტად საფუძვლიანი სიყალბის მოკლებული, ჩვენს ხელში იყო ყველაფერი, რაც კი უზრუნველყოფდა გამარჯვებას: ქარი, წყალი პოლიცია, ნერვები და სრული მინიპოლიცია საზოგადოებისთვის ძალიან საჭირო სურსათის.

რაც გინდა გადაგვეკიდებოდა ვინმე, არავის შეეძლო ამ საქმეში რაიმე სუსტი ადვილი ეპოვნა. ეს იყო ისეთი შესანიშნავი საქმე, რომ მის გვერდით პატარა სანავთო კონტორა (როკველერის!) პატარა დუქანად მოსჩანდა.

მაგრამ ჩვენ მაინც გავკოტრდით.

მე მყავდა კომპანიონი ენდი ტაკერი. გენიალური ოსტატი ყველა თაღლითობის. მისნაირი მე აღარავინ შენებდარა. სხვის ხელში დანახული დოლარი მას ეჩვენებოდა პირად შეურაცხყოფად; და ის, დაწყნარდებოდა ხოლმე მართო მაშინ, როცა ეს დოლარი მასთან დაბინავდებოდა.

მეტად განვითარებული კაცი იყო! დიდი—და სასარგებლო ცნობებით აღჭურვილი! მას შეეძლო იდეებზე ელაპარაკნა დაუსრულებლევ. რამდენი შანტაჟი და ეშმაკობა ამ გამოუტყდა!

კითხულობდა ლექციებს წმინდა ადგილებზე, პალესტინაზე—კითხულობდა ჯადოსნური ფანარით!—ეკარნახე კი აზვინებდა დევიტების ყოველწლიურ ყრილობას ატლანტიკაში! ჰყიდა ყალბს სპირტს გამოხილვს მუშუკის ხიდან. მე ენდისთან ერთად ვაზაფხულისას მომიხდა ყოფნა მეტად მოკლე ხნით მექსიკაში. იქ ერთმა ფოდელფოფიელმა კაპიტალისტმა გადაგვიხადა 2500 დოლარი ჩიხუახუას ვერცხლის მალარობის პაების ნახევარში.

ჰო, ასეთი მალარო არსებობდა! ყველაფერი წეს-

ო. ჰენრიმ სახელი ძალიან გვიან მოიხვეჭა. ესაა მისი სიცილიის შემდეგ, ამერიკელები უდგამენ მას ძველს, ეძახიან თავიანთ მოპასუნს, მისი წიგნები საღვებო მილიონობით და ითარგმნება ყველა ენებზე.

ო. ჰენრი მართლაც დიდი ოსტატია წერილი მოთხრობების. თვითელი მისი სტრუქტურა საგნა სახეებით. კომპოზიცია მისი ნაწერების შეუმცდარია, ამასთან მისი მოთხრობების უმრავლესობა ისეა აშენებული, რომ მთელი სიუჟეტი ცხადდება მხოლოდ უკანასკნელ სტრუქტურში.

ეს უკანასკნელი სტრუქტურა აძლევს ახალ განათებას, როგორც ამბებს, ისე მოთხრობის გმირებს. ო. ჰენრის ენა ლაკონურია, მდიდარი ნარტილებით და სიტყვების კაპრიზული თამაშით. მთავარი მშენიერება ჰენრის ნაწერების უტოხველბისთვის, რომელნიც თარგმანში კითხულობენ, თითქმის შეუქმნეველი რჩება.

ქვემო დაბეჭდილი მოთხრობა ამოღებულია მისი წიგნიდან „The Gentle Grafter“.

როგზე იყო. პაების მეორე ნახევარი ღირდა დიდძალი ფული: ორასი თუ სამასი ათასი დოლარი: მე ხშირად ვფიქრობდი, შემდეგ: ვის ეკუთვნოდა ეს მალარო?

შეკრთებულ შტატებში დაბრუნებისას, მე და ენდი ჩავრჩით ტენასის ერთი პატარა ქალაქში რიო-გრანდეს პირზე. ქალაქი ერთკვა დრინეველა ქალაქი; მაგრამ იქ ეჭვნივლებს სრულიად არ უტყვობიათ. ცხოვრობდნენ იქ უმეტესად მამაკაცები—ბირჟის მაკლერები, ქალაქის მოთამაშენი, ცხენის ჩოღრები და სხვები უფრო კონტრბანდისტები. სულ 2000 მოსახლე.

მე და ენდი დავებინავეთ სასტუმროში.

ჩაველით თუ არა ქალაქში, მაშინვე წვიმა მოვიდა. მე და ენდი—სულაც არა ვართ მსმელი ხალხი, მაგრამ ჩვენ მალე შევინწყეთ რომ ეს ქალაქში სამი სასმელი დუქანია და ადგილობრივი მცხოვრებლები მიიღო დღე ამ დუქანების გზას სკვეთავენ. სჩანდა, რომ თვითეულ მთავანამ კარგად იცოდა, თუ როგორ დაეხარჯა თავისი კაპიტალი.

მესამე დღეს, საღამო ხანზე, წვიმა იონავ გადილა მე და ენდი გავემზავრეთ ქალაქში, რომ დავმტკბარიყავით თუ პიზაზეებით არა, გაჭურვი ტლახებით მაინც.

ფრინველი ქალაქი ავაშენებელი იყო როცა გრანდესა და ვანიერ ლელეს შუა, სადაც წინად მდინარე ჩადიოდა. მდინარე ადიდდა წყალიდობით, ჯებირი მდინარესა და მის ძველ კალაპოტს შუა წყალმა გადარეცხა და გაავსო ვარგობი.

ენდი დიდხანს იღდა და უტყუროდა გადმოსულ წყალს. ამ ადამიანის კუთა არასდროს არა სთვლენდა. ნაბიჯი არც კი გრძობოდა და აღდგომიდან გამომიხადა თავისი იღდა, რომელითაც ის იყო ამ წამს შთავგონებული. იმავე წუთში ჩვენ დავარსეთ ტრესტი, შემდეგ დავბრუნდით ქალაქში და დავიწყეთ მოქმედება.

1) როკველერი—ამერიკელი მოღალატერი.

უპირველესად ჩვენ გავემართინეთ მთავარ სასმელ ღუპანში, რომელსაც ერქვა „მტრედისფერი გველი“, და საკუთრივ შევიძინეთ, და დაგივარა ჩვენ ათას ორასი დოლარი. შემდეგ ჩვენ ერთი წუთით შევივარეთ მექსიკელ ჯოს ღუპანში, წვიალაპარაკეთ ამინდზე და ასე, სხვათა შორის, ვივიდეთ იგივე ხუთასად. მესამე ღუპანი ღიდი სიამოვნებით დავკითხვებ ჩვენ ოთხასად.

მეორე ღიდიც ფრინველთა ქალაქი გამოიღვიძა— და დანიხა, რომ ის გადიქა კუნძულად. მდინარემ გა- მოარღვია ჯებირი და გადავარდა ძველ სადინარში.

მეოთხე ქალაქი მოექცა ახმაურებულ ნიაღვრების ალყაში. წვიმა მოდიოდა გადაუღებელივ. ჩრდილ დასავ- ლეთზე ეკიდა მძიმე ღრუბლები, რომლებიც მისაწვებ- ნდნენ ყოველწლიურ წვიმების პერიოდს ორი კვირით კიდევ.

მაგრამ მთავარი უბედურება ამაში არ იყო.

ფრინველთა ქალაქი გადმოფრინდა საბუდარიდან, შეათფხილა ფრთები და დაღაგ ჩვეულ გზას.

ეს! მექსიკელის ღუპანი დაკეტულია, დაკეტულია მეორე ღუპანიც, ცხადია, რომ მწყურვალეთ ადმოიხდით ხმა განცვიფრებისა. მუშტარები გარბიან „მტრედის- ფერ გველი“ და რას ჰხედავენ ისინი „მტრედისფერ გველი“?

ერთი დახლის უკან ზის ჯეფფერსონ პიტერსი, ობო- ბა*, მარჯვენა მას უჭირავს კეტი და მარცხენა ცეტი, ის მთა ანის დაღუბრუნეს ხურდა მუშტარს ან დააწვინოს ვინმე ადგილზე.

სამი მორბედი მუშაობს დახლის უკან ვაცხარებით. კედლებზე კი გამოკრულია უშეგლებელი აბრა წაწერით: „ერთი დაღევა— დოლარი“.

ენდი ზის ცეცხლმოქცემულ კასსაზე, ძვირფას პი- ჯაკში, პირველხარისხოვან სიგარით, რომელიც ოქროს ქალადლით არის შემოხვეული. ღუპანში მორიგეობს პო- ლიციის უფროსი ორი პოლიციელი ტრესტი დაპირდა მით სასმელს უფასოთ.

პო და, სერ, არ გაუვილია ათ წუთს, რომ ფრინ- ველთა ქალაქმა ვაიფო, რომ ის მხეგრა გამბული. ჩვენ ველოდით, რომ იქნება აჯანყება, მაგრამ ყველაფერმა წყნარათ ჩაიარა. მცხოვრებლებმა იცოდნენ, რომ ისინი ჩვენს ხელთ არიან: ახლომელი სადგური რეინისგზისა იყო ოცდაათ მილზე, და უნდა გვეცადნა ორი კვირა, ვიდრე წყალი მდინარეში დაიკლებდა. იმ ვიდამდის გა- დასვლა შეუძლებელი იყო.

მცხოვრებლებმა ერთი კი შეიგინეს; მაგრამ თავშე- კავებით და მოდიოდა დოლარები წკრილით, როგორც გარამოფონის ფირფიტები.

ფრინველთაქალაქში იყო ათასხუთასამდე მამაკაცი, თავქარიანობის პასაკ შესული; ცხოვრების შესამკობად უმეტეს მთავანს სჭირდებოდა სამიდან ოც ქიქამდე დლე- ში. „მტრედისფერი გველი“ იყო ერთად ერთი ადგილი, საცა შეტელოთ ეს ქიქები ეშოვნათ ვიდრე წყალი არ დაიკლებდა.

ეს იყო ლამაზიცი, უბრალოც, როგორც ყოველი ქეშ- მარტი ღიდიბული თვალითაქცობა.

ღილის ათ საათზე ვერცხლის დოლარების წვიმა დახლებ მიუყრდა. მე გავიხედე სარკმელში და დავინახე, რომ ორასამდე ჩვენი კლიენტი კულში ჩამდგარა, შემნახ- ველი კასს წინ, და მე მივხვდი, რომ ისინი უკვე ზრუ- ნვენ გადაარჩინონ დოლარები, რომელთაც სულ მალე გამოისწოეს ჩვენი ობობა თავისი სველი და ღობი ჭანა გებით.

შუადღისას თითოეული მთავანი წვიდა სახლში სა- უზმებზე, როგორც შეფარება ვანვიფერებულ ხალხს. ჩვენ უთხარით ბიქებს, რო მათ შეუძლიათ ისარგებლონ ამ მოკლე მიწყნარებით; თითონ კი დაღუწეთ თვლა ჩვენ მოგებას.

ჩვენ მოვიგეთ 1300 დოლარი.

ანგარიშით გამოდიოდა, რომ თუ ფრინველთა ქა- ლაქი დარჩება კუნძულად ორი კვირა კიდევ, ჩვენ ტრესტს ექნება საკმაო თანხა იმისთვის, რომ ჩაკვოს უნივერსიტეტს შესწიროს ახალი პანსიონი მთელი ფა- კულტეტების, და აჩუქოს ფერმა თითოეულ საწყალ კაცს ტენასში, თუ, რასაკვირველია, ის იყიდოს ადგილს თავის ხარჯზე.

ენდი მეტად ამაყობდა გამარჯვებით, რადგან მთე- ლი გეგმა ამ საქმისა მას დაებდა.

ის ჩამოხტა კასიდან და გააბოლა ყველაზე ღიდი სიგარა, რომელიც კი იყო ღუპანში.

— ჯეფფე, — სთქვა მან, — მე ვფიქრობ, რომ ვერსად მთელ ჰეგენირებაში ვერ მოძებნი ასეთ ექსპლოატა- ტორებს ასეთი მოხერხებით მუშაობა კლასის დასამონაწებ- ლად როგორცაა ჩვენი ფიმა „პიტერსი, ტაკერ, სტა- ნა და კომბ“.

წერლი მომხმარებელს მარჯვეთ დეკარით სასიკ- ვილიო ნეშტარი.

მაშინვე დასხა ერთი ჰიქა მშვენიერი პურის არა- ყი და გადაჰკრა. ეს იყო მისი პირველი დღეევა, რაც მას ვიცნობდი.

— როგორც ღმერთების შესაწირავი, — განმარტა მან პატეისცა რა წარმართულ ღმერთებს, მან დასცალა მეორე ჰიქა — ჩვენი საქმის ვასამარჯვებულად, და მესამე — მთლად ამერიკის მრეწველობისათვის დაწყობილი ჩრდილო წყნარ ოკეანის გზის და გათავებული ქვანახშირის მიდნე- ბის კავშირით.

— ენდი, ენდი, — ეუბნებდი მე მას, — ეს დიდი კე- თილშობილგმა შენის მხრივ, რომ სვამ სადღეგრძელოს ჩვენი ჰეგობრებისას, მაგრამ შენემ, მეგობარო, არ გა- ერთო მაგ სადღეგრძელობით.

შენ იცი, რომ, ყველაზე ცნობილი და ყველასთვის სასიხარბო არაა — ობობები მილიარდებობა არაფერს არ მიიპოვენენ გარდა ჩიხას გამხმარი ნამცხვართ.

ენდი გავიდა ფარდულს უკან და გამოვიდა იქი- დან საუკეთესო ტანისამოსში. მის თვალებში მოსჩანდა რალც ბოროტი და, მე ვიცოდი სასიკვდილოც: ძალიან არ მომეწონა მე ეს დამოხვევა. მე მოუხერხად ვუყუ- რებდი მას, თუ რა დამეხარებოდა? ცხოვრებაში არის ორი შემთხვევა, რომელიც არ იცი რითი დასრულდება: როცა მამაკიცი დაღვეს პირველად და — როცა დედაკა- ცი დაღვეს უკანასკნელად.

* ამერიკულ სოციალისტურ პრესაში ეძახიან ტრესტებს და ტრესტის დამფუძნებლებს.

საბავშვოთა აღმშენებლობა

ზეთის სახდელი განყოფილება.

გარეგნობით ენდი იყო სრულიად დარბაისლურად და ცდილობდა თანასწორობა შეენახა, მაგრამ შიგნით ის იყო სასვე სურპრიზებით და ექსპრომტებით.

— ჯეფე, — სთქვა მან, — გაიგე, რომ მე ვარ ვულკანის ყელი, ცოცხალი ვულკანი, ცეცხლმტრეკევი ვულკანის ყელი. აქ შიგნით, ჩემში სდლან სიტყვები და ფრაზები, და ისინი ეძებენ გამოსავალს.

მილოინი სინონიმები და სიტყვები ისე მაწვებიან, ისე ელიან გამოსავალს, რომ მე არ დავწყნარდები, ვიდრე არ მოხდება ამოხტევა, ვიდრე არ წარმოვსთქვამ სადმე სიტყვს. ეს მუდამ მემართება: სმისაგან მე ვბღბი ორატორი.

— ჟურესი აღარც შეიძლება! — მიუგე მე.

— აღწეულ ბავშობიდან, განაგრძობდა ენდი, — ალოკოლოლი იყო ჩემში აღმძვრელი ორატორიკის და დეკლამაციის. უჯანსაგენლ არჩევნების დროს მე მაძლევდნენ სმ პორცია ჯინს, და მე ვლაპარაკობდი უფრო ხანგრძლივად, ვიდრე თვით პრეზიდენტრ... ის ლაპარაკობდა ვერცხლის საკითხზე, მე კი ორი საათით მეტს, ვიდრე იგი. ბოლოს და ბოლოს მე დამაჯერეს გადაესულიყავი ოქროზე.

— რა უყოთ, — უთხარი მე, — თუ შენ გინდა განთავისუფლდე სიტყვებისაგან, მიაღიქი მდინარეს და იმდენი ილაპარაკე ვიდრე არ მოგწყინდებოდეს. მგონი იყო ერთი ბებერი ყბელი — სახელად კონტრაიდი, — რომელიც იარებოდა ზღვის პირად და იქ ისმუბუქებდა ხახას!

— არა, — მიპასუხა ენდიმ. — შე მინდა საზოგადოება. უხალსით მე არ შემიძლია... იძულებული ვიქნები გადმოვხეტო მოწოლილი სიტყვები, თორემ ეს სიტყვები შიგნით დამრჩება და მე ვიტყვი მოსაპარო რაზედაც გინდა, და ჩემი მსმენლები ორიგინით ხან იციენბენ, ხან იტირებენ.

— თქმა — რომელიც გინდა, ჩემთვის სულ ერთია! მომეცი როგორიც გინდა სიუჟეტი და მე ვიტყვი მშვენიერ სიტყვას. რუსის იმიგრანტები, ან პრუსია ჩარლზ დარვიანის ლექსები, ან ტარიფები, ან კაბილური სიტყვიერება, ან წვიმის ტრუმები, — მე შემიძლიან ვილაპარაკო რაზედაც გინდა, და ჩემი მსმენლები ორიგინით ხან იციენბენ, ხან იტირებენ.

— კარგი, ენდი, — ვუბნები მას, — თუ კი ელარი ითმენ, წადი და შენი სიტყვები მოასმენინე აქაურ მოქალაქებს მე კი აქაურობას მივხედავ. საცაა მოდის ჩვენი დროცა. ჩვენმა კლიენტებმა უკვე ისაძილეს, ხოლო მლაშე ლორის ხორცი და ლობიო, როგორც ცნობილია, იწვევენ დაუზრეტელ წყურვილს. შუალაშისთვის ჩვენ კიდევ ავკრამთ ათასხუთას დოლარს.

ენდიმ დეტოვა „მეტრედიფერი გველი“ და მე დავინახე, როგორ აჩერებდა ის გამველ-გამოვლელებს და ლაპარაკობდა მათთან. არ გავიდა ათი წუთი, მის ვარშემო თავი მოიყარა პატარა ბრბომ, რომელიც სულ იზრებოდა, და მალე მე დავინახე, რომ ის დგას კუთხეში, ცხარედ ლაპარაკობს, პირიდან ქაფსა ჰყრის და აქნებს ხელებს. შემდეგ ის მიბრუნდა და გასწია, ხალხიც მას აეტირლილა, და ის ლაპარაკობდა ქუჩაში.

გაზში მას უფრთხედობდენ სხვა გამველებიც, და როცა ისინი გავიდნენ მთავარ ქუჩაზე აუდიტორია მეტისმეტად გაიზარდა.

მე გამახსენდა მთელი ფოკუსი, რომელიც ერთს წიგნში წავიკითხე: თუ ვინმე პიტრსმა სტვირის დაცვით როგორ გაიტყუა მთელი ქალაქის ბავშვები).

გავიდა საათი, კიდევ ორი, კიდევ სამი, და საქმე არა გაქვს, ერთი მუშტარიც არ შემოსულა. ქუჩები მიცარიელდა. თასლი ერთხელ თუ გამოსწნდებოდა იხვი, ან დედამეი მოხანაზღებული დუქნისაკენ. ამავე ხანებში კი წვიმამ თითქმის ვადლო.

ვილაც მამაკაცი გაჩერდა ჩვენს კარებთან, რომ გაეზღერტა ფესხანკელზე მიტრული ტლახის ტავარანა.

— მეგობარო, — ვეკითხები მას, — რა მოხდა? დღეს დილას აქ გაქანებულს ქეფი იყო, ესლა კი მთელი ქალაქი მიავაგეს ტროსისა და სიღონის ნანგრევებს, სადაც კედლებზე მარტოდ მარტო ხვლიკი დახოხავს.

მთელი ქალაქი, — მიპასუხებს ლაშვი მოსერილი კაცი, — მთელი ქალაქი დღეს შეიკრიბა ქალაღლის საწყობის სადგომში და ისმენდა თქვენი კომპანიინის სიტყვას, — მერე და, რა ყოჩაღად ლაპარაკობს!

— ექვ! — ვამბობ მე — იმედი მაქვს, ის მალე გაათავებს, თორემ ჩვენი ვაჭრობა მზლად გაბითურდება.

სალამომედი ჩვეთთან არ შემოუხედა და არც ერთს მიმუტრის. ექვს საათზე ენდი ორმა მექსიკელმა ცენის ურმით მოყავანეს სახლში. ჩვენ ჩავაწვიინეთ ის ლოგინში და ის კიდევ განაგრძობდა როშუას, აქნევდა ხელებს, ფეხებს.

მე დავკეტე კასხა და წაველ გასაგებად თუ რა მოხდა. იქვე შევხვდი ერთ კაცს, რომელმაც მამამ ყველაფერი, რის ვაგვბაც მე მინდოდა: ენდი მთელი ორი საათი ლაპარაკობდა სხვადასხვაზე. იმ კაცის სიტყვით, ასეთი ლაპარაკი არ გაუფიათ არა თუ ტეხასში, მთელ დედამიწის ზოგზუდაც კი.

რაზედ ლაპარაკობდა? შევეკითხე მე.

— ლოთობის მავნებლობაზედ. და ორდესაც მან დაასრულა, ფრინველთ ქალაქის მცხოვრებლებმა ერთხმად მოაწერეს ხელი ქალაღს, რომ არასდროს აღარ მიეკრიბებინ სპირტეულს.

*) პიტრსი იგონებს ორბერტ ბრანუნისგან მომავს შუბის მამიბელ ჯალსანზე, რომელმაც სტვირის დაცვით დაღუპა ყველა ბავშვები ქალაქში.

მეგრკოლი სული.

ვერა, ვერ სძლიეს მეგრძოლი სული
შავ-ღრობებათა გარდასულ წლებმა
და შემირყიეს მხოლოდ სხეული
მისმა უმძაფრეს ქარტილებმა.

წაქეცილი ვარ, მაგრამ კვლავ ურჩი
ვაპირებ ისევ სიკვდილთან შეხმას
და თუ ამ ქვილის ვერ გადაღური,—
ეს ფალავნობა ვანაგრძონ სხვებმა.

გიორგი ქუჩიშვილი.

ღაგუაული წალიწავლი.

(რომანიდან).

მატარებელი № ორმოცდაჩვიდმეტი—შერეული—მი-
ლოლაკს შავი ველის უდაბნოში.

ადამიანები, კაცის ფეხები, ხელები, თავები, მუცლები,
ზურგები, ადამიანის ნაკელი,—ადამიანნი შემოსილინი
ტილებით ისე, როგორც სათბურა (теплица) დაფარუ-
ლია ამ ადამიანებით. იმათ, ვინც აქ მოიყარა თავი, მოი-
პოვეს წაისოსელის უფლება დიდი გავირცელებით და მუშტით,
რადგანაც იქ, დამწეულ გუბერნიებში, ყოველ სადგურზე
სათბურის აწყდებოდა მშვიერი ხალხი და თავების, კისრე-
ბის, ზურგების, ფეხების ზევით მიძვრებოდა სათბურში,—
იმათ სცემდნენ, ისინიც უპასუხებდნენ ცემით და აგდებდნენ
იმათ, ვინც შორიდან მოდიოდა, ეს ბრძოლა გრძელდებო-
ბოდა იქამდის, სანამ ირ დაიძროდა მატარებელი, რო-
მელსაც მიჰყავდა ისინი, ვინც გარჩა შიგ, ესენი კი, ახლად
შემომძვრლანი ეწინააღმდეგებდნენ ახალ ჩხუბისათვის ახალ სა-
დგურზე.

მიდიან მთელი კვირების განმავლობაში. ყველა ამ
ადამიანებმა დიდი ხანია დაჰკარგეს გრძნობა განსხვავე-
ბისა დღესა და ღამეს, სიწმინდესა და წვირეს შორის და
ისწავლეს ძილი დღამით, ჯდომით, დაკიდებულო. სათ-
ბურში რომოდენიმე იარაღებთან დატებულია ტახტები, და
ტახტებზე, თაროებზე, ქერზე, ყველა ფულურობაში სხე-
ვად, დგანან, დაწოლილი არიან და სლუშან იმისათვის,
რომ ისევ ინაურონ სადგურზე.

ჭაერი სათბურში წაბილწულია ადამიანების სტო-
მაქებით და მახორკით.

ღამით სათბურში ბნელა, კარები და ფანჯრები და-
ქმტლია.

სათბურში ცივა, ხერხელებში შემოიღის ქარი.
ვილაც ხროტინობს, ვილაც იფხანება, სათბურში
პრიალეობს, როგორც ძველი ბერძენი.

მოძრაობა სათბურში უწყობებელია, რადგანაც ფე-
ხები ერთის აწყვია მეორის გულზე, მესამე გადაწოლილია
მათზე და სინაფს ისე, რომ მისი ფეხები ებჯინება პირ-
ველის კისერს.

ადამიანი, რომელსაც შექმული აქვს ფილტვები,
ინსტინქტიურად ეცვრება კარს, და იმის ახლო გამოწეულ
კარებს იჩიბთ, მამაკაცები და დედუცაკები ასრულებენ ბუ-
ნებრივ მოთხოვნილებას, დაკიდებულნი მოძრავ შპალეებზე,
ან დაქუცხულნი,—ადამიანმა შეისწავლა დაწერილებით,
როგორ უნდა ჰქნას ეს,—თვითიულება სხვადასხვა ნაირად.

იმას, ვინც იწვიეს ქუჩის უყანას ცნული სიწვილით
არეული და ბუნდოვანი აქვს შთაბეჭდილებები.
ფიქრები სტოციკოზზე და პატოსინებაზე, მისი პა-
ტარა ოთახი, მისი ბროშიურები და წიგნები, სიწვილი
—ყოველივე ეს გაბიბრდა.

მრავალ უძილო ღამეების შემდეგ, აზრები, როგორც
ციების დროს—დაიყვანნენ, და ადამიანი გრძნობდა თავისი
„მე“-ს გათრებას და გასაშვებას, გრძნობდა, რომ მისი
მარჯვენა ხელი სკოცხლობს და ფიქრობს თავისებურად, და-
მოუკიდებლად და რალაკაზვდ ეკაპათება გაორებულ „მე“-ს.

ღღეები, ღამეები, სათბურებში, სოფლებში სადგუ-
რებთან, მესამე კლასები, საფეხურები, სახურავები,—ყვე-
ლაფერი იარია, დაიბნა და ადამიანს ჰქურს დღეცეს და
იძინოს ტკივილად, უსახუროდ—დაცე, მასზედ იარონ, მას
მიაფურთხონ, დაცე, აცვიფდებოდეს. მას კლიტები, სტო-
ციკიზმი, ბროშიურები სოციალიზმზე, ქლექტე, წიგნები
ღმერთზე,—ადამიანი ფიქრობს ახალ უჩვეულო მშობაზე.
კარგია დაცემა ძილისაგან, უნდა მიეკრა ადამიანს, ვინ
არის იგი? რად არის იგი? სიჭაღიტიკო? სახადიანი? უნდა
გაათმოს ის და გათხედ მიი ტანის სითბოთი.

საყვირები, სტენა, ზარი... თითქო ტენი ამოსერი-
ლია ბუმბულში, და რადგანაც ბუმბული მუდამ ცხელია
აზრები იწვიან, არიან უჩვეულო, ენებანი, მოუცილე-
ბელნი, ცივიანი არ ყოფნის საზღვარზე...

ქანაობს, ქანაობს ტენში კარებს კოჭი, პრიალე-
ბენ კარები, ქალღივი დევიდობან, იკუყვიან მიმავალ შპა-
ლებზე, სქესი...
გუმნი პატარა სადგურზე რომოდისთან მოვიდა
დედაცაკი.

კარებთან იღვა ჯარისკაცი.

— შემოშვი, ღვთის გულისათვის. ვერსაგზით ვერ
დაეგეკი,—სთქვა დედაცაკმა.

— არ არის ადგილი, ბიკოლა,—უპასუხა ჯარისკაცმა.

— ღვთის გულისათვის....

— რას მშენებ?

— რაინაირად გავისწორდები.

— სიყვარულით.

— რაინაირად... მოვირცდებით...

— აბა, შეძვერი ტახტებ ქვეშ. იქ ჩენი მახარა
ეი, სეიმიან, ჩიიბარე დედაცაკი!

ველი. სიცილიერე. უნაბნო წყვილია. სიცივე-
სიღვურზე, სადაც მატარებელი შეხვდა გათენებას, ყველა
მირბის წყლის საშოვნელად ცარიელი ჭებისაკენ, წუმბე-
ებისაკენ, ანთებენ კოცონებს, რომ გათენდ და მოხარზონ
კარტილები.

გაცარილებულ სათბურში შეამჩნიეს მკვდარი: გუ-
შინ სახადიანი მოხუცი იტბჯებოდა, ახლა ის მოკვდაობა.
გათენების ნაცისიყვრი ნისლი. ველის პირაზონტე-
ბის შვე ხერხელებიდან მოდის ქარი, ხანგრძლივი და ბო-

როტი. დრუბელნი არიან დაბალი,—წამოვა თოვლი. შვა-
ლები, სათბურები, ადამიანები. კოკონები იწვიან წითელ
ციცხლებათ, კვამლის სუნია.

კოკონებთან, სადაც იხარშება კარტოფილი, იხდიან
პერანგებს, შარვლებს, კოფტებს, კაბებს, ფერხთავენ ცე-
ცხოში ტილებს და ჭკლებს მათ. მოგზაურობენ მთელი
კვირეების განმავლობაში.

პურისათვის! არ არის პური, არ არის მარილი,
ხარბათ ჰაერზე კარტოფილს.

მატარებელი გაჩერდა და იქნება აქ ერთი დღე და
ღამე, ორი...

ღლას ყველა ვიფიქრებდა ახლომახლო სოფლებში,
(რაც უფრო შორს მიდიან, მით უფრო დაბალია ქოხები,
მით უფრო მაღალია ზენებები), დაიფიქრებდა პატარა გვუ-
ფებთ და თხოვლობენ მოწყობების ქრისტეს სახელით.
დედაკაცები სდგანან, ღუნვენ თვის და მღერაინან:
— შეგვეწიეთ ღეთის გულისათვის.

მატარებელი იქნება გაჩერებული ორი დღე და ღა-
მე. სათბურების მამასახლისები მიდიან მორიგეებთან და
საგანგებო კომისიაში. აქ წინად იყენენ თეთრები, საღვრ-
ო; სათბურში, მოხსნილი ზორბლებიდან, სათბურები, და-
ყენებული რიგში, ჩატეხილი ნახევრებით კარების მა-
გიერ. კანტარში — ბნელ სათბურში იკვამლება ბაყაყი,
ლუქის სუნია, ზრიალებენ მავთულები და ადამიანები.

ადამიანი ქურჩულდება მორიგეს.
— არ შემიძლიან! ამბობს მორიგე კაყოფილი ბა-
სით.— სათბური შემაღვრნობა. ასორიოცდათი ღერძი,
სამოცდათუთმეტი ვაგონი, დახა, არ შემიძლიან!...
ადამიანი თავისი ყოვითი ცხება მორიგის ყოშს და
აძლებს ვარანოს.

— ამხანგებო; არ შემიძლია! მე ვიღებ მხოლოდ იმ
შემთხვევაში, როცა შემიძლია მოხმარება, მაგრამ ამ შემ-
თხვევაში—სამოცდათუთმეტი ვაგონი, ას ორმოცდათი
ღერძი, არ შემიძლიან!

შეხება ყოვითი ყოშზე — ნიშნავს ქრთამის მიწოდებას.
მაგრამ, თურმე, მორიგეს შეეძლო.

საღამოს მოდის ახალი მატარებელი, მოსულები
სწევან კოკონებს და სჭკობრავენ ტილებს, და ეს მატარ-
ებელი ღამით წავიდა პირველი.

მირიბან მორიგესთან, ის არ არის, ახალი მორიგე
(ეს იყო, ღარაკები აშვენილებდნენ: ის არ არის, იმას წინა
კერაში შეიადგურ სტემეს).

მირიბან საგანგებო კომისიაში. მაგრამ ღამით მოვი-
და ახალი რაზმი წითელარმიელების და ვაგონებში დაი-
წყეს ჩხრეკა.

წითელ არმიელი შემოიძვრება გაჩუმებულ სათბურში.
— რომელია, რა!

მოხუცი ტანზე მოიხდის ქუსლ და ჩამოარონინებს.
— ჩამოდი, ძებო, ორმანეთ ნახევარს: ვანთიადზე
მატარებელი წავიდა. ბაქანზე გამოჩნდება მორიგი და მა-
ტარებელი ათასი ყრონტით ეთხოვება მას:
— საძაგლო! მეკრთამე!

მატარებელი ისე მიდის, რომ შეიძლება ჩამოსვლა!
და გვერდით მასთან სიარული. ველი. სიცალიერე. სი-
ციეე. სიმშლი. დღისით ამოდის შინარე მზე. შემოდგო-
მის სიჩუმეში გასარკულ მინდრების ზეით დაფირნიან
ყორნების გუნდები,—დამაღონებელი გუნდები.

იკვამლებიან იშვიათ სოფლების ქოხები ჩალის კვამ-
ლით. სევდიანი ქოხები!

ბაქანი „მარი“, სადაც წინად კვერთხებსაც არ ცვლი-
დენ, აკეთებს ფანტასტიურ კარიკას: ახალგაზდა მირი-
ბის ოცნება სრულდება. ბაქან „მარზე“ გაჩერდა შემანე-
რებელი რაზმი, შინაური ვადისახადი. ახლა აქ მატარებ-
ლები დგანან დღე და ღამე დღისით და ღამით ანთია
კოკონები და საღვურის ახლოს გვგუფდება ბზრო.

წუმამებში და ქებში ერთი წვეთი წყალი არ არის
და წყალი მოაქვთ ორი ვერსიდან, სადაც მდინარეა. ვერ
გაივლი ორ ნაბიჯს, რომ არ ჩაჭკრა ფეხი ადამიანის სკო-
რეში.

საინტარული სათბურები სასევა ავადმყოფებით.
სასურსათო მატარებლიდან, რომელიც შეიარაღე-
ბულია ტუვისმძრქვეველებით, ისმის მზიარული სიმღერა.
გრაილებს ათუელი „გაზონიკები“.

ირგველი კენსა, ვეება, ტირილი, მუღარა, კრულვა.
მორიგე და რაზმის უფროსმა კარგათ იციან, თუ რას
ნიშნავს ყოვით ყოშზე შეხება,—მორიგეს შეუძლია გა-
უშვას მატარებელი ათი წუთის შემდეგ და დააკავს
იგი მთელი დღე და ღამე, მორიგეს შეუძლია მიიღოს და
გაუშვას მატარებელი თმით, როდესაც „შემზღუდველნი“
არ მოშალებს სინათლის უქონლობის გამო. მორიგეს ხე-
ვდრა—ქალები, ღვინო, ფული, ახალი ტანისამოსი, სუ-
კეთესო თუთუნე, ეინემის და სიუს კამფეტები; მორიგე
ლაპარაკობს, როგორც სარდალი, ორი სიტყვით, იმას არ
სცალია და არ სურს ხეტიალი ბაქანზე.

შავი ველით გაძარკული მილოდავს მატარებელი
№ 57, შერეული, ღამის უდაბნოში; სოველი თოვლი,
ბრუნავს ქარი, ძიძვინობენ სათბურები.

ღამე, წყაღადი, სიცივე. და შვე უფსკურულში ტორ-
ტმანობენ წითელი ცეცხლები კოკონების ბაქან „მარზე“,
საშინებელი, როგორც აფხიანი ხანძარი.

სათბურები, სადაც ადამიანები სდგანან და სხე-
დან ადამიანებზე, არავის არ სძინავს, ყველა მღუმარეა.
მატარებელი ჩერდება ნელა, ყოფ სიჩუმით, ჭრიალე-
ბენ ბორბლები.

იწვიან კოკონები, კოკონებთან იშმუშნებიან ადა-
მინები და ყრია ტომრები.

სადღურის ქიხი მღუმარეა.

წყვედიღმი; გვუფოდ, არყის ბოთლებით იკრიბებიან
მატარებლის № 57. მამასახლისები.

თოვლი. ქარი. ორნი მიდიან, ბრუნდებიან. ერთი
წუთით საღვურის ქოხთან გამოჩნდება მორიგი, ლაპარა-
კობს, როგორც სარდალი.

სიჩუმე.
ჩურჩული.

სათბურებიცენ ვარბიან მამასახლისები. სათბურში
ბნელა. მამასახლისი კარს მიიკეტავს. სიჩუმეა.

— რაშია საქმე? კითხულობს ვიღაც. მამასახლისი
აჩქარებულად სუნთქავს და, მკონს, მზიარულია.

— დედაკაცებო, გოგონებო,—თქვენთან სათბურ-
რით, ამბობს მამასახლისი ჩქარი ჩურჩულით.—მოითხოვს
გოგონებს და დედაკაცებს, რომელნიც უქეთესია, რომ
გაგუზავნათ არმიელებს, მე თვითონ არაფერი შემი-
ძლიაო...

სათბურში სიჩუმეა, სუნთქვას მხოლოდ მამასახლისი.
— გოგონებო, დედაცაცებო, რას იტყვი?
სირუმე.

— უნდა წაიღიდნ დედაცაცები, ვერას ვავაწყოთ.—
ამბობს ვიღაც ამოხენეშით—პური, პური მიგვაქვს!
ისეუ სირუმე.

— მაშ წაიღიდთ, მინიუმს... ხმა ისმის, როგორც
გაწვეტილი სიმი.

სათბურებიდან, ბნელაში, თოვლში ფრთხილად ჩა-
მოიდან ქალები, კარები სიჩქარით იხურება. ქალები
უსიტყვოდ იკრიბებიან. იციდან. საღდაც ახლოს ბუტბუ-
ტებენ მეავთლები. ვიღაც მოვიდა, ჩაჩერდა ქალებს
ამბობს ჩურჩულით:

— ყველა აქა ხართ? წაიღიდთ...

რა უნდა ჰქნა... პური! გვიშველეთ გოგონებო, ქა-
ლებო... რომელი გოგონები მიეღია—ისინი ნუ წაველენ!
რაშია მართლა საქმე!

შემდეგ ქალები დიდხანს დგანან სასურსათო მატა-
რებლის უკანა სათბურთან, სანამ არ მოირბენს ბიჭი გა-
ლელილ გიმნასტიორაკში:

— ა, დედაცაცებო! სული მიგვიდის! ჩვენ გვიდა
ქალები პირველ რიცხვამდე.— ამბობდა ის მხიარულად.

— თქვენ მთელი ჯოგი ხართ! ამდენი არ არის სა-
ჭირო, ძალიან გახურებულხართ. დედაცაცებო! აჩრჩიეთ
ათი, თუთხმეტე ლამაზი. — ვაი, დედა თქვენს, თუ ჯანმრ-
თელი არ იქნენ:

ლამეა. მოდის და მოდის თოვლი. ზრიალებენ მე-
ათეული. ზრიალებს ქარი. კანკალებენ კოცონების ალები.

კანტორაში მორიგესთან არიან მამასახლისები და
გამოცვლილი ხმით, რომელიც ახლა უახრობთ—გემრიელია
და სახიზრად—წერილი, ერთმანეთს ასწრებენ, იკლანკ-
ნებიან და უშასპინძლებიან მორიგეს—ფულით, სპირ-
ტით, პაპიროსებით, თუთუნით, ჩითით, ჩაით...

მორგე ღამის შესამოკლებლათ, გენერალივით ჰყვება
ანგელოებს, მამასახლისები უნამუსით და ტბილათ იცი-
ნიან, თვალსს ქვევით ხრიან.

გათენებისს მატარებელი № 57, შერეული, სტევენს,
ძიგძიგებს, თითქო ძვლები წყდებიან ხერხემალს და მი-
დის ბაქან „მარიდან“.

პური!

ბორის პილნიაკ.

გმთარასნი პანაგვილი

გადმოკეთებული დრამა 4 მოქმედებად.
პირველი მოქმედება.

აკტორას ნებადაურთველათ
დრამის დადგმა აკრასლუფათ.

ბებერი მუხა: ერთს ტოტხე საქანელა-ჭაბმულა. პაწია ბავშვს
ნენე-დედა აქანებს და თან ნანას უმღერის. მეორე მხარეს თანდია
თითქოს სთვლემდეს და თითქოს თავის ცილის ნანას ყურს უდებ-
დეს; მოსურბებით დედა მიწოლილა. მუხის ფანატურზე ციბო-
მეფანდრეო-მესტიერი.

1.

დედა, თანდია, ნენე, ფანატურზე ციბო.
ნენე.

დაიძინე, ნანას გეტყვი...
იავ-ნახა, ვარლო ნახა.
ქვას.

გლეიძებს, თანდია?
თანდია.

გამიფრთხა ძილი!
ნენე.

გათენებამდე დიდი დრო არის?
თანდია.

ფიჭრო გართული უშერის ცას.
ვარსკვლავებს უძვე ფერი ეცვალათ.
რძისფრად შეკლებებს განთიადი მალე კამარის.
ალაზნის ღრუბლებს ცეცხლს წაუციდებს,
ამოკურდება მზე ჯილოსანი.
უცბად წამოდგება და ნუნეს ვამბორება.
ჩემს მზეს საღამი!

ნენე.
მეფულანდობით და ნეტარებით დამტკბარი აენთება, როგორც
ღრუბული პირველ სივებისგან.

ჩემო თანდია! მხიარული ხარ...
შენი ხმა ჩემს გულს ეაღერებსბა.

თანდია.
პერეთის თემში ყველაზე ტურფა

მეფულედ გაოვე... მაშ მხიარული რად არ ვიქნები?
ნენე.

ო, თანდი! ირგვლივ სირუმე მეფობს...

მყუდრო სირუმე... ხვადე მინდორში თან გამოგყვები...
თანდია.

თითქოს რალაცას ყურს უდებდეს.
ღიას, სირუმე... და მღუმარება...
წუხელ, როდესაც ბუ გაჰქიოდა,
ან ჩვენი ხვადი ძალი დამყუდდა,
მე ამ სირუმეს ვუთქვრდებოდი...
ხმა ჩამეცვარია...
ნენე.

განმულასთან ბავშვს დაჰყურებს.
აბა, უშხირო რა ტკბილათ სძინავს!?
თითქოს თავს დაჰფერენს მას მყუდროება.
თანდია.

დაე ეძინოს!
ჯერ ვერ ვაარჩევს მყუდროებას დაღუმებისგან.
პაწუხა.

ნენე.
ამოიხრბენს და ნულად დამღერის.
ნანა შვილო, ნანინა...
სიტყვები იკარგება.

თანდია.
თავისთვის.
ჩვენ უნდა ვსდუმდეთ?..

უნდა ვსდუმდეთ!...
როცა იღვიძებს არსი ყოველი,
მზე საღამს ვეაძლევს,
გული წეიმობს,
ბუნება სდგება განახლებული
სიცოცხლით საყე,—ჩვენ უნდა ვსდუმდეთ!

ნენე.

ისეც ივონებ... ისეც იმ ამბავს...
ღროა ივიწყო, ჩემო თანდია!

თანდია.

მუხაზე მივუდებულს შუბს იღებს.
ნენე, მეც მინდა დავივიწყო... ამაოდ ვცდილობ..
ეს ძველი შუბი, მამიჩემის ხელში ნაჭერი,
ეს არ ივიწყებს...

დედა.

ლოოქოს აქამდე ეძინა, უცხად წამოჯდება.
თანდია! მაგ შუბს თავი ანებე...
აქ მომეც იგი!

დაცინეთ.

კაცის მარჯვენა მაგას ვერ ზიდავს.
სუბუჩი არის მოხუცის ხელში.
ეხლა კი, იქნეს, დასაყრდნობად მე შემისახუროს.
წამოადგება.

რძალი! ეგ სურა აქ მომაწოდე,
წავალ წყაროზე, ცივს წყალს მოვიტან.
მხურვალე კოცნას განზანავა უნდა.
ირონია.

თანდია.

ღედი! მოიცა! აი. ეს შუბი!
გაჯაგრებული მიწაში ჩაურქვავს.
წყალს მე მოვიტანი
უცხად გადის

დედა და ნენე.

დედა.

ბუტბუტებს.
ჰო! როგორ არა!
ქალაქუნებიც წყალსა ზიდავენ...
შენც, როგორ არა, შესაძლებ მოტანას.
შურე ამოხვითი.

ჩემო მოხუცო, თემში განთქმული
ეს რა ლაზარი მოდგმა დავტოვებ!
სიჩუმე.

ნენე.

ნაძალადევად.
ღაიძინე, ნანას გეტყვი.
ღედა გენაცვალოს..
სწვევტს სიმღერას.

ღედი, თანდიას მუდამ რად სტუქსავ,
თითქოს რალაცას უსაყვედურებ!

დედა.

გაჯვებული.
შენ ქერქში იყავ!
არც თუ შენ რამედ მეპიტნავებ!
ღაჩუმი!

ნენე.

უწინ გვიალერებები!
ხალისიანად დავდიოდით სამუშაოზე...
ვენახს ვფურჩინდით, თივას ვთიბდით,
ნანანავს ვმარგლავდით.

ეხლა კი იგი სღუმს და სღუმს მარად..
აიასში ერთხელ მიეცემა თავდავიწყებას.

დედა.

დაცინეთ.
სღუმს და სღუმს მარად.

ან და ხმას როგორ ამოიღებს, როცა უბრძანეს:
სიტყვა არ დასძრას—მას უბრძანეს... სღუმს და სღუმს
მარად.

შემოდის ჯანდო-მოურავი მონადირეების თანვლებით.
3.

**დედა, ნენე, მოურავი და მონადირეები.
ჯანდო.**

სხვაგან სად ვნახავთ უკეთეს ადვილს?
ამ ბებერ მუხის ქვეშ სამართლობდნენ,
ამ ქვაზე ბეგრჯელ მჯადარს მისჯული,
თემის უფროსი ამორჩეული.—

ეხლა კი უნდა თქვენმა ბატონმა
აქ დაისვენოს!
მონადირეს.

აბა, თაღარიგს შეუღდე მარდათ!
გადის.

4.

**იგინივე მოურავის გარდა.
მონადირე.**

აბა, ბებერო! ჩქარა, აქედან!
ეგ თქვენი ლეკვიც თან წაათრით.
ღიღი ბატონი სინადიროდან აქეთ ბრუნდება!
აქ ჩამოხტება და ისახუნებს!

ვიღრე მე მოვალ, თქვენი მისნილა აქ აღარ იყოს.
შუბს დააკვირდება, რომელიც თანდია მიწაში ჩასვა.

აბა, ეს არის სწორედ მარგილი!
სწორედ შემეფურად გამოგვადგება.
ტაბი შეიწვის.

დედა.

ამოაძრობს შუბს.
მოშორდი იქით!
თორემ შენ თვითონ ავაგებ ცოცხალს.
მონადირე.

გადახტება სიცილით.

ოპო!

როგორ თხასავით ხტის ბებრუხანა!
მინც მიფრთხილი, ბებერო ძვლებო,
თორემ ბატონის მატარხი ზურგს აგლიოლავებს.
ის არის არჩევს: არც ახალგაზრდას, არც წეღში მოხრილს.
გადის.

5.

იგინივე, მოურავის გარდა, შემდეგ ელიზბარ, მათია და ელიზო.

ნენე.

ბავშუს აიყვანს და მირბის, საითაც თანდა გავიდა.
თანდია! ჩემო! თანდი!..
მოფარდა.

დედა.

შუბს დავერღობა და ნენეს თვალს გაყოლებს. ჩაფიქრდება.
თან მებრალეებით.. თან ბრაზი მომდის უსუსურებზე!
უცხად ასტყდება ძალღების და შეძებრების ყფა. ხმაურობა. სა-
ყვირის ხმა და ძახილი. დედა შეკრთება, მაგრამ შემდეგ წელში
გასწორდება. ამ დროს უცხად შემოვრბიან ელიზბარ, ელიზო და
მათია, ელიზბარი ტანადი მოხუცია.

ელიზბარ.

გამწარებული.
შეღაბეს ჩვენი წმინდათა-წმინდა!
ბრძანოს გამჩენმა, აქ ფეხის დადგმა
იყოს იმთავან უკანასკნელი!

დედა.

გამოვრკვევა.
რა ამბავია? რა ხდება ჩენს თავს?
ვინ დაარღვია ჩენი ადათი
და ღვთაებრივი „წმინდა სიჩუმე“?
რას გვითვლის ჩენი დამპყრობელი უცხო ბატონი!
ელიზბარ.

არ გვაკმარებენ, რომ ჩვენ ყმებად გარდავაქციეს.
წყვეულმიც იყოს ჩენი გამცემი! ნადირობის დროს
სთელავენ მინდვრებს, დათესილ ყანებს,
ზვრებს და ვენახებს ანადგურებენ....

მათია.

ჰერეთის თემი და ბატონყმობა!
აი, აქ არის სიგელ-გუჯრები!
ალაროდის ბრძანება მართელმა ჩვენ ეს გვიბოძა.
აქა სწერია ჩენი უფლება:
კითხულობს.

„ჰერეთის თემი უნდა იყოს თავისუფალი სამარადისოდ.
„არც ერთსა თავადს და არც აზნაურს,
„არა აქვს ნება დაეპატრონოს ჰერეთის მცხოვრებთ,
„ხელი შეახოს მამაპაპეულს მთის ადგილს, მამულს,
„დაისაკუთროს ან და ჩასახლდეს...
გესმით? სიგელი! გესმით, სიგელი!
თავისუფლები ვართ სამუდამოდ!

დედა.

დღეს ეგ უფლება უხეშის ფეხით გათელილია!
და გვიბრძანებენ: ვიქმნეთ მუნჯები!

ელიზბარ.

უენოები.

დედა.

მეფემ ბრძანაო!

ელიზბარ.

რომელმა მეფემ? ჩვენ არც მეფე გვაყავს და არც ბატონი!
მაგრამ დადგება დრო განკითხვისა!
შურის ძიების... მაშინ ვაი მათ!
გახსოვთ ამ ზამთარს როგორ იქუხა!?
ეს მათთვის ცული ნიშანი იყო!

მათია.

თვეა, მამლები აღრე ყვივიან!
ესეც ხომ ცული ნიშანი არის!

დედა.

მაინც ჩემს დამკჳნარს ზურგს მათრახებით ემუქრებიან.
ყველა უგვანო კისერზე გვაზის...
მათია.

შენ რაღას, იტყვი, ჩვენი ელიბო?
ელიბო.

ეს, ესოქვა ვაია, არ ესოქვა ვაია!
თევზივით პირი წყლითა მაქვს საესე!
რა გითხრათ, აბა, ჩემი არ გჯერათ!
უნდა ავჯანყდე!
შენ იმედი გაქვს სიგელ გუჯრების...
გაბრაზებულ.

ქაოლდები! ქაოლდები! სხვა არაფერი!
ხალხო, ვაივით უნდა ავჯანყდე!

ელიზბარ.

გემზობობი, მაგრამ...

ელიბო.

მემზობობი, მაგრამ ხელს კი არ ანძრევ...
თუ გლენი თავის საქმეს თვითონ არ მოიგვარებს,
სხვა შენთვის თავსა ვინ შეიტკიცებს?
რა უკიდ დრომა? გავვიძიხ და თან გამოვყვებით!

მათია.

რით? რით გამოვყვებით?
ცარიელ ხელით?
გინდა მავ შუბლით გაანგრიო რკინის კედელი?
ელიბო.

მავ აიფარე სიგელ გუჯრები
და ვასათხოვარ ქალიშვილივით
ელოდე, სანამ მზათ არ მოგართვენ!
მათია.

იმათ არ სჯერათ,
რომ ერთის დაკვრით დაუკარგონ სიგელებს ძალა.
მათ არ ასვენებთ ეს ქაოლდები.
მათ ეს ძილს უფრთხობთ, გესმის ელიბო!
ყველგან ემევენ...
ყველგან ჩსრბაკვენ. ბრძანება არის აღმოაჩინო.

ამიტომ არის აქ მოვიტანეთ,
გვსურს შენს ოჯახში დავმალეთ იგი.

ელიბო.

ჰო, ჰო! დამალეთ! სხვას უკეთეს რა მოიგონებთ?

დედა.

ამ ჩემს ოჯახში?...
აქ თავილები ნადიმს მართვენ...

ელიბო.

ხედავთ? ბებერსაც კი შეეშინდა! ათანელის ქვრივს!
დალახეროს ღმერთმა!

მათია.

შემკრთალი იყურება.
ჩუ! რა გაყვირებს?
უნდა მივმალეთ.
ჩვენ გადავსწყვიტეთ!
ამ მუხის ძირში...
მრავალ დროების იგი მოწმეა.
მას ახსოვს ჩვენი თავისუფლება
და წინაპრების თავგამოზღება.

ელიბო.

დამალეთ, თორემ მზე გაახუნებს.

ელიზბარ.

ქვის ქვეშ ამოვლით!
მაგრამ თანღია რატომ აქ არ სჩანს?
მამის უფლება მას გარდმოეცა,
რომ ამ ქაოლდებს დარაჯად ედგეს.
რომ ის იცავდეს ხალხის საუნჯეს
და მთელი თემის თავისუფლებას.

დედა.

უიმისოდაც შეგძლევ დამაღვას...
შეილია მაგრამ...

მათია.

ჩვენ ეს ორიც რომ შევინარჩუნოთ,
—ამათში მხოლოდ ორი სიგელი,—
შევინარჩუნებთ ჩვენს უფლებასაც!
დროება მუდამ ერთნაირი ხომ არ იქნება?
შესაძლო არის ჩარბი დაბრუნდეს ჩვენს სასარგებლოდ.

ელიბო.

გულზე ხელები დაიკრთივ და დაბრუნდება! ჰო, როგორ არა! ელიზბარ.

მას ტყუილად ხომ არ იქუხებდა შუა ზამთარში?

ელიზბო.

აგტუბია: არ „იქუხებდა!“... აღარ იქუხა, რით ვერ გაიგივ? გარედ.

ბაბული.

ჰეი, მსლებელი! წაიყვა ცხენი!

სცენაზე შეკრთებიან. სიგლებს გარშემოებევიან. დედა უბეში იდგბს. ყველანი უხუბკრფით გადაიან.

ჯანდო.

6.

ქალბატონს ბაბულის წინ მოუხლვის მოურავი.

მოურავი, ბაბული, ხამი მხლებელი, შემდეგ თანდია.

აი, აქ თქვენი ბრწყინვალეობა!

ცოტა ხანიც და მზად იქნება მწვადი მცკრიანი!

თავის დაკრით გადაის. სცენაზე ბაბული და ხამი ყმაწვილი მხლებელია.

ბაბული.

მკლავზე მიმინოს

ჩემო მიმინო, სწრაფო მიმინო!

აქ რომ არ იყვნენ შეყვარებული ჩემი მხლებლები...

უტყურობი... არა ერთს კოცნას,

შენ მოგიძლინდი მთელ დამის ტრფობას!

ტუტებთან მიიხლოვებს.

ახ, კბენაც იცი? ეგ ვინ გასწავლა?

ამ ვნებიაზე იქნებ მსახურმა?

შენ, ჰეი, გივი? მას შენ ასწავლე?

ან იქნებ იმან, ძუძუმწოვარამ?

შენ, ჰე, რა გქვიან? მომიხლოვიდი!

მხახური.

მუხლს მოუყრის

შალო!

ბაბული.

თავისკენ მიიზიდავს

შალო! შენ შალო...

გრძობა აშალო!

უცხად შეამჩნევს შემოსულ თანდიას.

შენ ისევე... აქ ხარ?

წაიყვით ჩემი მიმინო და დამეკარგენით!

მხლებლები მისცივიან. ერთი მათგანი მოსხლეტით და მოხერხებულად მიმინოს გაიტაცებს. სხვები მისდევენ. თანდია და ბაბული ერთმანეთს ჩუმად უხერერენ.

თანდია.

ნება მიბოძეთ.

ავხსნა გაბმულა!

ბაბული.

მაშ შენ, თანდია, უკვე გყავს ბავშვი?

სიჩუმე.

მე კა... გეტყოდნენ... უკვე დაეკვირვდი.

სიჩუმე.

ხა, ხა, ხა! არც კი გასურს მელაპარაკო...

წყაროზე წყალი არ მომაწოდებ...

ხმას არც აქა მცემ?

აწხლად

მიპასუბენ!

შოლტს მოუღვრებს.

სანამ ამ შოლტით...

თანდია.

თქვენგან უკეთესს რას მოვილოდე?

ნება გაქვს სრული...

ბაბული.

რას მოულოდე?

შენ წინ აღარ სდგას ბავშვი ბაბუცა,

რომელს ჩენს ბაღში ათამაშებდი

და შინ მოგყავდა ხელთ-აყვანილი!

დღეს ყმა ხარ ჩემი...

თუ მოვიდნომე, ეხლავ დაგსჯიან...

საპყრობილში ჩავამევიინებ.

თანდია.

დაცინვით.

სხვას რას ისურვებ ჩემთვის ბატონი!

ბაბული.

ჩემო თანდია!... თანდია, გესმის,

მხოლოდ ერთს კოცნას!

თანდია თაფალნული მიბრუნდება.

განა არ ვახსოვს, ამ ძველს მუხასთან

ჩენ ორნი ერთად რომ ვოცნებობდით?

შენ გიტაცებდა საქმე საგმირო,

ამბობდი როცა დიდი გავებდები,

ჯარს წაუფლებდი მატრის წინააღმდეგ...

შენ ვითომც იყავ მთავარსარდალი...

სხვა მეომრები უფრით ვიშურებდნენ...

ვითომც მოიგე მრავალი ომი...

შენი სახელი ვითომც გავარდა...

შენ თავყვანს გცემდნენ ღმერთის თანაბარს

და ამ დროს მამამ გამოაცხადა:

„ჩემს მზეთ უნახავს იმ რაინდს მვეცემ,

ვინც კი მოიგებს ხმალდახმალ ბრძოლას!“

როცა გათავდა დიდი ზვიმი,

ერთი ჩაფხუტში გამოწყობილი,

(ისე რომ სახე არც კი უნანდა),

იწვევდა ყველა შეკრფვილ გმირებს...

გავიდა ერთი და წუთში დასცა...

მიჰყვა მეორე, იმას მესამე...

ერთი ქართლელი დიდხანს ებრძოდა,

მას კეჭოაბა კარგად სცოდნოდა...

ყველას გგონა იგი დასძლევდა...

ასტყდა ყოვინ... მე ვკანკალებდი...

და არ ვიციდი ჩემი ბედი ვის მარჯუნებდა...

თვალი დაეხუტე... ვავახილე... და რა ვიხილე?

დამარცხებულზე იმ ერთადერთს ფეხი დავდედა.

დანარჩენები შეკრთენ, ბრძოლა ველარ გაბედეს...

მამარჩევი კი იძახოდა: „ეგ არის სიძე! ეგ არის სიძე!“

გამარჯვებულმა მოიხადა თვისი ჩაფხუტი...

ის ხომ შენ იყავ...

ოცნებით.

ის შენ იყავ!

უფრო ყრუდ.

ის ხომ შენ იყავ, ჩემო თანდია!

თანდია.

ბავშვის ოცნება!

და იმ ოცნების მომზიბვლელობა

შოლტის ზუზუნმა უკვე მოწაშლა...

ბაბული.

შოლტს სტეხავს და გადაისვრის.

ახ!

სახე ხელზეში ჩაიმალა.

დავიკანცე და აღარ ძალმიძს

კიდევ ვატყუო მიხუცებული.
არც ამ მხლებლების ალერსი მატკობს;
იმათ კონცაში, იმათ ხვევანაში
მხოლოდ შენ გეძებ!

თანღია.

ნება მიბოძეთ ავსანა გამაჟულა.

ბაბული.

შწარე ღმილით.

ჩემს სიტყვას ბანზე...

შემოდის ჯანდო. წინ უძღვის ბატონს და მის სტუმრებს: ასლანს და ფრიდონს. მათ უჯან მოსდევენ მონადირეები ჭორ-მეძებრებით. შემოაქვთ მოკლეული ტახი. ერთი შველი გააკეთ მზარულ მხლებლებს შესაწავდავად.

7.

იგინივე. ბატონი, ასლან, ფრიდონ, თანღია, ბაბული.

ბატონი. შედგება.

აბა, ეს რას ჰვადეს?

აგრამ ჰო, ძველი მეგობრები...

მეში გოგონა თავის ბავშობის ძველ ამბანათან.

ჩათანელის ძეს ჩემი საღამო!

თანღია სდგას მდუმარე.

ბატონი. აენთება.

ქული მოაძრეთ მაგ უხეზ ხეპრეს

ქულს მოაძრობენ.

და გაათრით... შორს, ჩემს თვალთაგან!

მონადირეები გარედ ადებენ.

8.

იგინივე, თანღიას გარდა.

ბაბული.

გლებს დააეცივდა თავისი სისხლი და თავის მოღმეა.

ერთი მონადირე საქანელასთან მიდის და ჰსურს ასტრას.

ბაბული.

დაეხსენ ნუ სტრი... იქნებ გავქანდე...

ფრიდონ.

მართალი არის, იქნებ გავქანდეს...

ისევ ბავშვია ჩენი ბაბული!

აკვანში რწუნება მას ეამება.

მე ნება მომეც, გამძლეი ვიყო!

ბაბული.

თვალდო ფრიდონ! მადლობელი ვარ.

ერთხელ მხვდა წილად მე თვით შეთქვა აკვანში ნანა,
ვინც ჩემს აკვანას ხელით ღამობდა.

ასლან.

ჩემს ხელში, ვგონებ, თავს მტკიცედ იგრძნობ.

ბაბული.

თვალს გადავუვლებს, თითქმის ზომავდეს.

არ ვიცი... ასლან! ენახოთ!. ენახოთ! აბა, მიშველეთ!..

შველიან საქანელაზე ასვლას.

ბატონი.

შემაყოფილოდ ათვლიერებს.

ჯანდო! საუბზე! რა დავემართათ?..

მუცელი წივის.

ჯანდო.

ელავე ბატონო! თქვენს მოკლულს შველს, მთლიანად
სწვავენ!

ბატონი.

კმაყოფილი.

მე მოკვალ განა?

ჯანდო.

მეკრდიან ტყვია ამოჟღერე თქვენი თოფისა.

ბატონი.

მისიამოვნა!

ჯანდო.

რომ ყოფილიყო მთის ოდენაც, ვერ გაართყავდა.

სანამ ვაშლიდნენ, იქნებ ისურვით წყაროზე გავლა.

იმ წყაროს პირად ვაშლიან სუფრას.

ამ ყმას, თანღიას, ღვინო უღვას, როგორც ზედაშე.

პალამდე წყალთან გავრილდებით—და იქ ინიებთ...

ფრიდონ.

ასეთი უნდა მოურავი! ჩინებულია.

თუმცე ბაბულიამ გადაშასხა სიცივე გულზე.

მინცე კარგია გავრილდები!..

ბაბული.

შენმა ალერსმა ისე გამყინა,

რომ ცეცხლის ალც ვეღარ გამათობს.

ასლან. აქანებს.

მე კი აქ ვარჩები... ჰხვდავთ, საქმე მაქვს...

მინდა ბავშვს ვუთხრა ტკბილი ნანანა.

ბატონი.

არა!.. არა!.. ბატონებო... ვთხოვთ მოურავი...

მე... მე დავარჩები... და გავართობ ჩემს ბაბულიას!

ეს არის ჩემი უფლებაც და მოვალეობაც.

ჯანდო.

გამომყევით პატყვემულნო!

ასლან.

უნდა გავყვეთ! რა გეწყობა

სიცილით ვადიან. მონადირეებიც წავიდ-წამოვიდნენ.

9.

ბატონი და ბაბული.

შემდეგ ციბო ფანატურიდან

ბატონი.

ჩემო გოგონი!.. მშვენიერო!.. ისევ ჩვენ ორნი!

ისევ ჩვენ ორნი ვიცხოვრებთ ერთად!

ბაბული.

ახ! ყათიანი გამხსნია ფეხზე.

ბატონი. ათვლიერებს.

ელავე... მოვიხმობ ერთ-ერთ მხლებელს.

ბაბული.

არა, თქვენ თვითონ!

ბატონი.

მაგრამ...

ბაბული.

როგორ? არ გინდათ თქვენს ცელქს ბაბულის

თქვენ თვით შეუკრათ კონტა ფეხსაცმო?

აბა, მამილო, დაეშხეთ ჩემ წინ!

ბატონი. რევით.

ჰო, მაგრამ, მაგრამ...

ნულარ მიწოდებ მაგ სახელს... ნულარ!

მე მამა არ ვარ!

ბაბული. ყალბის ენებით.

ო, მბრძანებელი!

ბატონი. მსწრაფლ მუხლებზე მცმა.

შენა ხარ ჩემი დედოფალი!

ფეხზე ჰკიდის და ყათიანს უტრავს.

ბაბული.

ასე იყავით ჩემს ფეხთ წინაშე.

ღიას, ვარ შენი დედოფალი ამიერიდან.

ბატონი.

ჰო, დედოფალი სოლომონ ბრძენის...

ბაბუღი.

რაც უნდა გთხოვო, ხომ ამისრულებ.

ბატონი.

ჩემს სიტოცხლესაც არ დავიშურებ.

ბაბუღი.

იღარ გადასთქვა, სოლომონ ბრძენო!

ბატონი.

ფეციცად ბაბუღის!

ბაბუღი.

ერთი მონა უნდა მაჩუქო!

ბატონი.

ყველას!... ყველას!..

ბაბუღი.

არა! მე მინდა მხოლოდ ერთი!

ბატონი. გვიანდა.

მაგრამ... რომელი?

ბაბუღი.

ის! აქ რომ იყო... ის ეხლახან...

ბატონი.

თანდა! ვიცი!

იგი უწინაც გაზს მილობავდა!

ეუბრძანებ ეხლაც შუა გააქვეთონ!

ბაბუღი.

შუა გააქვეთონ?

იქნებ მე უფრო მკაცრ სასჯელს მივსცე,

რასაც მოხუცო, ვერც წარმოიდგენ?

მაგრამ მე მინდა... მსურს, მინდა—შეთქი,

მისი სიტოცხლე მე შეტუთოდე.

ბატონი. ბრახმოიფულო.

არ შეიძლება!

არა, მე არ ვარ განსვენებული შენი ძეგულზე,

რომ იმასავით მოვითმინო და აეიტანო...

ბაბუღი.

და არც ხომ მე ვარ შენი ცოლი..

ბატონი.

ხოშ უნდა იქნე?..

ღიას, შენ მაშინ არ მისურვე და მას მისთხოვდი,

მისი, ისეთსავე მოხუციბულს, როგორც თვით მე ვარ.

მას მიეც შენი სიკაღწულე,

მე მას არ გვევარ....

მე— გესმის— არა! ახალგაზრდა თუმცა არა ვარ,

მაგრამ რა არის წლოვანება, როს ნებისყოფით

წელში ვტბს ყოველ სიკაბუჯეს, ყოველ მერტოქეს?.

და თუ გზად ვინმე უფუნური ვადამელობა...

ბაბუღი.

ო ბრძანებულო!

მშვენიერი ხარ როცა კი სჯავრობ,

და რისხვა შენი ყველას აოცებს,

მაგრამ ქორწინების ნებას ვინ მოგვცემს,

როცა მე თქვენი ქალიშვილი ვარ?

ბატონი.

არა, არა ხართ ქალიშვილი!.

თქვენა ხართ შვილი მეორე ცოლის,

რომიელიც უკვე გარდაამეკვალა.

ბაბუღი.

ო, მამაჩემი შეგეაჩვენებდა!

ბატონი.

ჰო, მამაშენი!

იმას საჩუქში ჩავახდებდი...

მოვავაგონებდი თავის ქალიშვილს.

ბაბუღი.

კესო! ო, კესო!.. მე იგი მომწონს!

ბატონი.

შენც კესოდ იქმენ...

არაფერს ვნალობ, თუ შემცოდე ვიქნები ამით!

ბაბუღი. ჩაოხრობილი.

ჩემო შემცოდევ!

ო მამაჩემო, გააქნე აწ შენი კესო...

მინდა ოცნებას თავი მივცე...

ან იქნებ ესეც აკრძალულია?

ბატონი.

მე შენს ოცნებას ხელს არ შევეშული;

მხოლოდ ოცნება სინამდვილედ გარდააქციო,

ამის ნებას კი მე არ მოგცემ, არა, ბაბუღი!

ბაბუღი.

მაშ საქანელას ჰკარ ხელი მაგრა!

დაე, ოცნებამ ნანა მიმღეროს!

შენც ოცნებაში შეგიძლიან კონცა მომბატო.

ბატონი.

აჰა, ეს ასე! აქანებს.

ბაბუღი.

უფრო მაღლა... უფრო ძლიერად!

მსურს ვიგარძნო შენში ძალა ჭაბუჯის...

ბატონი. ძლიერ აქანებს.

ბაბუღი.

იყავ მამაცი, ენებით აღსავცე,

როგორც ყმაწვილი ათქვირებული!

ქვეშ გაამიბრინე!

ბატონი.

იქნებ გგონია მკვირცხლი არ ვიყო!

და რ შემედლოს მე რბენა სწრაფი?

მაღლა ასწევს საქანელას და ქვეშ გაიბრენს.

ბაბუღი.

თავსბრუ მხეგვეა და ასე გვონებ,

თითქოს ხეგენაში ჩემს გრძობას ვკარგავ!

აჰა, მოხუცო, დროთ ისარგებლე...

ნება გაქვს კონცა მომწვიტო ბაგეს.

ბატონი. საქანელას შეაჩერებს.

სულ ერთი არის, ოღონ ჩავიკრა...

მსურს გულში ჩაიკრას, საქანელა ჩამოიკრება და ორი რომანტი-

ული გმირი მიწაზე გაერთმნება მუხის ძირას.

ბაბუღი.

რა მოხდა ეს?

მუხის ფანჯარტიდან ისმის მაღალი ხითხითი.

ბაბუღი.

დარცხვენილი მსწრაფლ წამოადგება.

ფუქი, დასწყევლოს!..

ბატონი.

ამაზე უნდა შენ გეზრუნა, არ მოხმდარაიყო!

მსწრაფლ გადას.

ტობანი.

დაბნეული მიწაზე ხის.
ვინ ეშმაკი ხარ?

მანდ ვინ ასულხარ?

ნახალში გახვეული.

ნავსი... ეშმაკი ..

შენი ცოდვილი სულსთვის მოველი...

პატონი.

შე არამზადავ... ჩამოეთრიე! ჩამოეთრიე!

ნახალში გახვეული.

აბა, რისათვის ჩამოეთრიე,

როცა მე აქაც კარვად ვბრძანდები?

პატონი. წამოადგება.

ხალხო! ვინა ხართ?

ჯანდო! ჯანდაბას წადი, წყეულო!

ჩქარა, გვიწველეთ! ჯანდო! ბაბულო!

მეც შენთან ერთად! ბაბო, მომიცა!

მსწრაფო მისდევს.

11

ციბო, შემდეგ **თანდია.**

ციბო.

ძირს ჩამოხტება სიცილით აცილებს.

პუშპლაუშობდნენ და ჩვეუშხამე...

ეგ საზიზღრები. ნახეს ადგილი.

დალახეროს ღმერთმა... საქანელაში მოუხლდათ ხევენა.

გუდას ჩაპბრავს, ან ფანატრს ჟვრავს, დამფრის. თავიდანვე იგი

მუხაზე გაეთვებულ ფანატრზე იყო და ყველაფერს ჰხედავდა რაიც

კი დაბლა ხდებოდა.

საყვარლები შეიყარნენ:

არც ტილი და არც ხწორი;

ერთი ფშუტი და ვულუბი,

მეორე კი ლურთა ღორი.

იხორტუნეს, იკრთუნეს,

ერთმანეთს კი ვერ უსუნეს!

ტური რუ რი რუ...

ეს ყოჩად ციბო! როგორ დავაფრთხე!

ის წყეულები რას აპირობდნენ.

ჟვრავ და ტრიალებს. შენდის თანდია.

თანდია.

ციბო! მთვრალი ხარ? რა დაგემართა?

ციბო.

არ იცი, არა! რა მოვასინდე! ჰე ტა, ტა, ტა!

როგორც თავგები, ისე გარბოდნენ...

მე შენს მაგიერ შური ვიძიე...

თანდია.

შენ ჩემს მაგიერ?

ციბო.

ყველაფერს ვხედავდი! ყველაფერს ვხედავდი!

თანდია.

რას ვხედავდი?

ციბო.

იმ ფანატრზე ვიყავ მთელს ღამეს!

როცა მოვიდნენ, უკვე მელვიდა... ეგავრობდი მაგრამ,

როგორ მიმეუღლნა?... აბა, ამ სტიკით რას გვაწყობდი?

თანდია.

ჩემს სულს იმათი სითავეხედ არ ეკარება!

ხოლო შევლისთვის მაღლებელი ვარ!

ციბო. განციფრებული ფშხრს.

შენ, ძმაო, მართლა ვამოსცვლილხარ

მა იმიტომაც არ გენდობიან...

თანდია.

არ მენდობიან? ვინ არ მენდობა?

ციბო.

აქ იყო შენი ბიძა ელიზბარ!

ჩენი მათი!.. ჩენი ელობოც! იქნებ არ იცი,
რომ პატონები ყნოსვით ეძებენს ჩენ სიგელ გუჯარებს?
ამბობენ: ძალა იმ ქალადლებს არ დაუკარგავს.

თანდია.

მერე?

ციბო.

ის ქალადები აქ მოიტანეს

ჩვენს დიდდესთან, რომ დემალა.

ბიძა ელიზბარ შენ გეძახოდა,

მაგრამ დიდდემ ნება არ მისცა...

იმან უშნოდ ჩაიბარა სიგელ-გუჯარები.

არ გენდობიან, ჩემო ძმაო! არ გენდობიან!

თანდია.

დელაჩემი მე არ მენდობა?

შესაძლო არის, მართალიც იყოს...

ციბო.

რა გემართება, ძმაო თანდია?

სოფლიდან-სოფლად ხალხი შეთქმულა,

საკაა რისხვა დაიგრიოდებს

და დავებურებით ჩვენგან წაგლეჯილს თავისუფლებას!

მტერს დაუღვება განკითხვის ქაში!

ამ დროს შენ სლუხარ, ცივად ილიმი,

თითქოს ეს შენთვის სულ ერთი იყოს.

თანდია.

ციბო, მიყვარხარ... შეგწვეს ოცნება..

და მეც შენსავით სასწაულს ველი.

ციბო.

ამბობ „სასწაულს“?

ეს სასწაული ჩენთან არ მოდის,

ჩენ მივალი მასთან.

თანდია.

მე ჩემი ხალხის მრწამს ნებისყოფა...

ამიტომ უნდა მას სასტიკი წინამძღომელი,

რომელსაც ძალუძს არ დაინდოს, არც შეიბრალოს.

რას თხოვლობენ ისინი ჩვენგან? მხოლოდ ჩენ შრომას!

დაე, წაიღონ ყველაფერი...

ამ მუხის ვარდა..

ეს ასაზრდოებს კიდევ ჰერულ ზღაპრებს,

ძველთა თქმულებას..

მისი ფოთლები საოცნებოს მომიტხრობს ამბავს...

ციბო.

ხედა და ხეაზღვეით შენი ცოლიც მოეწონებათ..

თანდია.

ცოლი?

თუ კი ისურვებს, დაე, მთა წაჰყვეს.

ციბო.

მაშ თვითნებობის დასასრული არ უნდა მოხდეს?

თანდია.

დასასრული?

როს გული გეტყვის: ეს მე აღარ მსურს!

ციბო. გაბრაზებული.

შენ არას გვარგებ... წასულხარ ჩენთვის!

ხალხისთვის გული შენ აღარ გიციებს.

ქუღს და ნახადს იღებს. გუდას ჩაბრავს, დაამღერს და გადის.

რათ მინდა ხმალი, თუნდ იყოს მკრეოლი,

„თუ სიმათოსისთვის დამიჩაღუნგდება“

12.

თ ა ნ დ ი ა მ არტო, შემდეგ **მოურავი** მხლებლებით.

თანდია.

ესლა როდესაც:

„სოფლიდან სოფლად ხალხი შეთქმულა,

საკაა რისხვა დაიგრიოდებს“

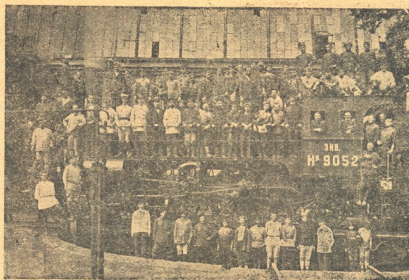
ჩემი ადვილი სად უნდა იყოს?

არა, არ ვიცი!

საბჭოთა აღმშენებლობა

ლენინის სახ. თამბ. ქარხნის ჩამლაგებელი განყოფილება.

მთავარი საბელონისები. ორთქლმავალი შეკეთების შემდეგ.

თქვენ გიყვართ თქვენი ვიწრო ბუდე, ცოლი და ბავშვი...
 მე მიყვარს ჩემი შინაგანი ფართო ბუნება:
 რწმენა, სურვილი, ქარის ქროლა, ოცნებით ტკობა.
 ვის შეუძლიან მე წამართოს სულის საუნჯე?
 აგერ, იმ ღრუბლის ცაზედ ანთება,
 მათი სრიალი მე ძვირად მიიღოს,
 ვიდრე ზინეთი მთელი ჰერეთის!
 ჩაფიქრებული.

მაგრამ მტერი ხომ ხალხს სულსაც უხშობს.
 ციხეში ამწყვდევენ, რწმენას უბღალავს,
 გარეცხს იმ ტაძარს, სად შენთვის წმინდა სასოებაა,
 მაშინ რა დაგრჩეს სანუკვარი, ო თავო ჩემო?

იქნებ ოცნება?
 ხომ შეიძლება ისიც მოსწამლონ?

დაგაკარგვინოს გონიერება
 და საგიჟეთში...

დაცინეთ:
 ჰო! გიჟებიც ხომ ოცნებობენ, თავსაც ირთობენ... წამოღ-
 გება.

საათმა დაჰქარა, არჩევანის!

ჯანდო.
 შენ, ჰეი, ტეტიაე!
 შეურცყავით ჩვენნი ბატონი,
 რალაცა ხრიკი გამოგივლიათ,
 ამიტომ ბრძანა: მოეკრათ ეს მუხა!

მუხას მივარდება, თითქოს გაშლილი ხელით იფარავდეს. სდგას ჩუ-
 მად. შემდეგ უსიტყვოდ გამობრუნდება და იქვე ქვაზე ჩამოჯდება.
 მოსჭერით!

თანდა.
 მშვიდობით, ჩემო ტკბილო ოცნებაე!

13
ივანივე და დედა.
დედა.

მუხის ჭვერდით შემოიჭრება.
 როგორ ჰბედავ ვინ მოგკათ ნება?

ჯანდო.
 ნება? არავეინ! პატრონმა ბრძანა...

დედა.
 აი, პატრონი!
 სხვა არავეინ ჰყავს ამას პატრონი!
ჯანდო. დაცინეთ.
 მაგასაც ჰკითხე... მან ნება დაგვართო.

დედა. შემკრთალი.
 რაო?

ჯანდო.
 იცინის.
 აი, ჩვენა გჭრით, ეგ კი გვიყურებს.
 მონადირეებს.

ცულს მაგრა დაჰქარა! ხერხსაც გაუსვით!

დედა.
 შუა ჩავარდება.
 შესდევით! გესმით! შესდევით მეთქი!

თანდას
 შეილო ღვთის გულისათვას...
 შენ მივეც ნება?

თანდა. ჩუმად ლიბლით.
 დე, მოსჭრან!
 სიცილი მონადირეების და მოურავის.

დედა.
 აზრდაბნული მუხას მოჰშორდება. ხან შეიღს უმხერს და ხან მუხას,
 არ შეიძლება, არა,

თანდა.
 უცბათ ცვირილით გავარდება.
 ხალხო! გვიშველეთ! ბოროტგანზრახვა...
 ხალხო გვიშველეთ!

ჯანდო.
 რა გაღრიალებს ბებერო ლეშო!
 გინდა რომ სისხლი დაგვალერევიანო?

ივანივე ელიზბარ, ელიზო, მათია და შემ-
 დეკ ნენე და ხალხი.

ელიზბარ. წინ წამოდგება
 დე დაიღვაროს...
 ერთმა ხომ ვინმემ უნდა დაიწყოს!

ყვირის
ჭი!

ექვთიმე ჩაქაი! ხალხო! მოგროვილი!
ამწირობის მათია, ელიბო, აქეთ-იქიდან შემობრის ხალხი კეტებით,
ფურღებით, ცუღებით და ზოგჯერ ბაყინებით ხელში.

ელიბო.

იქნება ესეღა მართლა? იკუჭოს...

თანდია.

მონადირეს
საყვირით ზუმე...
დაე ჩვენებოც მოვიდნენ თორემ...
საყვირის ხმა. შემოთოთება.

დიდა.

კითხო ხალხო! გამარჯულო ხალხო!
ამ მუხას სჭრაინ, რომლის ქვეშაც ჩვენი მსაჯულნი
იკრთებოდნენ და სამართალს აკანონებდნენ...
თავისუფლებას წმინდა სახსოვარს ანადგურებენ...
გაუბნდავი უკმაყოფილება.

ელიბო

მერე, თანდია რათა ზის ჩუმად?
პირველმა უნდა ხმა ამოიღოს.

გვ პატრონია!..

ჯანდო. მონადირეს

მზად იარაღი!

ელიზბარ.

არ შეუშინდეთ!
სადაც წვრილია, დაე იქ გაუყდეს..

ელიბო.

მუსრი მაგ ძაღლებს ..

მათია. თანდას

რჩეული ხალხი, მოსამართლენი,
ადამრებელნი, ბრძენი მსაჯულნი!
ამ მუხის ძირას კანონსა სტედდენ.
და გზას გვიკვლევდნენ. თანდას
ჯერ კიდევ ხალხის გონებიდან არ იომოფხვიროლა,
რომ წინაპარნი შენი მოდგმის ერს წინამძღვრობდნენ
და როგორც ემით შთამომავალს, ხალხს იმედი აქვს,
შენც უწინამძღვრები!..

ეს მუხა არა მარტო შენი საკუთრებაა,
ყველას ეკუთვნის წმინდა ნიში და მოგონება!
უნდა დაიცვა..

ჯანდო,

დაიშაღენით!

ელიბო. მონადირებს

ნებას არ მოგცემთ!

ელიზბარ,

პირველი მე ვარ წინააღმდეგი! აბა, ვინ მომდევს!
მონადირებით შეახერხა. ჩოქქოთი. ერთმა მონადირემ ელიზბარს ხე-
ლი სტაცა. სხედენ თანდას უფურებენ.

I გლეხი.

მოიკცა, მოხუცო! დაე, თანდიათ თვით გადასწყვიტოს!
II გლეხი.

ხელს არ გავანძრებ, სანამ თანდია არ გადასწყვეტავს.

დიდა.

შვილო, ეს ხალხი...
ეს მუხობლები...

გელოდებიან, გამოფხიზლები.

III გლეხი.

აბა, რას გვეტყვის, ყური დაუგდეთ!
თანდია.

სიხუმის შემდეგ მკვეთრად-თითქოს რალაცას ყურს უდგებდეს.
დაე მოსჭრან!

დიდა.

აფურთხებს, სხედენ შეკრებიან.
ფუი! იყავ წყეული!
თანდას შეაფროლა. გასწორდა, შემდეგ სახე ჩამალა.
ჯანდო. ელიზბარს.

ჩამოგვეცალე ყბელო ბებერო!
მონადირებს.

აბა, მოსჭერით!

ელიზბარს გამოადგენ ხელისკრით. მონადირეები მუხას მიესვენან,
ხალხი თავს იყრის ერთ ადგილს. ცულის რახები.

დიდა.

სამწილო კვირებით ხელთან შირბენს ხელგა გაშლილი.
მაშ მეც ამიხეით! მაშ მეც ამიხეით!

ჯანდო.

უნემად ხელს კრავს და გადმოადგებს.
წა, დაიკარგე შე ტებრუხანავ!
მათხას გადაკრავს, ხალხი შეოჩქოლდა. მონადირეები სჭრაინ და
ელოდებიან ხის წაქცევას.
თანდია გალახულ დიდას დასცქერის შემარწუნებელი ღია თვალებით.

თიბო.

თანდია, დედა ვაგლიახეს და კიდევ სდუმხარ?
ელიბო. თავისთვის

და—და—და!

თანდია გაბარზებული. გაფთვრებული დედას თვალს არ აშორებს
წულში ამბარებს. ჯანდოს თვალს გადავლებს. შემხუთული სიფ-
მე. თითქოს თანდია მიგარდება მტერისაო, მაგრამ დაღმეკილი ღიბი-
ლით თავს მოიბრუნებს და ჩუმად:

დაე, მოსჭრაინ!

ხალხიდან წნენ გამოიჭრება და თანდას ხელგებს უტოვინს.

ნენე.

თანდია ჩემო! ო თანდია! შენთვის ვცინობდი!
ისევ ჩემი ხარ! ისევ ჩემი ხარ!
თანდია ხელს გაინთავისუფლა. გადაბაიჯებს და ქაზე ჩამოჯდება.

ჯარისკაცი.

ჭეი, გზა ბატონს! უკან დაიწით!

15.

იგივივე, ბატონი, ბაბული და მხლებლები.
შემოდის ბატონი, შემდეგ ბაბული, ასწან და ფრილონ

ბატონი. რამდენიმე მკვეთრად შუა გამოიღოს
რა ამბაია? რა მოხდა აქ?

ჯანდო.

აჯანყება, თქვენო ბრწყინვალეებავ!
ბატონი ხალხს თვალს გადავლებს.

გლეხები ნებას არ გვაძლევენ მოგვკრათ ეს მუხა!
და ზოგმა იარაღი კიდევ მოიშეილა.

ბატონი.

ეს ვინ გიბრძანათ?

ბაბული.

მე, უბრძანე! გთხოვ ასრულებას!

ბატონი.

კოტა შერცხვენილო და დაბნეული
ა! შექველად... არ ვიცი... დაიხ...

ჯანდო.

თვითონ პატრონი არ იყო ჩვენი წინააღმდეგი,
და ნებაც დაგკრიო.

ბაბული.

დაურცხველად გამოიწვევთ თვალთ უყურებს თანდას.
ახ! ნება დაგკრიოთ?

ნენე.

გვეთ თანდას
მაშ შენ მაგისთვის გიჩუქებია?..

ბატონი.

თითქოს რალაცა მოისახრა.
ძალიან კარგი! ხეს არ მოსჭრაინ!
მაგრამ ჯანდისთვის შემეძლოა თქვენი სიკვდილით დასჯა.
მაგრამ მისმინეთ: ჩემს ბატონობას თქვენ ვერ უარყოფთ!
კანონიერად დღეის შემდეგ თქვენ მე მიკუთვნით.
როგორც მმართველს ამ კუთხისაში, მისმა მფლობელმა
გამოიწვევით უკვე ჯარი და ვინც კრინტს დასძრავს,
არ დაინობებ, აფლითავენ ნაკუწ-ნაკუწად.
მინც თქვენს ზღირის დაღის რალაც ზღაპრული ბოდეა
და ამ ცრულ ბოდეას აძლიერებს სიგელ-გუჯრები,
რომელიც თურმე იწინება თქვენს რჩეულებში.
წინადადებას გაძლეეთ მომცეთ ის ქაილაღები,
თქვენთვის ნებით...

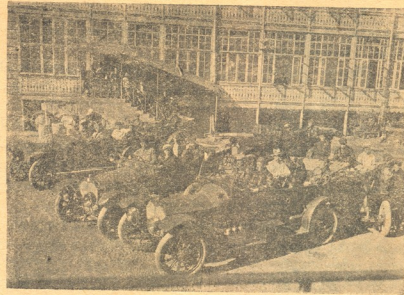
სულ ერთი არის, იმ ქაილაღებს დაკარგული აქვს
ძალა უფლება და იფლება გაუქმებულად.
ნაცვლად განიკმებთ პატიებას და შეწყალებას.

საბავთა აღმშენებლობა

როზა ლიუქსემბურგის სახელობის ქარხანა.

ავტო-განყოფილება. ა. კ. რკ. გზების სამმართველო

გადასახადის შემცირებას, მყუდრო ცხოვრებას. აბა, ვინ იცის, ქალღაღადები ვის ხელში არის? **ციბო.** თავისთვის. **ღმერთო!** ეს რა გქენ! წელან მას უთხარ! სწრაფი ჩურჩულით დიდდას: მოხუცებულო!

მე დაგინახეთ, ქალღაღადები შენ რომ გადმოგცენ და ეს თანდას ვაგუშვებდივინ! დედა თავბრუ დასხმულია. **ბატონი.**

თანდია! შენ ხარ გონიერი ყველა მათ შორის... შენ ჩვენ ქარზე ხარ აღზრდილი და კტყას მოიხმარ! შექვევლია შენ იცი თუ სად ინახება... გამოამელავენ და აიცილენ უბედურებას. მითხარ ვისა აქვს?

თანდია, სირუშის შემდეგ. დიახ! მე ვიცი!

ელიზო. (თანდია! შენ არაფერიც არა იცი რა!

დედა. (თანდია შეილო!

ნენე.

მიეცი, გავეზორდეთ!

თანდია.

არა! ვერ გეტყვით!

ბატონი. ანთება.

მაშ ასე არის? ჯარის კაცებს

დაჰქარიოთ, ვიდრე არ გამოტყდეს!

ჯარის კაცები მიიწვევენ.

ელიზაბარი რამდენიმე გლუბით წინ გადაელობებიან.

თანდია.

დამშვიდებული.

ამაღო ცდილობთ! სიტყვას არ დაეძრავ!

ნენე.

თანდია ჩემო!

ბახუღი. წინ წამოდგება.

მაშ არც მე შეტყვი? მე, ბახუღიას!

თანდია.

თვალბში უშუტრის, მაგრამ შენმდე თავს დახარის და ზურგს შეატყვებს. მამინაცაღს.

მე მომანდეთ, ბატონო ჩემო, შევიტყობ ყველას. გამომიგზავნენ სასახლეში და სიტყვას გაძღვეთ იგი გუჯერები, სიგელები თქვენს ხელთ იქნება! გადის. უკან მისდევენ: ასლან და ფრიდონ.

16

იზინივე ასლანის, ფრიდონის და ბახუღიას გარდა. **ბატონი.**

გქვიანად უკან სცილს გაყოლებს, მას გაუგზავნეთ!

მე უნდა გავხედ მასთან აწიოყობისა! ჯარისკაცებს შეიპყარიო!

ნენე.

დღეი! ხომ ჰხედავ, დღემდე ის უყვარს!

ბატონი წასასვლელად მომზადებული.

თან წამოიყვით!

დედა.

შეჩერდით მცირეს!

აკანკალბულ ხელბით უბიდან ქალღაღადს ამოძრობს.

აი ეს თქვენი სიგელ-გუჯერები...

იყავით კოლუნო, შეჩვეებულნი!

ხალხმა ამოიკვნესა. ჯახლო უხვად ჰპრუნეს ქალღაღადს და ბატონს გადასცემს. ხალხი მისკენ მიიწევენ, მაგრამ ჯარისკაცები შეაჩერებენ.

ბატონი. ჯარისკაცებს.

ვინც კი მიიწეულმა ფეხი დასძრას, ესროლეთ ტყვია!

თანდაიხე უჩვენებს.

წარმოადგინეთ იგი ჩემთან!

შენ, მოურავო! ამბობებაში მონაწილენი

ყველა შეიპყარ, შებოკილნი ჩემთან მოიყვა!

უხვად გადის თანდაიხე. ნენე კვილით აცილებს იხიხის: ჩემო თანდია!

მიყავით. ხალხი ამოიკვნესებს, როგორც ერთი კაცი.

ელიზო მიმავალი მუქარიო.

მე გამცემთ პასუხს...

ელიზაბარ მრისხანედ დედას.

რა ჰქენ, ბებერო!

დედა შწარედ იცის ჩაწყვეტილის ხმით.

სულ ერთი იყო შეილი გაგცემდათ!

ფარდა.

სანდრო შანშიაშვილი.

შალვა ქიქოძე

მე არ ვაპირებ ამ შემთხვევაში დავეწრო შალვა ქიქოძეზე, როგორც მხატვარზე. ეს წერილი არის მხოლოდ სიხარული მეგობრების.

შალვა ქიქოძე სიკვდილის შემდეგ, ყველასათვის მოულოდნელად, დაბრუნდა საქართველოში როგორც მხატვარი და შემოქმედელი.

ტფილისში მიღებულია გარდაცვლილი მხატვარის მხოლოდ რამდენიმე სურათის რეპროდუქცია. საბოლოო სიტყვის თქმა ქიქოძის შემოქმედებაზე ამით არ შეიძლება, მაგრამ მაღლებულია საკმარისია იმისათვის, რომ ქართულმა მხატვრობამ მოულოდნელად უკავშირდეს შენაძენ.

არადა აღმანიები, რომლებიც გახსენებდა და თუ გენებათ მათზე წერაც სიამოვნებდა. მაგრამ ხშირად თუ ეს არ ხდება, ამას თავისი მიზეზები აქვს: ხომ ვერ დააძალებ ხალხს იმ კაცის გახსენებას, რომელსაც არა აქვს სახელი, რომელიც კვიძო ინტემის საგანია, რომელიც არაფერს ეუბნება სხვას! ასეთ პიროვნებაზე წერა, მით უფრო როცა ის არაა ცოცხალი, შეიძლება დაემსგავსოს სამლო-ვიარო განცხადებას, რომელსაც ქირისუფლები ბეჭდავენ გაზეთების უკანასკნელ გვერდზე.

იხლა ეს უჩერებულად აშორებულა. შ. ქიქოძეზე შეიძლება წერა როგორც მხატვარზე და ყოველ უმნიშვნელო გახსენებასაც აქვს თავისი გამართლება.

მაატობის ეს აღსარება გარდაცვლილმა მეგობარმა, მაგრამ ეს ასეა.

მე არც მოგონებას ვწერ მხატვრის ცხოვრებიდან. ის მაინცა და მაინც არ იყო მდიდარი, ყოველ შემთხვევაში 1919 წლამდე.

გავიხსენო მოსკოვი 1913—1917 წლებსა, რომელიც ჩვენ გავატარეთ ახლო მეგობრობაში, ლათინური კვარტლის (კოხხა), ან ყველა ქართველი სტუდენტისათვის ცნობილი კარაკინის სახლი ტვერისკაიანზე (ეს იყო თითქმის ემბოზა, სადაც სტუდენტურ ნათლისღებას იღებდნენ), იქვე საბოლოოში კუმობივით დაწყობილი ოთახები, და ამაღლაზრდა მხატვრის ოთახი, ოთახი ლაბორატორია, აქრელეფული სურათები, ფერადებით და ჩემთვის „მყუდლო საბანე“ საღამოობით?

მაგრამ ეს ექნებოდა აგრეთვე მოხიბობა საკუთარ თავზე, ეს კი ამ შემთხვევაში უნებართვად და ამიტომ უნებურათ უნდა გადავდგა მეგობრობით და ინტერესი განმთარია მრავალი საღამოების მოგონებები.

მოსკოვში შალვა ბევრს მუშაობდა. მისი ოცნება იყო სამხატვრო აკადემიაში შესვლა. აქ კი ძნელად იღებდნენ. რუსეთის ყოველი კუთხიდან ჩამოდიოდნენ ახალგაზრდა და მოსწივენი მხატვრები, ყველას უფლდა აკადემიაში შესვლა, მაგრამ სასტიკი კონკურსის შემდეგ ცოტა ვინმეს ეოცნებოდა ეს ბედნიერება.

— შეიძლება ეს რუტინაც არის, მაგრამ თუ გინდ მხოლოდ იმიტომ, რომ დაიჯერო მხატვარი ვარ, აკადემიაში უნდა მოვხებდე!

და ის არ მიეცა სასოწარკვეთას, როცა ორჯერ ზედღებ ჩასტრეს კონკურსზე.

მესამედ შ. ქიქოძე მოხვდა აკადემიაში. მიიღეს პირველთა შორის. მაგრამ ეს აღარ იყო მისთვის დიდი სიხარული. წინა წლების განმავლობაში, როცა თავგამეტებით მუშაობდა, ეცნობოდა როგორც მხატვრობას, ისე ლიტერატურას, ის თავისთვისაც შეუმჩვენებლად გაიხარდა, მეტს მოითხოვდა თავისთვისაცა.

მუშაობდა შ. ქიქოძე მკაცრად დღე, დაღამებამდის. ამ დრომდე ის არავის აძლევდა ნებას ხელი შეეშალა მისთვის.

სამავიეროდ საღამოდან ჩვენ ვეწყებდით ახალ ცხოვრებას. დღამდებოდა და გავდიოდით ლათინური კვარტლის კუმობივად დიდ ქუჩებში. ჯერ ტრიონხარის ლუბანებზე და შემდეგ, როცა დაგვიანებდით დაბრუნებულმა მგზავრები ქაფებში მხოლოდ მაგიღებზე თავდაყარა დალაგებულ სკამებს ვხვდებოდით. უკანასკნელად ვთბებოდით „ჩაინებში“, სადაც ორსულ ქალებზეთი გაბერილი „კეკეები“ (მეტიულები) ფინჯანებიან ზვინავდნენ ჩიას.

შალვას ყველა კიდევ ორი მეგობარია—ჯოხი და ქინძისთავი. ჯოხი ან უკეთ რომა ესთქვა, ჯოხის თავი—არ მიყვარდა. მის სახეს ყოველთვის გიპონხ ქვეშ ვაყავდი, მაშინებდა. მეტი სიხარულით ვაფულებდი ხოლმე შალვას კარებს, როცა მას შემთხვევით შინ რჩებოდა ჯოხი.

შალვას მეგობრობა ამ ნივთებთან ბოლომდე გაგრძელდებოდა. მხატვარი შესისხორციებდა მათ და ბოლოს გაუთხანსწორებდა ისინი თავისთავითან. მხატვარი ზის მათთან როგორც მოქალაქეთთან საიდუმლო სერობაზე (სურათი: „მხატვარი, მისი ჯოხი და ქინძისთავი“).

არ მახსოვს, რევოლუციის ხანებში იყო თუ არა შ. ქიქოძე მოსკოვში. ამ თვეებიდან მოგონებაში დარჩა მხოლოდ თოფები, ყუმბარების ხმა, სისხლი და მიტინგები გააფურებული ხალხის.

შალვა დაშვდა ტფილისში, მას ჰქონდა ორი ოთახი იზმიაილის ქუჩის ერთ შესახვევში. ოთახები იყო ცივი. გვენატრებოდა ცეცხლი, სითბო, აქაც ბევრი მუშაობდა უზღებოდა. ერთი მზრით—თავისი სამუშაო, მეორე მზრით—ხალტურა. ხალტურა კი აუცილებელი იყო.

როცა ძალიან საჭირო იქნებოდა ფული ჩვენ ეწყობდით უხვი მეცენატის უეცარი მოსვლის ინსტინქტივად.

— აქ სცხოვრობს მხატვარი შალვა ქიქოძე? — ეს მე ვარ!

მეცენატის ფრთხილად შემოიღის ოთახში, ათვალეიტრებს სურათებს და ირჩევს მათს შორის „ავტოპორტრეტს“ და რამდენიმე სურათს მითოვს ცხოვრებიდან.

ამ „ხუმრობას“ არც სულ უმნიშვნელოდ ჩაუვლიდა. მხატვარმა უფრადლება მიაქცია თავის სურათს „ავტოპორტრეტს“ და თამამთ წაიღო ის ტფილისში გამართულ მხატვრების გამოფენაზე (ეს სურათი შეიძინა ბროუნელმა გალერეამ).

მე არ შევიფიქვარ, როცა ქიქოძის მრავალ უმნიშვნელო სურათებში ამ სურათისათვის მიმიქცევია უფრადლება. მხატვარი წასულა ამ გზით და ბოლოს შევხვდებოდი შეუქმნია („ესაწანელი ქალის პორტრეტი“, „იამონელი მეგობარი მხატვარი“).

როგორც სწავს დიდიხანიდან უტარებია და გამოუტანჯია მხატვრის საქართველო. ის, რაც აქ იყო გამოუტანეს მოთხრობების უბოლოდ ილუსტრაცია, ვერისი და ფშავ-გესურეთის პერზავეები, ბოლოს გადაქცეულან საქართველოს გრძნულად სულთა („ხესურეთი“ „გურია“).

არ ვიცი რა არის შ. ქიქოძის ის სურათები, რომელიც უცხოეთში დარჩა. მაგრამ მინდა ვთქვათ, რომ ისინიც საგულთხმობა, ამის უფლებას ვაძლევს საოცარი სწრაფი ზრდა მხატვარის შემოქმედებისა რაღაც ორიოდ წლის განმავლობაში.

სიკვდილს მწარე სინამდვილეა. მაგრამ სიმწაყე ნელდება მით, რომ თითქმის ახლომდებარე დაიფრეყების შემდეგ შალვა ქიქოძის მაგიერ დაბრუნდნ მისი სურათები,—ეს უტაბედი სიხარული ქართული ხელოვნებისთვის.

სტეფანე კლდიაშვილი.

ძუკუ ლოლუა

ძუკუ ლოლუა

ტკბილი მომღერალი და მისატურე, მაგრამ ჟინიანი და თავდადებელი: ჩვეულ არ იყო უკანდახვებს; რასაც გადასწყვეტდა, უთუოდ სისრულეში მოიყვანდა. ძუკუ ლოლუა საბედისწეროდ იყო გატაცებული მუსიკით. ყველაფერზე ძვირფასი მისთვის ქართული ხალხური მუსიკა იყო. ის მუდამ ხალხში იყო: ხალხიდან სწავლობდა სიმღერებს, ამშვენებდა და ისეც ხალხს ასწავლიდა. ძუკუ განსაკუთრებული და ერდად-ერთი მცოდნე იყო მეგრულ და აფხაზურ სიმღერების. დიდათ აფასებდა გურულ, ქართულ და კახურ სიმღერებსაც. აი, თვით ძუკუ ლოლუას შეხედულება ხალხურ მუსიკასა და პოეზიასზე:

„ძვირფასი ხალხური სიმღერებია, რომლებიც ჩვენი ხალხის ქაობი გრძნობის გამოხატუებია, რომელიც ნათლად ისახვის მთელი წარსულის შინაარსს, უმანკო, ტკბილი ოცნებანი—ლამაზი, დინჯი და მშვენიერი (ცეკვა-თამაში და ჩვეულებანი—ყოველივე ეს გვეკარგება. ჩვენ კიდევ დაბეჯითებით მოვითხოვთ რომ ქართველი ერის გამოჩენილი მუსიკოს-კომპოზიტორები დაუახლოვდნენ ხალხის რჩეულ მომღერლებს, თუ სურთ უკვდავება და სულის სიმრეცე ეროვნულ ხალხურ ჰანგებით შეამკონ თავიანთი ნაწარმოები. ამით ისინი უპირავე საოპერო მასალას შეიძენენ და ერის კულტურასაც უკვდავს ყოფენ: ამით საკუთარი კულტურა არ გაითქვიფება უცხო კულტურაში პირ-იქით დაიფარება, თუ მთელ საქართველოს ყველა კუთხის ხალხურ სიმღერებს, ხალხურ ზეპირ პოეზიას და ცეკვა-თამაშს შემოვიტანთ ერთ მილიან დიდს ოჯახში.

ეს იქნება საკუთარი განძი, უცნეელი დედანი, რომელიც ხელახლებლად შეენახება მომავლ თაობას.

ამავე დროს დაგროვდება მრავალი საისტორიო მასალა:

ხალხური ჰიმნების შემკრებებთან და მომღერლებთან ერთად საჭიროა რომ ასეთი პირები მოეფინონ სამშობლოს ყველა კუთხეს—მოეწყოს მათი დაზმნარე საზოგადოებები, რომელნიც საჭიროების მიხედვით ესტუმრებან და და ქალაქ მათი ნამუშევარის ერთგვარი კონკურსის გასამართავად. აქ მოწონებული ჰანგები გადაღებული იქნება რჩეულ მუსიკოს-კომპოზიტორების მიერ ნოტებზე. ამგვარად დამუშავდება, შეიკრიბება და შეიქმნება საერ-

თო განძი. გარდა ამისა ასეთი მუშაობა იმ საარგებლობასაც მოვეტიტანს, რომ გაიწვრთნება და ასპარეზზე გამოვა ერის ისეთი შვილები, რომელთა ნიჭი ამ გამადაც უქმნად არის და ვერ პოვებს საშუალებას გაიწვრთნას და განვითარდეს.

განა ჩვენ ცოტა ვიცით შემთხვევები რომ ნიჭით დაჯილდოებული პირები უჩინარად დაიხოცნენ და მათ შინაარსით მდიდარი, მაგრამ მკრთალი ნამუშევარი დავიწყებას არის მიცემული?

ვინ ჩამოთვლის რა ძვირფასი პარგალიტები ჩაუტანიათ თან მიწაში ჩვენს სახელგანთ მომღერალ-მგალობლებს ანტონ და დავით დუმბაძეებს, დიტო ჯალაგანიძეს და სხვებს ჩვენი დაუღვევობით და უფურადღებობით.

განა ჩვენი ვალი არ იყო, რომ გადმოგვეღო მათგან მათი მშვენიერი, ძვირფასი სიმღერები, სძლისპირები და საგალობლები?

ვამბობ—ვიმაროთ, რაც დავკარგეთ ჩვენი საერთო დაუღვევობით. დღეს ამ დარგში ასეთი თავისუფალი მოქმედების საშუალებაა და ჩვენი საერთო ვალია, ვისაც როგორ შეუძლია ემსახუროს ამ საქმეს. განა მისატყვებელია ჩვენთვის—აფხაზების სიმღერებს არ ვიცნობდეთ?

ამბობენ, სიმღერა ჯალისნური საშუალებაა ერის სულიერად ამაღლებისათვის. და თუ ეს მართალია, მაშინ ჩვენ მეტად შევიძლია ვიამაყოთ, რადგან ჩვენ წინაპართა უამრავი ჰანგები შეუქმნიათ და, მასთანადავე, ისინი მალალი სულით ჩვენი ხალხი ყოფილა.

ამასთანავე ჩვენ ვიცით, რომ არა ერთსა და ორს ევროპიელს და კრძიდ რუს მუსიკოს კომპოზიტორებს უსარგებლობია ქართულ ხალხურ მგლოდიებით თავიანთ კომპოზიციებისათვის. მაგ. რუმინშტიკი, დარგომესკი, სეროვი და სხვები დიდად აფასებდნენ აღმოსავლეთისა და კრძიდო ქართულ ხალხურ სიმღერებს.

და თუ უცხონი გვატყვევდნენ ყურადღებს და გვაფასებდნენ მით უფრო ვალდებულნი ვართ ჩვენ თვითნი მივაქციოთ ყურადღება ჩვენს ფასდაუღებელ მუსიკალურ სილაროს.

ისტორია და მაღლიერი ერი არ დაივიწყებს ამ დარგში მომუშავეთ—ეს არც ისე მიუწვდომი საქმეა და მე დაბეჯითებით მოეწოდებს სიმღერის მოყვარულთ და და მუსიკოს კომპოზიტორებს ამ მიმართულებით მუშაობისაკენ. ქართული ხალხური მუსიკა ღირსია ყურადღებისა.

აი, როგორ სწერდა ძუკუ, როგორ აფინებდა მოეწოდებდა ქართველ მუსიკოსებს ქართულ ხალხურ მუსიკასკენ.

ძუკუ ლოლუას, როგორც ლოტბარს და მომღერალს იცნობდა მთელი საქართველო, მაგრამ განსაკუთრებული და ნამდვილი სიყვარულით ეპყრობოდა მის დასავლეთი საქართველო.

ვასკულ წელს ფოთსა და ქუთაისში დიდის ზეიმით გადაიხადეს ძუკუს მუსიკალური მოღვაწეობის 25 წლის თავი.

უკანასკნელი მისი მიზანი იყო სრულიად საქართველოს მუსიკოსთა და მომღერალთა კონფერენციის მოწვევა ქ. ქუთაისში. მაგრამ აღარ დასცალდა. მოულოდნელმა ავადმყოფობამ დაადღმა ტკბილი მომღერალი. დაასაფლავეს ტფილისში ნიკოლოზის სასაფლაოზე.

ბიოლოგიური. მეზაგარის წერილები).

სალამო ხანზე უახლოვდებოდა ანანურის კარს და შევიდოდა ვიწრო ხეობაში, საიდანაც მთიულეთის ქვე-რა ნაწილი უნდა გაშლილიყო. აგერ გამოჩნდა ანანურის ეკლესია ციხე გალანებით კვალად არავგი, აქამდე მიმალული, გაიშალა ოდნავ ანანურის მიდამოს კედლებიც. თვით ციხე ამართული სოფლის ზემოთ და შუგ ეკლესია თავის ჩუქურთმებით რაღაც ამჟამად გამოიყურება ეს სიძველის მლიარებელი, მაგრამ არა ნაკლებ ამჟამად შეცსკე-რით ჩვენც ჩვენი ახალგაზდური მისწრაფებით. და მივიწვეთ მთიულეთისაკენ ახალი კულტურის, ახალი ცხოვრების წარმომადგენელნი.

ციხე ეკლესია დასაწყისია სოფ. ანანურისა. თვით სოფელი არაა დიდი. სამხედრო გზის პირად გადაშლილი მას ერთგვარი გაქალაქება ეტყობა ნაწილობრივ, რაც მე მგონია უკარგავს მას ძველებურ კოლორიტს.

სოფლის თავში გვიხდება გაჩერება, მავალა (ავტომობილი) მიგვაქროლებს კვლავ პირდაპირ, ზემოთ, ჩრდილოეთით. ფასანაურამდის გვაქვს 21 კილომეტრი. ანანურიდან ფასანაურამდე ქვემო მთიულეთია. ვიწროთ მიდის ხეობა. სოფლები ნაკლებბადა. გავიარეთ სოფელი ციხის ძირი. მის ზემოდ მალა მიახუტ ციხეა. სოფელი სასტუმრ ზედ გამოკრილი აქვს—ციხის ძირი. შემიდეგ სოფელი ჭარ-თალი. ზღიდზედ გადავიდვართ ჯერ სანდის ხეგს, მერე ხანდის ხეგს. ყველანი ვართული ვართ ამ ბუნების ცვა-ლებლობის სწრაფი შეთვისებით, არვის გძობობს დაქან-ცულობას მაგრამ, აი, ის თვალწარმატაცი ადგილი, სადაც არავგი ორად იყოფა. ერთი შტო მთიულეთიდან მიმავალ რომელსაც ჰქვია თეთრი არაგვი და მეორე ხეგსურეთი-დან, რომელსაც შავი არაგვი ჰქვია, და შეირთულილი მიეგანება ქვევით ანანურისაკენ, ანანურიდან კი მცხეთის-აკენ მტკვარში. დიდებული სურათია ორი არაგვის—თეთრისა და შავის გაერთიანება გუდამაყურის ხეობასთან აქვეა ფასანაური, საზღვარი ქვემო და შუა მთიულეთის. ფასანაურში შეუხვითი მარცხნით და ვერ შევიანჩნით, თუ ჩვენს წინ როგორ გადამიშალა ფასანაურის საგვარკო მი-დამოები; აქ დასაწყისში ხილია. ამ ხილზე მიდის გზა ხეგ-სურეთისაკენ. ხეგსურეთი ხომ დღესაც ჩვენ საზღვარი კუთხედ მიგვანჩია, გვაროსანთა დროის კუთხეთ, სადაც სასტუმო დაწესება ძველი საუკუნეთა ტრადიციები, ნენ-ჩვეულება; ხეგსურეთი ყველა ქართველისათვის ის საოც-ნებო, გემობობის კუთხეა, რომელსაც ვერ მიუღდექით და რომლის ამბები ჩამოაქვს არა ნაკლებ გმირულ არაგვს.

ფიქრებით ვატაკებულნი -და გუდამაყურის ხეობას შემეცქერალნი გამორკვეულნი არ ვიყავით, როგორ შეე-სრილიდეთ ფასანაურში, სადაც ურთ სასტუმროს ეგზოში ჩვენს მავალა მოთავსდა. მზე აღარ ჩანდა. იქვე წყაროს-თა ვაჰსუფთავდით, დავლაგდით ერთ მოზრდილ ოთახში. ისევ გვიფანტეთ ფასანაურის მიდამოებში. გუდამაყურის ხეობით გზა მიდის ხეგსურეთისკენ ჩრდილოეთით, ოდნავ აღმოსავლეთით იხრება. ხეგსურეთის მხედში ვიწრო კლდე-ვან ბილიკებით, შვე მთებში, რომელნიც ზაფხულშიც თოვ-ლითაა დაფარული. აღბად იმისთვის არის იქიდან გამო-მავალი არაგვის შტო შავ არაგვიდ წოდებული, რომელიც

იმით გავმსხვავებთ თერთ არაგვს, რომ უკანასკნელი მოსრი-ავით მთიულეთის უფრო დაბლობ ადგილებში, სადაც თვით მთები მთეთროა—მოწითალო და მასთანვე ლამა-ზად ამუწანებულა. ფასანაურის მიდამოების ხილვით ჩვენს სამეცნიერო კვსპტიციის წევრები დაღამებამდის იყვნენ გაართუნნი, რის შემდეგაც ყველანი შეიკრიბენ სასტუმ-როს ეგზოში, სადაც პროფ. დიდებულებს ირგვლივ შეკ-რებილიყო ახალგაზდობა, რომელნიც ჭოგრის საშველე-ბით მოვარესა და ვარსკვლავებს აკვარდებოდენ. მთის ზემოდან მივარებ ვაანათა ფასანაურის მიდამოები. ყვე-ლა ცდილობს ჭოგრით შეხედოს მთვარის ახაზულობას, რიგში ჩაგდა ხაზბო.

27 აგვისტოს დილის 4 საათზე გავგაღვიძეს. წა-მოვდექით. ჩალაგება დაიწყეთ. მორბუტულა. 5 საათი იყო, რიდესაც გზას გაუდექით. ფასანაურიდან გზა მიდის მარცხნით მლეთამდე მიელს შუა მთიულეთით. შევე-დიით თეთრი არაგვის დია ხეობაში, გადასარეთ ჭარ-ხლის ხევი. გზაგზა მთებიდან ჩამოჩხუჩხუბებს წყლები. აღ-ნიშნულ მიდამოებს ხანდურეთს ეძახიან. ძალზე ცივა. აპა, პირდაპირ მთის წვერო შეწითლდა, ეს მზის სხივების პირველი ფენი იყო. დღითაან გადანათდა მთელი შთა. მზემ ჩვენამდინაც მოაწია. შევიბით ცოტათი. შუამთო-ლეთი სასტუმო გადაიშალა ჩვენს წინ, არაგვის ორივე მხარე დაფენილა სოფელით. სოფელი ძლიერ პატარე-ბია, სამი ოთხი სახლია თითოში. სოფელში თითო გვა-რეულობა ცხოვრობს და ხშირად სოფელს მცხოვრებ-თა ვაგარეულობა სახელს უწოდებენ. ლამაზად არის ეს პატარა საგვარეულო უღვევით ამართული მთის ფერ-დოზე; რაც უფრო ქვემოდა არაგვთან, მით უფრო აყვი-თილესული მიდამოები, რაც უფრო მოცილებულია არაგვს და ზემოთ არის, მით უფრო ამუწანებულა მიდამოები. ეს იმის ნიშანია, რომ ქვემოლ უკვე მწიფდა პური და გა-ხურებულნი მუშაობაა. მთიულები პურს მკიან. ფერდოს ზემო ნაწილებში არ ჩანს კაცო, რადგან პური არ არი შემოსული.

მეტად წარმატაცია მთიულეთი, რაღაც გაშლილობა, თავისუფლება შემოგქეჭრის, რაღაც დაწყნარებული სილა-მაზე ვაღვლესება.

ჩვენ შესვლქვეით მთიულეთის მიდამოებს, საგვა-რეულოებს, მთიულთ მუშაობას და თვით მთიულეთშიც ვპოულობთ მოვალნიარ სურათებს. ერთფეროვნობას არა აქვს ადგილი.

უკვე შევიდვართ მლეთის ხეობაში. გზა მიდის ზე-მოთ, მიდამოს ჰქვია ქვეშეთი. მლეთში ვართ დილის 7 ლ. 20 წ. ყოფილი სადგურო განადგურებულა. მერბობა ინგ-რევა. სოფელი მლეთი მთის ფერდოზეა. მთაში მოსჩანს თითოთროლა სახლი კოშკებით სუანეთის მავარი. გავ-ცილიდთ მლეთს, იწყება დიდი აღმართი გუდაურის გა-

1) გასული წლის აგვისტოში, პროფ. აღ. დიდებულის ხელ-მძღვანელობით მონენარკვევებზე ავიდა საქართველოს გეოგრაფიურ ინსტიტუტის სამეცნიერო თესადგურო (18 კაცი), რომლის ერთ ერთი წევრის-მონაწილის დღიურიდან შემოკლებით ვიტყვადთ მცირე რედაქცია.

დასავალზე, როგორც მას ეძახიან ჯვარის გადასავალზე, ანუ ჯვართაყელს.

მიხედულ მოხვეულად მიდის გზა ზემოთ და ზემოთ. ნელნელა მიიწვეს ჩვენი მავალა, აღმართი დიდია მასთან-ვე საშოში. ქვეშ რჩება მლეთი. ერთ ადგილას მავალა შევიარეთ. ანდორია გვიჩვენებს ლომისის ხატს, რომელიც მლეთის თავზე მალა მთაშია ამართული. მთიულეთში დიდი პატეისციკმა აქეთ ლომისის. „ლომისის მადლმა“ — შირად გაავტოვებ მთიულეთ შორის. მაისში ლომისის დღე-სასწაულზე მთელი მთიულეთი, კვირით რჩება. იქ ხვდება ერთმანეთს მთელი მთიულეთი, ლომისი მათ აკავშირებს, აერთებს. ლომისის ეკლესია ძლიერ მოსჩანს მლეთის მთაზე. კვლავ არის მივიწვეთ. არაგვის ხეობა სულ დაბლა გვჩრება. შიშით ვანაბულენი ვართ, უფსკრულის პირად მივიდევართ. წინ მოჩანს მალაღი მთა, რომლის თავზე ალაგ-ალაგ თოვლია და მის ქვემოთ თეთრი არაგვისი და-საწყისი. გავედინე კაიშაურის ველზე, რომელსაც მარჯვ-ენით დასქუპრის ციხე „ცეცხლის ჯვარი“ თავისი კოშკით ირგვლივ ველზე მოსახლეობა ამ მიდამოებში საუკეთესო თივა მოდის. მთიულთ მოაქვთ რაღაც წნულეები. გამოირ-კვა, რომ ეს არის თივის ქვეშ შესადგმელი ანუ საძირ-ე. რომელზეც თივაა დადგმული და მხოლოდ დათოვის შემ-დეგ გამოამზავენ თოკით უღელს და მოსარიალებენ სოფ-ლაშდის. საერთოდ მთაში ამ საძირეს სათარს ეძახიან. მავალა (ავტომობილი) ზეუთი მიიწვეს გუდაურისაკენ. გზა გზა გვხვდება მთიულეთში ბევრგზა, რომელნიც მავალა-ში ბლუჯა-ბლუჯა უვლიდნენ გვესვირან, ჩვენც ფულებს უყრიან. შევიდევართ გუდაურში და ჭერდებით დასანაყ-ბრებულად. შევხვებით კვერთხს, რძე, ყველი. პური თან ბეჭონდა. ესაუბრებოთ. დიდებული ყველია, თუთუნზე გაე-ცაქვით. ფულით არ გვაძლავდენ.

მლეთიდან გუდაურის სადგურამდის 14 1/2 კილო-მეტრია, მხოლოდ ტელისიდან 123. თეით გუდაურში სი-მაღლეზე 2200 მეტრია, ჰაერწნევა 589,5 მილიმეტრი, თბიერება კი 12,9 მენკია (გრადუსი).

გუდაურში ავედით მლეთიდან 7 1/2 საათზე, გულაუ-რიდან ვაგსწვით გადასავალისკენ სრულ 8 1/2 სათზე. კვლავ ახალი სანახაობები. ვაედივართ ხელოვნურ გვირა-ბებში, რომელიც სავანებოდ ვაშენებულა გზაზე მისი. ძირას, რათა საშოშ ადგილებზე მთებიდან ჩამოწოლილი ზევაი გვირახოს სახურავით პირდაპირ უფსკრულში გადა-ვიდეს შორს, ძლიერ დაბლა, სადაც იწყება არაგვი; უკვე თვალს ვერ უწევდით და ვადაუდვისას გულიც გვიცდეს. ასეთი გვირახოები ვაევიართ ხუთი. ერთთან შევივრდით, სწორედ იმ ადგილს, სადაც ხუთიდან გამოსვლისას ერ-თი შოფერი თავის მავალათი რამოდენიმე წლის წინად პირდაპირ უფსკრულში ვადაწვილა. საშინელი გადასახე-ლია. ათვალუწვდენი სიღრმე. მივიწვეთ წინ, გამოად ჯე-ვის გადასავალი. საყარაულო სახლთან, სადაც ქვაზე წარ-წერა ვაემაწვენს, რომ ჯვარის უღელტეხილზე ვართ, შეე-ჩერდით რამოდენიმე წამი, სანამ ჩვენმა წევრებმა აამუ-შავეს ხელსაწყოები. სიმაღლე უღელტეხილზე 2332 მეტ-რის ტოლია, ჰაერწნევა 570. მარჯვნივ მოჩანს ორასი მეტრის მანძილზე ჯვარი. გუდაურიდან გადასავალამ-დე ანუ ჯვართაყელამდე ვიარეთ ნახევარი საათი. 9 საათი იყო სრული, ჯვართაყელზე რომ შევიჩრდი. აქედან კი გადასახედა მოხვევთა მიდამოებისაკენ, საით-კენც რამოდენიმე წუთის შემდეგ დავეშვით, დავეშვით ვაშას ძახილით, აღფრთოვანებით, იმ კუთხისკენ, რომე-ლიც აღექსანდრე ყაზბეგმა საკართევლოს ტაყინი.

ი. ახლანიშვილი.

რეკომლიუხიონარი.

I.

როდესაც ქარი ქუჩის ბაქანზე ტიროდა როგორც ობოლი ღირი, ვარსკლავთა კრებაც არ სჩანდა ცაზე და ღამე ტოკდა სულ განაწირი; მაშინ ნესტიან მიწის სარდაფში მშობიარობდა სნეული ქალი. ნათი არ ედგა ცოდვის ღამეაში და მფლობელ ბნელეთს ვერ სჭერდა თვალს; დახეულ ძველმან ქვეშაგებიდან ისმოდა კენესა, ზმუილი მწარე; გადმოსდიოდა ქალს თვალებიდან წაშვების ცრემლი, ცრემლი მღვლარე; გაბობილ ბაგეს სწყვდებოდა წყევა და საყვედური, მღურება ბედის; ო, რისთვის ვაჩნდა ამ ქვეყნად ევა და მიმიე ტვირთი საცოდავ დედის! ქუჩიან ბალიშს თმები ფარავდა და წყვილი ძუძუ მკერდს შესქნობოდა, გვიან რაივილი გულსა სარავდა და ივით ქალი დნებოდა; შრომით დაღლილი კუთხეში ქვარი

გულ დაისრული უმზერდა სნულს; გარედ მრისხანედ წიოდა ქარი და აწყვდებოდა ფანჯრებს დამტვრულს. მალა სართულში ვიდაც როიას კლავიშს ამტვრევდა ცნებით დამივრალი, და ფანჯარიდან ფთხებით სრიალს უმზერდა ნაზად ჰანგით დამტკპარი. და დებადა ბავშვი კრულ დიდას საშო დამივარამა ამოიგვინა, თან დააყოლა ბავშვს გულის სევდა და გაბზარული შეე-ბედის მინა. ბედკრულ ცხოვრების ჩანჩქების ჩქერას ბავშვი ტირილით მიესალამა; ამცნო სიცოცხლის მწარ-ტკბილი მღერა, ქარმა კარები დაუკაქუნა.

II.

დადის ქუჩაში სახე დამქნარი, დაოგნებული და ფეხშიშველი, სიცხე-სიცივით კანგაღამწვარი, ტანზედ აცვია ხალათი ძველი; და ქუჩა-ქუჩა ვაგაყელს გამომვლელს უწვდის ტირილით პაწია ხელეს, აზვინ იკითხავს ხელის გამომწვდელს,

გიორგი თაზიშვილი

სამ. თეატრის მსახიობი. გარდაიცვალა ფილტვების ანთებით.

თბილი იაზმით ინესტაეს თვალებს;
და ბნელ კუთხეში გულ-ამომჯდარი
ქანც მიღებული უძახის დედას,
ვინ გააგონებს, დედა ჰყავს მკედლარი
და უსუსურ გულს დაუჭრის სევდა.
ლამაზად ჩაცმულ ბავშვებსა ხედავს,
როს მიჰყვებიან ტიტინით დედას,
თვალს გააყოლებს გულს ნადვლით რეწავს
და ახლოს მისვლას მათთან ვერ ბედავს.
არ ახსოვს დედა, იცის, რომ ჰყავდა,
რომ მის შობაში დალია სული
და იმის შემდეგ სიმშლი სწეავდა.
დარჩა ობოლი, ბედ დათუთქული
და ბნელ სარდაფში კუჭით შშიერი
ბრუნდება მარტო ღონე მიხილი;
ბავშვს არ ახარებს ბედი ციბირი
და თავის ჩერებზე მოუფა ძილი.

III.

ქუჩა საესეა. ხალხი მღელვარებს
და წითელ დროშებს აქანებს ქარი;
მისი შრიალი ყველას ახარებს,
თავისუფლების გუგუნებს ზარი.
იქ ბრძოლა არის ბარიკადებზე,
მებრძოლ გმირების სისხლი იღვრება
და ყუმბარები სკდება სახლებზე.

და მტრის ბანაკი ძლივით ირღვევა;
ფეხს ვერ აუჭევს დახოცლ გვამებს;
შიში იტაცებს სისხლის მშველ სეავეებს.
და ბარიკადზე მკერდ გაღვლილი
ვიღაც გადმოდგა მედიდურ სახით,
სასტიკ ბრძოლაში ხმალ გატეხილი,
მებრძოლთ აზნევეებს მძლე მუქეარე ხვით;
თავ განწირული იკვეთა თვის მტერს,
„თავისუფლება“, ყვიროდა რიგში;
ღიღი სვიტები აეგო შვე მტერს,
თეხი სხლტებოდა ნაგუბარ სისხლში.
ბარიკადაზე გასკდა ყუმბარა
და გმირი მოსწყდა მკერდ გაობილი,
კორიანტელმა არე დაჰფარა,
ეინმორეული რაზმი წყობილი.
„თავისუფლება“, გაისმა გრგვინვა
და გამარჯვების დროშა გაშალეს,
მას შეუერთდა დუქრილთა გმინვა,
დამარცხებული მტერი დამალეს...
ბნელი სარდაფის ობოლი შვილი
გულ აღმა მწოლი მზეს შესციინოდა,
უცივებოდა მკერდი გასვრილი
და მისი გვამი მზესაც მოსწონდა.

ქართული თეატრის სპონონი.

1923—1924 წლის სეზონი ქართული თეატრის განხლების ერთ ჩაიწერება დრამატული ხელოვნების ისტორიაში. გარდა იმ შესანიშნავ დადგმებისა, რომელსაც ადგილი ჰქონდა წარსული სეზონის განმავლობაში ქ. მარჯანიშვილის თათისობით, მონა და დიდი ისტორიული ფაქტი, სრულიად უჩვეელი ქართული თეატრის ცხოვრებაში. ახალგაზრდა მასხობა ახალი კოლექტივმა, კორპორაცია „დურუჯის“ სახელწოდებით, სასტიკი ომი გამოუცხადა ძველ დახასივებულ თეატრალურ ტრადიციებს და საზოგადოების წინაშე გადახალა ახალი პერსპექტივები ქართული თეატრის აღორძინებისათვის. თეატრის ძველი გზით სარული არ შეიძლო. ცხოვრება ელვის სისწრაფით მიდის წინ. საზოგადოებრივი ცხოვრების სტრუქტურა ძირიანად იცვლება. ასეთ დროს თეატრი ვერ შეჩვენდება მე-XX საუკუნის ფორმებს. ძველი თეატრი მოკვდა თავის თავად, მაგრამ მის ქირიისთვის ენანებოდით მივიღამარხავ. კორპორაციამ თავზე იღო ისტორიული მოვალეობა გარდაცვლილი თეატრის დასაფლავებისა. ამას მოყვა აგრეთვე შემდგომ მასხობის კავშირის გათიშვა. ასე დამთავრდა წარსული სეზონი.

1924—25 წ. სეზონის დასი შედგა მაისის ბოლო რიცხებში. დასში შევიდა 21 ახალგაზრდა სახელმწიფო ინსტიტუტ (ქართული სტუდია) დამთავრებული. განახლებული დასი იელისის შუა რიცხებში გადგზავრა მანგლისში სახანფსლო მუშაობის საწარმოებლად მომავალი სეზონისათვის.

მუშაობდნ რეკისორები: ქ. მარჯანიშვილი და ალ. ახმეტელი. მუშაობდა სწარმოებდა 11/2 თვის, რის შემდგომ დასი დაბრუნდა ტფილისს. ამ ხნის განმავლობაში მონაღდებოდა სამი პიესა, „ლატავრა“ ორიგინალური პიესა სანდრო შანშიაშვილის, „ვენძორის მხიარული ქალბი“, შექსპირის და „შოკელმენშ“ („აკვი სარკიდან“) ვერფელის. წაითხებო ენა აგრეთვე „მისტერია ბუფ“ მაიაკოვსკის, რომლის დადგმა განხრახულია აგრეთვე ახლო მომავალში.

ლატავრა არის ხალხის სიწმინდის და იდეალის გამოხატება. იგი უყვართ სამს მმა რაინდს იდეალურად: გურამს, ბექას და რატის. მათი ქვეყანა გარდაცვლილია ქვეყნიურ სამთხედ, სადაც ნახსაც კი აღარ არის ჩაგონის და მონობის. ახიელ ბატონს ასეთი ქვეყანა მოეყენებას არ აძლევს. მას სურს მისი დაპყრობა და ლატავრას ხელში ჩაგდება.

შემოკლება ბტერი, მაგრამ მისთვის თავდადებული სამი მმა, ლატავრას სიყვარულით გამხვევებული, შეეპოზობენა მტერს და დაამარცხებენ. გამარჯვების ზვიმის დროს Incubus, ბატონისგან შემოჩენილი, ცხოვრების ბოროტ ზრახვათა სიმბოლო, შეძლებს ძმებში ჩამოავდის უთანხმოება მათს შორის პირველობის ნიადაგზე. რატი გარ-

ბის ლატავრას დაუძინებელ მტერთან მრისხნავ ენეიართან; რომ მისი ზანაობით თავისი ძმები დაამარცხოს და ლატავრა ერთმა ჩანადის ხელში. ორი მმა: გურამ და ბექარი მარცხდებიან; მაგრამ ვერც რატი ანუკლეს თავის მიზანს. იდეალური სახელმწიფო დაიწვრა. ბოლოს ლატავრა ანთავისუფლებს ხალხს. პიესა დაწერილია ელქნად.

„ვენძორის მხიარული ქალბი“ ძველი კომედიაა. ის კომედია ყველასათვის ცნობილია, მაგრამ ჩვენ გვიანტრესებს მისი განსახიერება ახალ ხაზებში.

ყველაზე უფრო აღსანიშნავია ჩემის აზრით მომავალ სეზონში ვერფელის „შოკელმენშ“-ის დადგმა. პიესა ზედმიწევნით სტეკიური და მტულ შინაარსიანი. გადათარგმნილია გერმანულიდან სანდრო შანშიაშვილის მიერ. დაწერილია ექსპრესიონისტული სტილით. მოცემულია ძველი ფაუსტი ახალ სამოსელში. ფაუსტო ახალი ადამიანის მზავიან ბძძობა, გაიფრება... ბოროტის და კეთილის მუღმივი თანამგზავრობა ადამიანის არსებაში... მუღმივი ტრავგედია ადამიანის სულის. პიესაში მთავარი როლითია: თამაშ, შოკელმენშ და ბერი. თამაშის როლს შეასრულებს—აკ. ვასაძე; „შოკელმენშ“—გოთარჯი დავითაშვილი და ბერი—დავ. ჩხეიძე. პიესაში უმრავი ადგილებია ისეთი, სადაც რეჟისორს შეუძლია თავის ფანტაზია უმაღლეს წერტილამდე გაწალოს. მარჯანიშვილს განხრახავა აქვს „შოკელმენშ“ დაღვას პრიმიტიული ხაზებში, რომ ყალბ და ხელოვნურ ეფექტებით არ დაიჩრდილოს უსიღღესი შინაარსი პიესის. ასეთი მისუთა საკითხისაღმი, ჩემის აზრით, სწორება და იმედი გვაქვს მარჯანიშვილი ალ. ახმეტელის ენერგულ შრომასთან ერთად დადგანხავეს, რომ ძლიერ აზრის უზრალმა ხაზებში მოაკვდა ისეთივე დიდი მიღწევა რეჟისორისათვის, როგორც უზრალმა პიესის ძლიერ ეფექტებით გამწვენიერება.

ახალი თეატრის მსევერების დიდი შრომა და უნარი სტირით, რომ გაამართლბნ თავისი გამოსული თეატრალური ხელოვნების განახლების მიზნის. არ არის სამკარბის გადმობისროლო ლამაზი ლოზუნგები, გამოუშვა მანიფესტები და დეკლარაციები. ყველაფერი ეს თავის დროზე ყაზი იყო. მან მოახდინა აშკარა დიდფერუცია—საზოგადოებრივი აზრის თეატრის გარშემო. ბევრი ზედმეტი ბოროტ მოაშორა სკენას, რომელსაც ჰქონდა ყიდვე დიდი პრეტენზიები ახალი საქმის მოთავებობისა. ყოველ რველიუციას ახასიათებს ორი მთავარი მომეტი: მომენტრ ნგრევი და მომენტრ შენების! პირველი უფრო ადგილია, ვიდრე მეორე. ამ მეორე, მომენტრის განსამტკიცებლად დასკრებდათ ახალი თეატრის მსევერებს დიდი დრო და ენერჯია; საზოგადოება დიდის ინტერესით შეხედა ამ სეზონს და უნდა გვეკროდეს, რომ ქ. მარჯანიშვილის ხელომძღველობით ქართული განახლებული თეატრი ამ სეზონშიაც იქნება მთავარი ფაქტორი ქართული კულტურის აღორძინებისა.

კომაანდორი.

ავტორიდან წიგნაკვად.

როდესაც წიგნი გასცდება სტამბას, უპირველეს ყოვლისა, მას—განსაკუთრებულ სიყვარულით ავტორი გადაფურცლავს. ყოველი სტრაქონი ავტორის სულის ნაწილს წარმოადგენს, ხოლო მთელი წიგნი მთლიანათ მისი შემოქმედების უშუალო ნაყოფია.

ამიტომ არის რომ მკითხველს ვიდრე შეუძლებოდეს წიგნის წაკითხვას, სხვაზე უფინ წიგნის ავტორს გაიგებს. მაგრამ ავტორიდან მკითხველამდე არის მანძილი, რომელიც წიგნმა უნდა გაიაროს. ავტორის ხელნაწერმა

ერთი ხანი უნდა დაჰყო სტამბაში, იქ გასხულებდა უნდა ჰჰოვოს, რომ მკითხველ საზოგადოებას წიგნის სახით მისი წაკითხვის შესაძლებლობა მიეცეს.

ასოთ-ამწყობილი არის ბეჭდვითი საქმის ადენტი, რომელიც სწორად წიგნს აძლევს ფორმებსა და სტელს და რომელიც მკითხველისთვის სრულებით უცნობია.

ბატონისთვის განხაღებულ წიგნის ყოველი ასო ასოთ-ამწყობის ხელშია გავლილი. ის წიგნის შექმნის პრიაციის უშუალო მონაწილეა.

აწყობილი ხელნაწერის სისწორება და სილამაზეზე კორექტორი ზრუნავს. ეს წიგნის პირველი ცენზორია, რომლის უდასტუროთ წიგნი მზის სინათლეს ვერ იხილავს. ის ისეთი გულსისუფროთ კითხულობს დაზღვევის სტილიაში მყოფ წიგნს, რომ მისი ყურადღების ცენტრში გატარდება არა მარტო წარტილსა და წარტილის შორის ჩატრეული აზრი, არამედ ყოველი ასო, სასვენი ნიშანიც კი. მას დავალებული აქვს ავტორის ინტერესების დაცვა სტამბაში და ზრუნავს დედანი და აწყობილი ერთიანიების შესაღწევით იყოს.

ქართული იგნი კორექტორის მხრივ განსაკუთრებული პირობებშია. და უფრო განსაკუთრებულ პირობებში ქართული თარგმანითი ლიტერატურა, როდესაც ყოველი მთარგმნელი ენისა და მათლწერის საკუთარ კანონებს იცავს, ხოლო რედაქტორი უღაჯოა ბაბილონის გოდოლში გეგრკვს. ამ შემთხვევაში უქანასკნელად ენის სისწორისთვის კორექტორმა უნდა იზრუნოს.

ქართული მკითხველი კორექტურის მიმართ უპრეტენზიოა. ის არაა განმეიერებული კარგი კორექტურით და ლამაზთ გამოცემული წიგნით. ჩვენს ბიბლიოკრატებში ნაკლები ყურადღება ექცევა წიგნის ამ მხარეს. ქართულ წიგნს არ ჩვევია შეცდომების გასწორებისთვის ცალკე ფურცელი.

ხელნაწერი იწერება ცალ გვერდზე. ეს საშვალეებს აძლევს მეტრანაჟს, რომ ხელნაწერი ასოთ-აწყობებს შორის გაანაწილოს.

ხელნაწერი იწერება ვარკვეულათ. ცუდათ დაწერილი ხელნაწერი შეცდომების მთავარი წყაროა. ამ მხრივ ავტორები განსაკუთრებულ დაუდევრობას იჩენენ. ამ დაუდევრობის ნათესასყოფად საქმარისია მოვიყვანოთ ამერიკელი ასოთ-აწყობების წერილი, რომელიც აღსავსეა ჰუმორით:

„ვიდრე არ შეგიძლიათ მელნისა და კალმის ნაცვლათ წერილისთვის სხვა საშვალეების გამოიხევა—მოერიდეთ მათ ხმარებას.

„ხელნაწერი შეიძლება ძალიან ვარკვეულათ იქნეს დაწერილი, ეს კი ასოთ-აწყობისა და რედაქტორის ყურადღების ძლიერ დაქიშვას არ მოითხოვს.

„თუ ვარკვევითაა გამო იძულებული ხართ მელნითა და კალმით წეროთ, ვადღუერკვლის დროს ნაწერს ნუ გააშრობთ. ეს ჩვეულება უკვე გადაეარდა. თუ კლიაკი დასუფოთ, ამოსაშვლათ საქმარისია საკუთარი ენა.

„ამეგვართა შესაძლებლობა გეძლეათ მეტ სივრცეზე და თანაბრათ გაფართოვოთ კლიაკი. ინტელიგენტური ასოთ-აწყობა განუსაზღვრელ სიამოვნებას გრძნობს, როდესაც ოცამედ სიტყვას მინც თვითონ გამოიკნობს, რომელია ჩვეულებრივი წესით წაიკითხვა შეუძლებელია. ჩვენი თვლით გვიანხავს ასოთ-აწყობები, რომლებიც აკლავდნენ თავს, რომ ასეთი ზუნდოვანი ადგილები გაეჩრიათ. ამევე დროს ისინი მაგართ იგინებოდნენ, რაც მათი კარგი სულიერი განწყობილების მოპასუშავებელი იყო. ნუ ხმარობთ სასვენ ნიშნებს; ჩვენ დიდ სიამოვნებას გგვრის, როდესაც ვიკვლეოთ, თუ ოკენ რისი თქმა გინდოდათ. აგრეთვე ნურც ასომთავრულებს იხმართ, ამ საქმეს ჩვენ ვაგაკეთებთ. სულ ზედმეტია ლამაზათ წერა: უქანასკნელი პლდების მოდების მაჩვენებელია და გვაძლევს უფლებას ვიფიქროთ, რომ თქვენ სადმე სასწავლე-

ბლი გაგითავებიათ. ცული ხელნაწერი დამწერის გენიალობის მაჩვენებელია. მრავალმა მწერალმა მხოლოდ ამით გაითქვა სახელი. ამიტომაც წერის დროს თვალბი დახუჭეთ და რაც შეიძლება დაურკველოთ სწერეთ. საკუთარ სახელეს განსაკუთრებულ ყურადღებას ნუ მიამატებთ, ვინაიდან ყოველმა ასოთ-აწყობმა იცის მთელი ქვეყნის დედაცაყცება და მამაკაცების სახელი და გვარი.

„ძალიან ხელსაყრელია ფურცლის ორსავე გვერდზე სწეროთ. თუ ორივე გვერდი დაწერილია და კიდევ რასმე ჩამატება გინდათ, შეიძლება დაწერილი გვერდის გასწორებ კიდევ დასწეროთ.

„სიხარულით ცას ვეწვიეთ, როცა ხელში ასეთი ხელნაწერი ჩავვიყარდებთ. უფრო გავგიხარდებოდა, რომ ასეთი ხელნაწერის ავტორი სადმე ბნელ ქუჩაში შევგზავდებოდე.“

ასეთივე მაგარი ირონიით შეუძლია ქართველ ასოთ-აწყობის მიმართის ყოველ ქართველ მწერალს.

საუფეთსო მკითხველები იმისა, თუ როგორი დამოკიდებულება უნდა იყოს ასოთ-აწყობისა და ავტორის შორის არის ა. შოპენაჰუერის წერილი, რომელსაც აქვე ვათავებთ:

„ძვირფასო ასოთ-აწყობო! ჩვენ ერთმანეთისთვის იგივე ვართ, რაც სული სხეულისთვის; ამიტომ მათს მსგავსათ, ჩვენ ურთი-ერთს დანებარება უნდა აღმოუჩინოთ ის შრომის მნიშვნელობის შეგნებით, რომელიც ბატონ ბროკაუზის (გამომცემლის) გულს გაავახებდა. ამ საქმისთვის ყველაფერი გააკეთეთ, რაც ჩემგან იყო დამოკიდებული და ყოველი სტრიქონის, ასოსა და სიტყვის დაწერის დროს უფრობლით თქვენზე—იმზე, შესძლებთ თუ არა თქვენ დაწერილის წაიკითხვას. ახლა თქვენც ჰქენით ყველაფერი, რაც თქვენზეა დამოკიდებული. ჩემი ხელნაწერი არ არის დაწერილი ლამაზი ხელით. მაგრამ ის ვარკვეულათაა დაწერილი. ჩემი შრომის ყურადღებით დამუშავებამ მოითხოვა ბევრი ჩამატება; ყოველი ჩამატების დროს ვარკვეულათაა აღნიშნული სად უნდა ჩამატების. და ამ მხრივ თქვენ არავითარ შეცდომას არ დაუშვებთ, თუ ყურადღებით იქნებით და დარწმუნდებით, რომ ყველაფერი წესიერათაა, რომ საქმარია მხოლოდ ყოველ ნიშნისთვის კიდურზე მონახოთ შესაფერისი სიტყვა. ვთხოვთ მიამკითხოთ სითანდო ყურადღება ჩემს მართლწერას და პუნქტუაციას და ნუ წამოვიგდებინათ, რომ ამ მხრივ თქვენ მეტი გესმისთ, ვიდრე მე. ვიმეორებ: მე სული ვარ, თქვენ კი სხეული.

„თუ შეგვხვდებით წამოხლი სტრიქონი, კარგათ დაუფიქროდით, ამ სტრიქონში რომელიმე სიტყვა ხომ არაა წაშვლული. ნუ იფიქრებთ, რომ ჩემს მხრივ რაიმე დაუდევრობას ექნება ადგილი, თუ არ გინდათ ზედმეტი კორექტურული სამუშაო გაიჩინოთ. დამისწინეთ კორექტურის ფურცლებზე შეცდომის გასწორებისაგან.“

ამკარა ხელნაწერისადმი ასეთი მზრუნველობის მეოხებით აცილებულნი იქნება მრავალი კორექტურული შეცდომა და კორექტორის მუშაობაც გადაფულდება, არც აზრის დანახიჯებას ექნება ადგილი და ამ ნიადაგზე ავტორის საყვედურებს კორექტორებსადმი. დამოლის ავტორი მატერიალურად არის დაინტერესებული შეცდომების სიმცირეში. საქ. მმეც. უქანასკნელ ყროლობაზე სტამბების გამგებმა ცული ხელნაწერის მრავალი ნიმუ-

- 1 კორექტურა ჩაატარა *ინ რეტი*
- 2 სიტყვა და *ნაშავს* შეცვლილი *კორექტურა*
- 3 მების გასწორებას, შემოკლება *ინ რეტი*
- 4 ბას და *საქართველო* ცენტრალ *ინ რეტი*
- 5 ბასმასალაში, დაბეჭდილი *ინ რეტი*
- 6 ბეჭდილის დედასთან შედარება
- 7 რების დღის ქონს პირველი, *ინ რეტი*
- 8 მეორე, მესამე, მეოთხე შედარება *ინ რეტი*
- 9 კორექტურა წინის ფორმას *ინ რეტი*
- 10 აქვს სასმი კორექტურა, თუ *ინ რეტი*
- 11 მანქანაზე შედარებას, ცენტრალ *ინ რეტი*
- 12 კორექტურა ჩატარდა უმა *ინ რეტი*
- 13 ტეს შემთხვევაში *ინ რეტი*
- 14 ქართულ გამოცემას ჩვენი ფორმა *ინ რეტი*
- 15 ხალის მსგავსათ სამი კორექტურა *ინ რეტი*
- 16 ტურაქვს ზოგიერთ შემთხვევაში *ინ რეტი*
- 17 თხევანში შეიძლება მეტი კორექტურა *ინ რეტი*
- 18 გეგმა „ენციკლოპედია სიტყვების“ *ინ რეტი*
- 19 სიტყვების *ინ რეტი*
- 20 აქვს *ინ რეტი*
- 21 პირველ კორექტურაში *ინ რეტი*
- 22 არაეთიარის არსებითი ცვლილება *ინ რეტი*
- 23 ლება არ უნდა შევიტანოთ *ინ რეტი*
- 24 რ და *ინ რეტი*
- 25 დარებათ.

1. გამოცემაზე ასობი.
2. სხვა შიგთი. (უნდა იყოს წარწერილი კორექტურა ჩვეულებრივი).
3. გაფუძე. ასობი და სხვა შიგთი.
4. გადაბრუნებული ასობი.
5. სიტყვების და ასობის გადახმა.
6. გამოტოვებული ასობი.
7. ნაწილობრივ შემცდარი სიტყვები.
8. სიტყვა გამოტოვებული.
9. დირექტორზე დაყოფა.
9. საჭირო აბზაცი.
10. ასის აზოვდება.
11. შეცდომაა, აწილობილი სიტყვა.
13. არაა საჭირო მსგავსებზე დაყოფა.
14. დაშორული სიტყვები.
15. მრუდზე აწირობა გასწორეთ.
16. სიტყვები თანაბრათ არაა დაშორებული.
18. ერთი სიტყვა ირგვლივ აწილობილი.
19. ასობის გადახმა.
20. დატოვებული, როგორც არის. შეცდომები გადასვა ხაზი.
21. არაა საჭირო აბზაცი.
22. სიტყვები შეაერთეთ.
24. შეცდომაა გადატანაში.
25. სიმეცა დასერილია.

კორექტურა ლათინური სიტყვა და ნაშავს შეცდომების გასწორებას, შემოკლებას და ყოველგვარ ცვლილებას და ბეჭდილი მასალაში, დაბეჭდილის დედანთან შედარების დროს. არის პირველი, მეორე, მესამე და კიდევ შემდეგი კორექტურა.

ჩვენს ფურნალს აქვს სამი კორექტურა, თუ მანქანაზე შედარებას ცალკე კორექტურად ჩავთვლით. უმეტეს შემთხვევაში ცვლილება ქართულ გამოცემის ჩვენი ფურნალის მსგავსათ სამი კორექტურა აქვს. ზოგიერთ შემთხვევაში შეიძლება მეტი კორექტურა: მაგ., ბროკეჯის „ენციკლოპედია სიტყვების“ ექვსი კორექტურა აქვს. პირველ კორექტურაში არაეთიარის არსებითი ცვლილება არ უნდა შევიტანოთ და მხოლოდ დედანს შევადარებთ.

ში მიიტანეს და დაადგინეს კიდევ, რომ ავტორის მეტი გადაბეჭდვიონ გაუარკვევლათ დაწერილი ხელნაწერის აწყობისთვის.

ქართული ბეჭდვითი საქმის პრაქტიკაში არის შემთხვევები, რომ უკვე აწყობილი წიგნი დაუშლიათ და ხელმეორეთ აუწყვიათ, ვინაიდან ავტორის მიერ ახალი გასწორებისა და ჩამატებების გამო, ხელმეორედ აწყობა უფრო ხელსაყრელი იყო.

სულთა და გარკვეული ხელნაწერი გარანტია იმისა, რომ შეცდომების რიცხვი მინიმუმამდე იქნება დაყვანილი, თუმც თანეიდან არ იქნება საბოლოოთ აცილებული. წიგნის პირველი კორექტურა მინც თვითონ ავტორმა არ უნდა გაასწოროს, თუგინდ ის გამოცდილი კორექტორიც იყოს.

ავტორი წიგნის შინაარსის ძაფს მიყვება, ის იღვის თანდათან ვაშლის ადენებს თვალს და მას შემუშნეულით რჩება მრავალი წერილობითი შეცდომა და ხშირათ აზრის აშკარა გადამახინჯება.

ის, ასე ვთქვათ, ობიექტიურათ ვერ წაიკითხავს წიგნს, იგი წიგნის გარეშე მკითხველს ვერ დარჩება. ასეთ შემთხვევებისგან გამოცდილი კორექტორიც არაა დაზღვეული.

ხშირათ წაიკითხვის დროს ვკითხულობთ არა იმას, რაც ნაბეჭდილს სწერია, არამედ იმას, რაც უნდა იყოს. ეს მხედველობის აშკარა ილიუზიაა.

ილუსტრაციისთვის საკმაოა „დროშის“ უქანასენელი ნაშრომის შედეგი მაგალითი:

იბეჭდება: გაფრინდა შეიღის წერილი ვალერი ბრუ-სოვერ. წაიკითხე წერილი. ჩემს მესაიერებაში მტკიცეთ

აღიბედა გარდაცვლილი პოეტის სახე. იქვეა ბრიუსოვის პორტრეტი. ვკითხულობ სურათის წარწერას. სწერია: „ვალერი ბრიუსოვი, რომელიც გარდაიცვალა პარიზში“. აშკარა შეცდომა ყველას თვალში გვეცა და „პარიზს“ გასწორებთ „მოსკოვად“. ამ წარწერას წაიკითხავს ერთი, მეორე... ვამხადებელი გერეები მანქანაზე მიავტე დასაბეჭდათ. შემთხვევით ერთი თანამშრომელი კიდევ წაიკითხავს წარწერას და აღმოჩნდება, რომ „ვალერი ბრიუსოვის“ მაგიერ სწერია „ვალერი ზარბუჯი“. ადვილი წარმოსადგენია, თუ რამდენი ასეთი შემთხვევაა ჩვენი ავტორ-გაზეთების კორექტურის სწორების დროს, როდესაც მასალაზე საჩქაროთ სწორდება, რომ ფურნალის გამოცემა არ დაგვიანდეს.

ასეთი მოვლენა მშვენიერათ აქვს ახსნილი ჯემს: „ვინც რომანებისა და გაზეთების კითხვაში არის გაფრთხილი, უკუვალა, ვერ შეძლებს თვით კითხვას, რომ თვითეულ ასუს უჭირავთოვდეს, ამ თვითეულ სიტყვას, მათი ათვისების მიზნით. ნახევარზე მეტს სიტყვებს ისინი შეავსებენ საკუთარ აზრთან, ხოლო ნახევარს იღებენ იქიდან, რაც დაბეჭდილია. რომ სხვანაირათ იყოს და წაიკითხვის დროს ყველაფერს ვამჩნევდეთ, მაშინ კარგათ ნაცნობ სიტყვებში კორექტურულ შეცდომებს არ დავეშვებით. ბავშვები, რომელთაც ჯერ კიდევ იღებენ არ აქვთ გამოთვლავებული, რათა ერთი მოსმით აითვისონ სიტყვები, კითხულობენ შეცდომათ, ე. ი. ისე როგორც დაბეჭდილია. უცხო ენებზე დაწერილ წიგნებს ვკითხულობთ მით უფრო ნელა, რაც ნაკლებთ გვესმის წიგნის ნიშანს რა და ილუზიურ ვამჩნევთ შეცდომებს. ამიტომაც ლათინურ და ებრაულ წიგნებში უფრო ნაკლები

შეცდომები იპარება, ვიდრე ჩვენს ენაზე დაწერილ წიგნებშია. და სხ.

ამას დავეუბნებთ, რომ იმ წიგნში, რომელსაც მართო ავტორი ასწორებს, შეცდომაც მეტი გაიპარება.

კორექტორი უნდა იცნობდეს ბუკვადის ტექნიკას. ტიპობის აზრით „კორექტორი უნდა იყოს სწავლა-დამთავრებული ასოთ-აწყობი, „ვიანიდან მხოლოდ განსწავლული და განათლებული სტაჰმის მუშაკი, რომელსაც აქვს აუცილებელი გრამატიკული ცოდნა და მეცნიერული მომზადება და აღტურებითა ავრთვე მხავილი მხედველობით, შეიძლება იყოს კარგი კორექტორი. ამაში პრაქტიკამ დამარწმუნაოა.“

ბევრი ჩვენი კორექტორი ამ მოთხოვნილებას ვერ აკმაყოფილებს. ეს საკითხი ქართულ პრესაშიც იყო აღრევე დასმული და გამოითქვა აზრი კურსების დაარსების შესახებ, მაგრამ, რამდენადაც ვიცით, არავითარი კურსები არ დაარსებულა.

კორექტორებს აქვთ გამოუმუშავებული გასწორების წესები და ნიშნები. ქართულ კორექტურაში განმტკიცებულია ადათით, რომ შექცვარ სიტყვასა და ასოს წაშლიან და ხაზით გამოიტანენ ფურცლის კიდურზე, საერთოდ კი შეღებულია არა ხაზი, არამედ განსაკუთრებული ნიშნები. შეცდომებს ასწორებენ ფურცლის მარჯვენა გვერდზე, თუ მისი არე საქმარისა შეცდომის გასწორებისთვის.

არსებობს შემდეგი კორექტურული ნიშნები:

გასასწორებელი ასოები წაშლება და მარჯვენა მხარეზე თავისუფალ არეზე იწერება სწორე ასო. თუ სტრიქონში რამდენიმე შეცდომაა, თვითთული მითავანი განსაკუთრებული ნიშნით აღინიშნება (იმ შემთხვევაში თუ შეცდომები ფურცლის ნაპირზე ხაზით არ გაგვაქვს). სიტყვა, რომელიც სხვა შრიფტით უნდა იაწყოს, წაიშლება და ახალი შრიფტის სახელწოდება აღინიშნება.

წამხდარი და სხვა შრიფტის ასოები წაიშლება და კორექტურის კიდურზე დაიწერება იგივე ასო, ხოლო ქვეშ პატარა ჯგარი გაუკვრდება.

გადაბრუნებული ასოები წაიშლება და კიდურზე გამოტანილი ხაზის ბოლოში დაიწერება ნიშანი ✓.

ასოების და სიტყვების გადასხმა აღინიშნება ნიშნებით ან □, რომელიც გადასხმის წესს გვიჩვენებს.

ასოს გამოშვება შემდეგნაირათ გასწორდება: წაშლება მეზობელი ასო და კიდურზე დაეწერთ, როგორც წაშლილ, ისე გამოტოვებულ ასოს.

ნაწილობრივ შეცდომებით აწყობილი სიტყვა გასწორდება შემცდარი ასოების წაშლით და კიდურზე საჭირო ასოების აღნიშვნით.

გამოტოვებული სიტყვა აღინიშნება ნიშნით და კიდურზე მის გვერდით დაიწერება გამოტოვებული სიტყვა.

რომელისამე სიტყვის ფორტეტზე დაყოფისთვის სიტყვას ხაზი უნდა გაესვას, კიდურზე პარიზონტალურ ხაზს გაეიმეორებთ, რომელსაც ვერტიკალური ხაზებით გადაკჭრიო.

გამოტოვებული აბზაცი სტრიქონის დასაწყისში აღინიშნება ტექსტსა და კიდურზე ნიშნით [.

ზედმეტი ასოები წაიშლება და კიდურზე განსაკუთრებული ნიშანი დაიწერება, რომელიც გვიჩვენებს, რომ ზედმეტი ასო უნდა ამოივარდეს.

დამახინჯებულთა აწყობილი სიტყვა წაიშლება და მათს მაგიერ კიდურზე დაიწერება მკათით და გარკვეულათ სწორე სიტყვა.

თუ სიტყვებს შორის მანძილი არაა დარჩენილი, მათ დააშორებენ ნიშნით და იგივე ნიშნები დაიწერება განუმატებლათ კიდურზე.

შეცდომით ფორტეტებზე დაყოფილ სიტყვებს ტალისებური ხაზი გაეცლება და იგივე ხაზი კიდურზე განეორდება.

გამარუდებულ სიტყვებს გაესმება ორი ჰორიზონტალური ხაზი და იგივე განეიმორდება კიდურზე.

არათანაბრათ დაშორებული სიტყვები შემდეგნაირათ გასწორდება. ფართო ხარვეზი — U, ვიწრო Z, რომელსაც კიდურზე განეიმორდებაინა.

გაცვეთილ ასოებს ქვეშ გაესმება ნიშანი □, კიდურზე ეს ნიშანი განეიმორდება წერტილებით.

სტრიქონებს შორის სოგმანის გამოტრენა განსაკუთრებული ნიშნით აღინიშნება.

სიტყვების ადგილების გადასანაცვლებლად დავწერთ მათ ახალი რივის მარჯვენელ ციფრებს და განეიმეორებთ ამ ციფრებს კიდურზე.

სტრიქონებს შორის ზედმეტი სოგმანისთვის განსაკუთრებული ნიშანი არსებობს.

ზედმეტი სიტყვა წაიშლება და ეს ტექსტსა და კიდურზედაც აღინიშნება.

თუ რამდენიმე სიტყვა გამოტოვებულია, ეს აღინიშნება კიდურზე, ხოლო თუ ბევრი სიტყვაა ჩასამატებელი, უნდა დაესწროთ. „ის. დღედაი“.

კორექტორის მიერ შეცდომით წაშლილ სიტყვებს გაუტკეივებთ წერტილებს, რასაც კიდურზეც აღეინიშნავთ.

როდესაც საჭირო არაა აბზაცი, ამას განსაკუთრებული ნიშნით აღეინიშნავთ.

სიტყვის შეცდომით დაშორებული ნაწილები შერთდებაინ ნიშნით T, რომელსაც კიდურზეც დაესწერთ, დასერდლ ასოებს ქვემოთ წერტილებს დაესუსამით, რასაც კიდურზეც გაეიმეორებთ.

შეცდომით გადატანილი სიტყვის კანონიერ გადატანისთვის არსებობს განსაკუთრებული ნიშანი.

ესაა კორექტურის მთავარი წესები. პრაქტიკის დროს ამ წესებისაგან გადახრა შეიძლება საქმის დაუზიანებლათ.

როდესაც კორექტორი უკანასკნელად გაასწორებს კორექტურას, ის ზედ წააწერს: „გასწორდეს და დაიბეჭდოს“; ამ დოკუმენტს ჩაიბარებს სტამბა ყოველ შემთხვევისთვის, ვინაიდან საყვედურების და ჰქრეტნიების შემთხვევა ხშირია ავტორისაგან.

ასეთ გემლ ეებს გაიციოს ხელნაწერი, ვიდრე ის წიგნის მალახიების ვიტრინებში გამოჩნდება.

გეგუზა ნალირგა

ამა წლის 6 სექტემბერს შესრულდა ორმოცდახუთი წელიწადი მას შემდეგ, რაც „ხალხის უფლების“ პარტიის აღმასრულებელმა კომიტეტმა იმპერატორს ალექსანდრე მე II-ს სიკვდილით დასჯის განაჩენი დაადასტურა.

დიდს მტკაცობის შემდეგ ეს განაჩენი სისრულეში მოყვანილ იქნა მხოლოდ 1 მარტს 1881 წელს.

აი, რაღწინემ ეპიზოდს მეფეზე ნაღობისა. „ხალხის უფლების“ პარტიამ პირველად ასეთი გეგმა შეიმუშავა: როცა მეფე კრიმიდან პეტერბურგს დაბრუნდებოდა, რკინის გზის ლიანდაგი უნდა აეფეთქებინათ.

ეს უნდა მომხდარიყო ოდესის მახლობლად. რკინის გზის ლიანდაგს ყუბმარებიც ჩაუწყვეს, ექლიაბოვი და ოკლადოსკი ელოდებოდნენ მეფის მატარებლის მიახლოვებას. მოუხლოვდა კიდევ, მაგრამ აფეთქება ვერ მოახერხეს, რადგან, როგორც შემდეგ გამოირკვა, თურმე ელექტრონის მავთული ერთ ალგას შემთხვევით გაწყვეტილიყო.

განზობილი მიზანი მაინც სისრულეში უნდა მოეყვანათ. კომიტეტის მონაწილეობით ალ. მიხაილოვა და ათვალერა მიხაილოვის და მოსკოვ კურსკის რკინის გზა აღმოეპოვა ამოაჩინა სადგურს „მოსკოვიდან“ სამის ვერსის დაშორებით, სადაც უნდა მოეწყო მეფის მატარებლის აფეთქება. იყიდეს კონანოვიდან სახლი ლევ გერტმანმა და სოფია პეროვსკაიამ ყაბდის პასპორტებით.

ამ სახლიდან გაიყვანეს გვირიბი (ბერლი) რკინის გზის ლიანდაგამდე 600 არშინი. სამუშაო მეტად მძიმე იყო, მაგრამ მაინც დაამოლოვეს, აფეთქება უნდა მომხდარიყო ელექტრონის საშუალებით. ყუბმარაში ჩადეს

ფუნთახევირი ღინამიტი. შირაივეს უნდა აეფეთქებინა, ხოლო პეროვსკაიის ნიშანი მიეტყ.

მოახლოვდა მეფის მატარებელი. ნიშანი მიეტყ. მაგრამ შირაივეს დაიბნა, აფეთქება დაავიანა და მხოლოდ მეორე მატარებელი უსწრო, სადაც მეფის ამაღა იყო. მსხვერპლი არ ყოფილა.

მესამედ ოდესში შეეცადნენ. მაგრამ აქაც საქმე განუხორციელებელი დარჩა.

მეოთხედ მეშა ღურგალი სტეფან ხალტურინი მეფის სასახლეში ვითომდა სამუშაოდ მივიდა. ნამდვილად კი კომიტეტისგან მას დავალებული ჰქონდა მეფის ოთახის აფეთქება იმ დროს, როცა მთელის ოჯახით სადილად ისხდებოდნენ. სტეფან ხალტურინმა ეს დაავლება მოაწესრიგა. აფეთქა ოთახი, სწორედ იმ დროს როცა სასადილო შედიოდნენ, მაგრამ ვერ აღმოჩნდა ყუბმარა სასადილად მიღწეა. ზოგი დაზარა და ზოგი გარდაიცვალა 50 ჯარისკაცამდე მცველი. ხალტურინი მიიშალა მაღლა სარკოლის სასადილოში. მეფე თავის ოჯახით გადარჩა.

მესუთედ შეეცადნენ თვით პეტერბურგში. ხიდი უნდა აეფეთქებინათ, როცა მეფე გაივლიდა, მაგრამ მოწყობილი საქმე აქაც ჩაიშალა. დანიშნულ ადგილზე მისვლა შეუძლებელი.

დაბოლოს კომიტეტმა გადაწყვიტა, რომ მეფის ეტლისთვის ხელთ ესროლინათ ყუბმარები. 1 მარტს 1881 წელს მეფის ეტლს შეხედნენ ეკატერინის არხთან. ყუბმარის მსროლელებს ვეღარსად წაუვიდათ შუაში მოტანიებული ნაღობი.

რისაკენის ყუბმარამ ნაფლეთებად აქცია მეფის ეტლი. ხოლო გრინევიცკის ყუბმარამ მოკლა თვით მეფე.

ნავთის ხალოვნური საშუალებით მიღება.

დღემამიწიდან ნავთის ამოღება ყოველწლიურად მატულობს: 1857 წ. 275 ტონა ნავთი იყო ამოღებული, 1922 წელს კი 115.000.000 ტონა. ამერიკელ გეოლოგების გამოკვლევით ნავთის მსოფლიო მარაგი 80—90 წლის განმავლობაში სრულიად ამოიწურება, თუ ამ გვირად ვარაუდობს მისი ამოღება. ნავთს, როგორც ვიცით, ტბებშია დიდი მნიშვნელობა აქვს. ნავთი და მისი პროდუქტები ფართოდ იხმარება შინაგანი წვის მშობრავებში, რომელთაც დიდი მნიშვნელობა აქვთ საავტომობილო და საავიაციო საქმეში.

ვინაიდან ნავთი და მისი პროდუქტები წარმოადგენენ სათბობ. მასალას, ნავთის შემეცირება შეაფერხებს საავტომობილო მოძრაობას და ავიაციას. ნავთის შეცვლა სხვა მისგვარ თვისებებს ნიეთიერებით ამ ჟამად წარმოადგენს რთულ საკითხს. ბუნებრივი ნავთის წარმოშობის შესახებ რამდენიმე ჰიპოტეზა არსებობს, რომელთა შორის ყველაზედ მეცნიერულად დასაბუთებულია არაოროგანიული ჰიპოტეზა, რომლის მთავარი წარმომადგენელი რუსი მეცნიერი მენდელეევი.

ჯერ კიდევ 1868 წელს ბენანმა და დედოფმ გამოსთქვეს აზრი, რომ ღიდ ტემპერატურით წყლის ორთქლისა და ნახშირბადის უზოარეთ მოქმედებით წარმოიშვება ნავთი და რომ პროცესი ევლკანიურ მოლეკულებასთანა დაკავშირებული. ბერტელო ამტკიცებდა ნავთის წარმოშობის შესაძლებლობას ნახშირის ანგიდრიდისაგან, მწვევი ლითონებისაგან და წყლის ორთქლისაგან. ეთანზმება რა დევისს შეხედულებებს, რომ დღემამიწის გულში არის დაუყანებელი მწვევი ლითონები, ნახშირის ანგიდრიდიან ერთად, იძლევიან ნახშირბადეგარ ლითონებს და ეს უკავასენენი კი წყლის ორთქლთან ერთად-აეციტილებს, რომელიც, თავის მხრივ, გადაჭარბებულ წყალბადითან ერთად, ღიდ დაწოლის ზეგავლენით, წარმოჰმოხენ სხვა ნახშირწყალბადებს. მართლაც მოსონმა მალად ტემპერატურით მიიღო ნახშირის წყალბადები (რომელნიც ნავთის ძალიან მიაგვენ) წყლის ორთქლისა და ნახშირის ანგიდრიდის რკინაზე მოქმედებით. კანტ-ლაპლასის კოსმოგონიური ჰიპოტეზა, დღემამიწის ხედილი წონა, მეტეორიტების შედგენილება და სხვა მოსაზრებანი მენდელეევეს აძლედენ შეძლების ის დასკვნა გამოეყვანა, რომ დღემამიწის ღრმა ნაწილებში არის მძიმე ლითონების მარაგი, განსაკუთრებით ხალსი რკინისა; ღიდ ტემპერატურის პირო-

1) მეტეორიტების ქიმიურ ანალიზისაგან მიღებულ შედეგებით პროფ. ბ. მელეჩუხსკი დასტურებს ნავთის არაორგანიულ წარმოშობის ჰიპოტეზას.

ბებში ნახშირგვარ რკინაზე დედამიწის ნარალებიდან გასული წყლის მოქმედებით, მენდელეევის აზრით, მიიღება ნავთის დასაწყისი.

უკანასკნელი ცნობით გერმანულ მეცნიერებს ვი- შერსა და ტროპშის მიუღიათ ხელოვნური ნავთი მათი საშუალება მენდელეევის ჰიპოტეზის პრაქტიკულ განხორციელებას წარმოადგენს თანამედროვე ლაბორატორიის ტექნიკურ პირობებში. ფიშერი და ტროპში მთავარ გამოსავლ მასალად იღებენ წყლის აირს. ეს აირი მიიღება ნახშირის ნავერჩხლებზეო წყლის ორთქლის გატარებით იგი შესდგება ნახშირბადის უანვისა და წყალბადისგან და, ამგვარად, იგი შეიცავს ნავთისმავარ პროდუქტების ყველა ელემენტებს. გერმანელი მეცნიერი წყლის აირს 150 ატმოსფერამდე ჰკუმშავენ და განსაკუთრებულად დამზადებულ რკინის ნახევრში უშვებდენ, 400-500° ტემპერატურით. ამ პროცესის დროს თვით რკინა არ იცვლება, მხოლოდ იგი წყლის აირზე მოქმედებს და მას სხვა ნივთიერებებთ გარდაქმნის. ამავე დროს, მიმდებარე გროვდება სითხე, რომელიც შესდგება წყლისა და ზეთის მავარ შრეებისგან. წყლის ორთქლიან ერთად გამოხდისას გამოიყოფა ამქროლი ზეთი, რაც გამოცდის დროს — შინაგანი წვის მოტორის სათქშოთ საუკეთესო აღმოჩნდა, აღმოჩენილებმა მას „სინტოლი“ დაარქვეს. სინტოლის შეთბობით, დიდ დაწოლაზე, მიიღება სითხე (რომელიც თავის თვისებით მოგვაგონებს ბენზინს) სინტინი.

ამგვარად ხელოვნურად ნავთი და ბენზინი მიიღეს, თუმცა უწინაც მიუღიათ ნავთისმავარი პროდუქტები, მხოლოდ მათ პრაქტიკული მნიშვნელობა ნაკლებათ ჰქონიათ და ტექნიკაში არ გამოუყენებიათ. ფიშერისა და ტროპშის აღმოჩენის შესახებ ნაადრევი იქნება ითქვას, რომ იგი ცხოვრებაში დაუყენებელი იქნება განხორციელებული, მაგრამ იმას ტექნიკური იმდენი მრავალი უპირატესობანი აქვს, რამის წარმატების შესახებ ეჭვი არ უნდა ვიკონიოთ. რასაკვირველია ბევრი ტექნიკური დამაკლებათა დაძლევა იქნება საჭირო, რათა სინტოლი და სინტინი ნავთის ბუნებრივ პროდუქტებთან შედარებით იაფად ჯდებოდეს, მხოლოდ ყოველ შემთხვევაში მას ბრწყინვალე მომავალი მოეღოს.

ამ ახალი აღმოჩენის ეკონომიური და პოლიტიკური მნიშვნელობა მეტად დიდია, თუ იგი განხორციელებული იქნება, ვინაიდან ნავთის ომისა და მშვიდობიანობის ხანაში დიდი მნიშვნელობა აქვს, იგი მსოფლიო პოლიტიკაში წარმოადგენს მთავარ პოლიტიკურ კვანძს, სადაც დიდი და პატარა სახელმწიფოების ინტერესებია გადახლართული. თანამედროვე მსოფლიო პოლიტიკა ნავთის ალაგების მისაკუთრების გარშემო ტრიალებს და ამ აღმოჩენის ცხოვრებაში განხორციელებით ბრძოლა ამ საკითხის ირგვლივ შესწყდება.

გ. ბარნაბიშვილი.

თეატრი და მუსიკა.

რეპერტუარიდან მოხსნილი ოპერები.

მოსკოვის დიდ თეატრის რეპერტუარიდან მოხსნილია შემდეგი ოპერები, „ტრავიატა“ „ჟორის ქალი“ თავად სერგერაინი“, „ტროპედილი“ „თქმულება ქალაქ კიტიზე“, „პარსიფალი“ და „სლოიმია“.

„ლეინის ქალაქი“.

ნ. ვინოგრადოვის და ს. სპასკის მიერ ოქტომბრის ზეიმისთვის ყოფ. ალექსანდრიის სცენაზე დასადგმელად დაიწერა ახალი პიესა: „ლეინის ქალაქი“

ბაიჩეიტის დღესასწაულები

ბაიჩეიტის დღესასწაულები (ვაგნერის ოპერების ციკლის დადგმა) დაიწყება მხოლოდ 1926 წლიდან. დაიდგმება „ნიტელუნგების ბექელი“ პარსიფალი“ და „ტანჰეიზერი“.

ბერლინის დრამატული თეატრები.

ბერლინის დრამატული თეატრებში სეზონი უკვე დაიწყო. რეპერტუარი კლასიკურია: უმეტეს ნაწილათ იღებება შექსპირი და შილოერი. დანარჩენ დრამატურებებშია: ბრებტი, ბარახი, ბრინენი, კაიზერი და ბლოფი.

რეინარტის თეატრი.

ბერლინში მოგზაურობიდან დაბრუნდა რეისიორი რეინარტი. მან წელს ბერლინში დაიჭრიავე სამი თეატრი.

კამერული თეატრი.

მოსკოვის კამერულ თეატრში სეზონი გაიხსნება ოქტომბრის პირველ რიცხვებში ბ. შოუს პიესით „წმინდა ანნა“, რომელსაც სდგამს ტაიროვი.

მოსკოვის სამხატვრო თეატრის სტუდია.

მოსკოვის სამხატვრო თეატრის პირველ სტუდიამ სეზონი დაიწყო 25 სექტემბრიდან კალდერონის პიესით: „ქალი-უცხოი“.

მოსკოვის მცირე თეატრი.

მოსკოვის მცირე თეატრის მომავალი სეზონი ჩაბარებული აქვს ისევ ალ. სუმბათაშვილ-იფინს. რეპერტუარი — კლასიკებიდან არის შეგესებული. შექსპირის პიესებიდან გადაწყვეტილია: „ანტიონუს და კლიოპატრას“ და „სიტელსო“ დადგმა.

ახალი ოპერა „სტენკა—რაზინი“

კომპოზიტორმა ს. ბერშალსკიმ დასწერა ახალი ოპერა „სტენკა რაზინის“ სიუჟეტზე.

თეატრალურ ტენიკოსის გამოგონება.

ტენ. ტიტოვმა გამოიგონა თეატრალური ახალი ეფექტური აპარატი, რომელიც პირველად გამოყენებული იქნება აკადემიური თეატრის სცენაზე მოსკოვში.

ყოველი ეკლესიაში თეატრალურ მუხუმებად.

მოსკოვის აკადემიურ თეატრებთან არსებული ეკლესიები გადაკეთებულია თეატრალურ მუხუმებად.

ხელოვნების ნაწარმოებთა აღრიცხვა.

რუსეთის სოც. ფედ. რესპ. განათლების სახ. კომისარიატმა გადასწყვიტა მოახდინოს რესპუბლიკაში არსებული ხელოვნების ნაწარმოებთა სრული აღრიცხვა.

ბ ი ბ ლ ი ო გ რ ა ფ ი ა.

ადამიანის წარმოშობა.

გრიგალ გოგიბერიძისა.

გრიგალ გოგიბერიძის წიგნი დიდ დახმარებას აღმოუჩენს მკითხველი როგორც მეცნიერულად დასაბუთებული ნაშრომი ადამიანის წარმოშობის შესახებ.

ავტორს უხეშმძღვანელია ცნობილი ავტორების მეცნიერული გამოკვლევებით და საკუთარი დაკვირვებითაც შეუფასია თავისი წიგნი. ავტორი გადმოგვცემს სხვადასხვა ხალხის თქმულებებს ადამიანის წარმოშობის შესახებ. ენება ბიბლიურ გადმოცემას, მოჰყავს მეცნიერთა შეხედულებანი—ლინის კლასიფიკაცია, ლამარკის ევოლიუციონური თეორია, დარვინის თეორია, ჰექსლის აზრი, ცნობები პალეონტოლოგიური აღმოჩენისა, ჰეკელის გენეოლოგია; ენება ადამიანისა და ცხოველების სულიერ მოძრაობას: აღტრუიზმს სირცხვილის გრძობას, ცხოველებისა და ფრინველების აღზრცელებლობით ნიჭს, მეტყველებას და ბოლოს გვაცნობს ერთ გერმანულ პროფესორის აზრს ადამიანის წარმოშობის შესახებ.

წიგნის ღირსებას შეადგენს შესაფერი მავალითები, როგორც ზემოხსენებულ მეცნიერთა ნაწარმოებიდან, ისე საკუთრივ ავტორისაც.

ასეთი პოპულარული შრომა სასურველი იყო რამ ყოველად უნაკლო ყოფილიყო.

სამწუხაროდ ეს არ ითქმის წიგნის სტილზე და მის ტექნიკურ მხარეზე. წიგნი სათანადოდ არ აზრის დატული აბზაცები, რის გა-

მოც ერთ დამთავრებულ აზრს ზედგე მისდევს სულ ახალი აზრი და მკითხველი იბნება, ნამეტნავად ჩვენი უბრალო მკითხველი. მაგალითად მე-50 გვერდზე ზევიდან, მე-5 სტრიქონი უქვევლად აბზაცით უნდა იწყებოდეს. აგრეთვე 4-ე გვ. ზევიდან მე-17 სტრიქონი, 57 გვ. მე 12-ე სტრიქონი და სხ.

სასურველია, რომ ამ საკითრთა და ყველა გვლების ოჯახისთვის სავალდებულოდ შესაძენ წიგნი სტილი შესწორდეს მეორე გამოცემისათვის.

შეუწყნარებელია ასეთი ფორმები: „... რაც იყო მის საცხოვრებელ ადგილის რეალში მოქმედული, რაც არა ამას მისი აზროვნება ვერა სწედა“ (გვ 4). „ან აუცილებლოდ უნდა ენება ან შორიდან უნდა დაენახა“, „მისროლიდენ უკან ქვებს“ „პურის მოკეთება“, „პირველყოფილ სარწმუნოებას არ ჰქონდა დიდი ინტერესი, რათა თავისუფალი აზრისთვის რომ ზნა აეზვიო“, „ეტრუშებმაც შეცდნ“, „განათლებული ქალიშვილის შედარება ველურ ქალიშვილზე“ „მუჟუნა ბაღნითაა შემოსილი“ „საყვეთაა“, „აქედან გამოსული ჩვენ შეგვიძლია ვილაპარაკოთ“. „ამერიკელ მოწიითალო შაშვის ბუდეს თავს დებსა გველი“ „ცოცხალმა ადამიანმა... მოვიდა“.

ეს წიგნი, ამ სამწუხარო ნაკლის აშორებით, ყველა გვლებისა და მუშის ოჯახისათვის მეტად სასარგებლო შრომა იქნება.

ნარკანი.

ენგიჩარ (ა. ზორავა).

ლატარა (გ. ანჯაფარიძე).

ლენინგრადის

სახელმწიფო ელექტრო-
მანქანების სააღმშენებლო
ტრესტი

„ელვაუსტრესტი“

თბილისი, სოლოლაკის ქ. № 2, ტელეფ. 8 - 20.

ყველაფერი ელექტროფიკაციისათვის:

სოფელი,
ქალაქი,
რკინის გზა
და სამრეწველო
წარმოებანი.

პროექტები,
სმეტები,
დადგენები,
ტექნიკური მე-
თვალეურეობა

კონსულტაციები.

საეხილურათ: გაბოკვლევები, პრო-
ექტები, ჰიდრო-ელექტრონულ
სადგურების მოსაწყობად.

საქართველოს
 შინაგან საქმეთა
 მინისტრის
 ბიუროს
 ბიულეტენი
 № 1.

ასრულებს დაკვეთებს

გამოკვლევებს, პროექტებს და ხარჯთ-აღრიცხვებს,
 აბრეშვიტე ბიუროს საშუალებას:

ჭაობების ამოშრობას, ხელოვნურად წყლის გაყვანას და მორწყვას.

ღრმა მანქანების ამოჭრას (არტეზიანის) მდინარეთა ნაპირების გამაგრებას და
 აგრეთვე ყოველნაირ ჰიდრო-ელექტრონის, წყალსაცვანის და კანალიზაციის გაყვანას

გარანტიით ტახნიკურის ხსრით და მსრავლ-დაგზადების.

ტახნიკური ექსპერტიზა და კონსულტაცია.

„ქავბიდროსტროი“

ახლო მომავალში შემოღებული იქ-
ნება სახელმწიფო სპარანტირ
დაზღვევა, რომლის ძირითად მიზანს შეა-
დგენს მეპატრონეთათვის ანაზღაურება იმ

სხვა და სხვა ზარალის, გაფლანგვის და სხვა
სისხლის სამართლის კოდექსით დასაჯელ
მოკმედებთან, რომელსაც ჩაიღენენ მუშა-მო-
სამსახურენი სამსახურის ახრულების დრ.ს.

სასეკლმწიფო დასდევვის სამ-
მართუელო აშიერ-კავკასიაში,
მისი კონტორები და აგენტები
იღებენ დასაზღვევად

**დაზღვევათა
გილავა სსპრმოშპს:**

ტელიისში: სამართულოს საო-
მერაიო განყოფილების მიერ
(სოლოლაკის ქ. № 8.)

პროვინციაში:

ამ.-კავკ. სახელმ. დასჯ. სამმარ-
ოფლოს კონტ. და სააგენტ. მიერ
საქ. ტიპის დასახლებულ ადგი-
ლებზე და ქ ა ლ ა ქ ე ბ შ ი .

წარმომადგენლები ყველა საბანკო,
სატრანსპ. და სხვა დაწესებუ-ბში.

ს ე ს ს ლ ი ს ბ ა ნ

**საქართველოს
დაზღვევის
კომპანია**
ამ.-კავკ. სახ. დასდევვის
სამმართველო აწარმოებს
დასდევას—
მსხვილი ოთხფანი
საქონლის,
ცხენებისა და ღორების
სიკვდილისაგან, ციფელდა-
რბ ავადმყოფობისა და
უბედური შემთხვევების
განა რკინის გზებზე
გადსაყვანის დროს,
პირუტყვი დაიზღვევა
ლირებულების
შეზღუდვის რა-
ოდენობით გაგ-
ზავის ადგილზე, გადგა-
ზავის ღირებ. მიმატებით.

შენობებს, ქარსნებს და სხვა
ქონებას სასეკლმწიფოთსას, კა-
მუნაღურის და სხვა დაწესე-
ბულებების, სამრეწველოებს,
და აგრეთვე კერძო ზირებისას.

საქონელს და ტვირთს მათთვის დანიშნულ შენობებში, ნავთსადგურების
საწყობებსა და რკინის გზის სადგურებში და სს.

დაზღვევა ეგზავრების საურთოსისაგან

1. დაზღვევა სხვა და სხვა ტვირთის, გაგზავნილის რკინის გზით, გზატკეცილით, ზღვით, მდინარით და
ფოსტით. საქონელი შემოსახილ და გასახილ. 2. კონკრეტული ზღვის და მდინარის გემების (კასკო).
ქურობისაგან და დაკარგვისაგან და ყოველგვარი საქონელი, რომელიც დასდევულია მგზავრობის საფრთ-
ხისაგან რკინის გზებზე, ზღვით და ფოსტის გაგზავნით. დასდევია სიკვდილისა და უბედურ შემთხვე-
ვებისაგან მსხვილი ოთხფანი საქონელის და ცხენების, სეტყვისაგან—ნათესის და სხვა მცენარეულო-
ბის კულტურების. **სივმოცავის** (დასდევია: ა) ჩვეულებრივი (პერსონალური), სიკვდილის შემთხვევისაგან
დასდევია და შირიული (სიკვდილი და განსაკუთრებული პასაჟმდე მიღწევა) გემით. წინასწარი საე-
ქიმო შემოწმების შემდეგ უუქველო პასუხისმგებლობით. ბ) **სახალხო** (გაყოფური) დაზღვევა საექიმო
შემოწმების გარეშე უუქველო პასუხისმგებლობით.

ავიერ-კავკასიის

რკინისგზის ^{საონო-} ^{ვიური} განყოფილება ასხალებს,

რ მ ე

კომერციული სააგენტოები
და ქალაქის სადგურები

შემდეგ ქალაქებში: ტფილისში, ბაქოში, მოსკოვში,
ბათომში, განჯაში, თელავში, ევლანში და ზუგდიდში

აწარმოებს უმეღებანიერ ოპერაციებს:

1. გაშიღვას სამგზავრო ბილეთებისას, ყოველ ხაზზე (სახლში მიტანით).
2. საწმობების ოპერაციებს.
3. ყოველგვარ კომერციულ ოპერაციებს.
4. სმსნის გაცემას საქონელზე (როგორც გზაში მყოფ საქონელზე, აგრეთვე საწყობებში).

საქონლის
გადასახადების
შემო-აღნიშნული
და სხვა სა-
ტრანსპორტო
ოპერაციები
სრულდება
მინიმალურ
საკომისიო
გადასახადით.

5. მიღებას, ვაგზავნას და გაცემას საქონლისას.
6. გადატანას საქონლისას.
7. საქონლის ყიდვა-გაყიდვას კლიენტის დავალებით.
8. საბაჟოს, საქციზოს და სხვა და სხვა გადასახადების მოვალეობას.

შემო-აღნიშნული და სხვა სა-ტრანსპორტო ოპერაციები სრულდება მინიმალურ საკომისიო გადასახადით.

გლახეხისთვის ტანისაგონი.

სააქციონერო საზოგადოება.

მთელი რუსეთის საკერავ მრეწველობის სინდიკატი.

აბიერ-კავკასიის საოლქო განყოფილებანი:

ბაქო, ტოცკის და ფიოლე-ტოვის ქ., № 6-10. ბაქო,

ფვილისის

განყოფილება:

რუსთაველის პროსპექტი,
№ 10, ტელეფ. 6-78

„სინდიკატი“

ვიღებულა
სეზონისთვის
დიდი პარტია საქონლის
და აძლევს საშუალებას მოქალაქეს ჩაიცვას
იაფად და კოხტად.

საწყობებში იმყოფება საბითუმო და ცალობრივ გასაყიდი ტანსაცმელი.
ყოველნაირი კალთობის და კაცებისთვის,

როგორც შემოდგომის, აგრეთვე ზამთრის, კოსტუმები ქალის, კაცის და ბავშვების და ქალის კაბები. თავის მოხართავები, სეტ. და საწარ. ტანსაცმელი. ქალის და კაცის საცვლები.
ამ. კავ. საოლქო განყოფილება: ვაჭიანი. ტფ. განყოფილება: მ. ბ. შუფინი.

გახსნა დიდი კოლექციური კრედიტი მუშისთვის და მოსამსახურეობისთვის

„სინდიკატი“ სინდიკატის სახელით დასაფუძვლად და სინდიკატის სახელით დასაფუძვლად

საზოგადოება

„ნაბი“

მთავარი კონტორა
ტფილისი,
რუსთაველის პროსპექტი,

№ 23

განყოფილებები
და სააგენტოები

ჰაბადაში, სტამბოლში,
ქრისტოფორში, ფლორენში,
ბ ა თ ე მ შ ი .

საბჭოთაო
საზოგადოებრივი
საბჭო

ჭიათურის

ფაქი ავის გატანაზე
საზოგადოებრივი

ს. ს. ს. რ.

ს. ს. ს. რ.

ტფილისის
განყოფილება-წარმო-
მადგენ-
ლობა:

რუსთ. პრ.

27

13-42

ტელ.

ქარხნული ერთობიანი:

აუენებს:

ფისკვილებს,
სახმრებს,

კართოვ. სახლებს,
შაქრის ქარხნებს,
საარქებს,

ზეთის
სახლებებს
და სხვა-
თა.

1. „მებრძოლი“ (ყ. გუსტავ. ლისტ, ბუტირსკი)
2. „წით. ჩირაღდანი“ (ყ. გუსტავ ლისტ, სოფიისკი)
3. წითელი პროლეტარიატი“ (ყოფ. ბრომლივი).
4. „კოტლოაპარატი“ (ყოფ. დანგაუერ და კაიზერ).
5. „კომიზოვსკი“ (ყოფ. მოსკოვის ამხ მეხანიკ. წარმო.).
6. „პაროსტრონი“ (ყოფ. ინჟ. ბარი).
7. „ქრანია პრენია“ (ყოფ. გრაჩევსკა).
8. „პ რ მ ს ს“ (ყოფ. შაპკო).
9. „სერბი მოლოტი“ (ჩაქუჩი და ნამგალი) (ყოფ. გუჟონი).
10. ყოფ. „პირნიც და კოვპ.“
11. „ყოფ. დობროვის და აბოლოტ“.

აფორმა საუნივერსიტეტის
ყოველწლიური სასწავლო

მოწყობა: წყლის და ნავთობის

აგზალებს: ჩამოსხმას:

თუგის, ფოლადის და სპალინების
რეკონსტრუქციის, თუგის
თამბაქოს.

ფოლადი: რკინა, მავალი,
ლურჯიანი, ბოლოტივი, ზაქლითა.
კეტი, ცელები და სხ. იარაღი.

ორთქლის
ქვაბებს
(პარავიკებს)
ყოველ. შეკეთებები

წყლის ტურბინებს
სისტ. ფრენისა და სხვ.
წყლის საჭაჩავეებს
(ნასოსებს) ორთქლის, ცეცხლის-მქრობ
მიღებს და ხანძარის საჭრებებს.

ქარხნები ამზადებენ
და შეაკეთებენ:

მამოკრავებლებს
(დვიგატელ) დიზელს
ლიცენზიების და სხ.

მოწყობა:
წყლის
და ნავთის
კომპარსორებს.

დაზგებს, სტანოკებს მანდუ-
ლობის დასამუშავებლად, წის-
კვილებისთვის და სხვა.

ტროტიანულ გაირისტრუქტებს.
საქსოვ დაზგებს, ზელით ასაწვე მანქანებს,
ლითონურ კონსტრ., სტრომილებს და სხ.

სომხეთის ს. ს. რ.

კაიეზგე

სახელმწიფო

საშაჭრო

„ს რ მ ე ნ ს ო რ გ“

კაიეზგე

ეხსანაგოგებ

გატანა სომხეთის პროდუქტების,
შემოტანა, ყიდვა-გაყიდვა და მი-
ღება საკომისიოდ ყოველგვარ
საქონლის

ცენტრ. სამმართველო ირევეანში.

განუოვილგებში საბჭოთა ფედერაციის უკუღა დიდ ქალაქებში.

ა.კ.ს. ფ. ს. რ.	სომხეთში.	რ. ს. ფ. ს. რ.
ბაქო, ტფილისი, ბათომი	ლენინკანი, სტეფანაკან, ვი- რუსი, ელენოვკა, ნახჩევანი, შარურ, მეგრის, დარალაგეზ.	არმავირი, მოსკო- ვი, ლენინგრადი, როსტოვი დონსე.

ქარხნები ირევეანში: ზამზის მწმინდავი,
გრინჯის მწმინდავი, ნაჭლავების დამამუშავებელი.

საქართველის ლითონის ტრესტი

„იუგოსტალ“ („ЮГОСТАЛ“)

აერთებს შემდეგ ლითონის ქარხნებს:

იუზოვიკის, პეტროვსკის, მაკეევის, აშხ. პეტროვსკის სახელობის (ყოფ. ბრიანსკის), ლენინის სახელობის (ყოფ. ბოდუარ), კარლ ლიბკნეხტის (ყოფ. გენტე), მარიუპოლის, დნესტრის, დონის იურიევის ტხხვ.

ქვანავშირის მალაროვს:

იუზოვიკის, პეტროვსკის, მაკეევის.

აგზადებს:

თუჯის სხვადასხვას, ფოლადის სხვადასხვას, თუჯის ჩამოსხმას, ფოლადის ჩამოსხმას, რელსებს, ბოქვებს და სხვ.

რკინეულობას:

სხვადასხვა წარისხის, საბორბლებს, სალტეებს, სარეზერვუაროს, თხელსა და სქელს, სახურავებისათვის და სხვა.

მ ა ვ თ უ ლ ს: გრეხილსა და უბრალოს.
მიღებს: თუჯისას, ფოლადისას, რკინისას.

ლურსმანს:

ბოლტებს, ვინტებს, რკინისგზის ლურსმანებს.

აქვს კონსტ. და წარმოადგენდ.:

მოსკოვის კონტორა—ქ. მოსკოვი, როსტოვის კონტორა—ქ. როსტოვი დონეს, დონის წარმოშ. ქ. ბახმუტი, წარმ. ჩრდ.-დასავლეთ ოლქში—ქ. ლენინგრადი.

გამეომის რქმუნიტული და მთავარი კონსტორა ამიერკავკასიისათვის: ტფილისი, № 4 ყველი სსახლის ქუჩა